

אתנוצנטריות מערבית בקידוד מדדי הדמוקרטיה

Western Ethnocentrism in the Coding of Democracy Indices

יורם גת

עבודה זו נכתבה בהנחיית:

ד"ר שרה קאהן-ניסר

תזה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בתוכנית ללימודי דמוקרטיה בין תחומיים

באוניברסיטה הפתוחה

המחלקה לסוציולוגיה, מדע המדינה ותקשורת

רעננה

אפריל 2023

תוכן העניינים

i	תקציר
1	1. מבוא
11	2. תיאוריה : מדדי הדמוקרטיה, אתנוצנטריות ומערביות
12	2.1. מדדי הדמוקרטיה
18	2.2. אתנוצנטריות
20	2.3. מערביות
22	2.4. טענות המחקר
25	3. מתודולוגיה לניתוח של מדדי הדמוקרטיה
26	3.1. התחקות אחר תהליכים (Process Tracing)
29	3.2. יישום התחקות אחר תהליכים לתהליך ייצור מדדי הדמוקרטיה
34	3.3. תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי
37	3.4. מבחנים איכותניים עבור התיאוריות של ייצור מדדי הדמוקרטיה
46	4. ניתוח תוכן של דו"חות ארבעה מדדי דמוקרטיה
46	4.1. תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי
53	4.2. מבחן הדירות האופרציונליזציה
68	4.3. מבחן ההטייה המערבית
69	4.3.1. EIU
76	4.3.2. V-dem
77	4.3.3. Freedom in the World
94	5. סיכום, מסקנות וכיווני מחקר עתידיים
99	6. ביבליוגרפיה
112	7. נספחים
112	7.1. נספח 1 : רשימת המדינות המערביות לפי Huntington 1997
	7.2. נספח 2 : השפעת השוני בין מדינות מערביות ללא מערביות על המתאם בין מדד ה-HDI למדדי
113	הדמוקרטיה

תקציר

מדדי הדמוקרטיה הם טבלאות מספריות המופקות באופן תקופתי על ידי חוקרי מדע המדינה במספר מוסדות ומבטאות, על פי מחבריהן, את מידת הדמוקרטיה של מדינות העולם. ממצאיהם של מדדי הדמוקרטיה הבולטים תומכים בתפיסה הרווחת במערב לפיה המערכות הפוליטיות המערביות הן דמוקרטיות במובהק ובכך הן מבודלות מהותית מאלו שברוב מדינות העולם הלא מערבי. עבודה זו מציגה הקשנה (problematization) של המתאם שבין ממצאי המדדים לבין האידיאולוגיה המערבית ומנסה לטפל בקושי המוצג באמצעות התחקות אחר תהליך ייצור מדדי הדמוקרטיה תוך בחינה של נקודות המגע שבין תהליך ייצור זה לבין האידיאולוגיה המערבית שבתוכה משוקעים מחברי המדדים.

החלק הכמותי בעבודה זו מוקדש לבחינתה של תמונת היתרון המערבי כפי שזו מצטיירת על פי ממצאי מדדי הדמוקרטיה. בחינה סטטיסטית של ממצאי המדדים מגלה את עוצמתה של תמונה זו ואת עקביותה בהשוואה בין מדדים שונים. המערביות מנותחת כגורם המסביר את ממצאי המדדים בנוסף, או במקום, לגורמים חליפיים אפשריים הנגזרים מתיאורית המודרניזציה, לפיה מידת הדמוקרטיה של מדינות מוסברת באמצעות מידת ההתפתחות החברתית-כלכלית שלהן. הניתוח מראה כי המערביות היא גורם מסביר מובהק ובעל השפעה משמעותית על מידת הדמוקרטיה המיוחסת למדינות על ידי מדדי הדמוקרטיה מעבר להשפעתם של גורמי המודרניזציה.

הניתוח התיאורטי והאיכותני בעבודה עוסק במנגנונים סיבתיים אפשריים של ההתאמה בין תמונת היתרון המערבי העולה מממצאי מדדי הדמוקרטיה לבין התפיסות האתנוצנטריות המערביות. ההתאמה הזו מטופלת בדרך כלל - הן על ידי חוקרים והן על ידי קובעי מדיניות ודוברים בתקשורת - כאישור מדעי חד משמעי ובלתי בעייתי של האידיאולוגיה המערבית. על פי הבנה זו, התואמת גישה פוזיטיביסטית כלפי הליך הכימות, האופרציונליזציה שבה משתמשים מחברי המדדים על מנת לייצר את ממצאיהם הכמותיים משקפת באופן מדעי את מושג "הדמוקרטיה" - צרור של תכונות פוזיטיביות מוסכמות שלהן נגזרות נורמטיביות מוסכמות - ומודדת את אותו מושג בצורה עקבית והדירה (reproducible).

על פי הטיעון המוצג בעבודה זו, ההבנה הפוזיטיביסטית של היחס בין ממצאי המדדים לבין המציאות אותה הם אמורים לשקף היא בעייתית לאור עמימותו של מושג הדמוקרטיה ולאור טיבם והקשרם החברתי-פוליטי-תרבותי של התהליכים שתוצאתם היא ממצאי המדדים. בהיעדר תשתית תיאורטית שיטתית, בהיעדר הגדרות מפורשות לגבי הליכי הכימות המעורבים בתהליך הפקת המדדים, ובשל הבחירות המתודולוגיות של מחברי המדדים, נטען כאן, הדירות הליכי ייצור המדד - הן בשלב הגדרת האופרציונליזציה והן בשלב יישומה - היא נמוכה. הליכי הכימות בהם נעשה שימוש נשענים באופן מכריע

על הערכות של מומחים לגבי משמעותה של הדמוקרטיה ולגבי תכונות כלליות של משטרים - חופש הביטוי והעיתונות, תחרותיות של בחירות, שוויון ייצוג של קבוצות באוכלוסייה, וכדומה. הערכות שכאלה הן מטבען סובייקטיביות, בלתי הדירות, ומושפעות מתפיסותיו תלויות-התרבות של המעריך. ממצאי המדדים המסתמכים על הערכות משקפים באופן מובלע, לפיכך, תפיסות תלויות-תרבות מצד המומחים המעורבים בהליך הכימות. תפיסות אלו הן מרכיב אידיאולוגי דומיננטי בתרבות המערבית והן משותפות למומחים המפיקים את המדדים כקבוצה. הכיוון הסיבתי להתאמה שבין תמונת היתרון המערבי השגורה במערב לבין ממצאי המדדים עשוי, אם כן, להיות הפוך מזה שמשפיקת ההבנה המקובלת של המדדים: במקום שהתצפיות האמפיריות ייצרו את תמונת היתרון המערבי המאשררת את התפיסות האתנוצנטריות, התפיסות האתנוצנטריות הן אלו שמעצבות את התצפיות, את פרשנותן ואת סיכומן לכדי תמונת היתרון המערבי.

הטיעונים המוצגים כנגד ההבנה המוסכמתית של ממצאי המדדים ולטובת הבנה אלטרנטיבית שלהם פועלים בשני מישורים: מישור תיאורטי ומישור אמפירי. בסיסו של הטיעון התיאורטי הוא כי יש להבין את מדדי הדמוקרטיה כפעולה שמתקיימת בהקשר חברתי. בפרט, ההקשר החברתי המערבי הוא כזה שבו ישנן השקפות אידיאולוגיות אתנוצנטריות מושרשות לגבי טיבן של המערכות הפוליטיות במערב, לגבי טיבן של מערכות פוליטיות מחוץ למערב, ולגבי ההבדלים הפוזיטיביים והנורמטיביים בין אלו לאלו. את מהותם של מדדי הדמוקרטיה יש להבין על רקע זה.

על פי מודל מקובל של תיפקודה של אתנוצנטריות בחברה, נטייה אתנוצנטרית אוניברסלית קיימת כחלק מן המורשת הביולוגית-גנטית הפרה-היסטורית של המין האנושי ומוטמעת בכל אדם ובכל חברה, אך ביטוייה השונים והייחודיים של נטייה זו בכל אחת מן החברות נקבעים על ידי פעולות הפעלה (activation) הנעשות על ידי קבוצות אליטה בחברה, קבוצות המתפקדות כיזמות אתניות. פעולות אלו מגדירות את קבוצת "האנחנו" (ingroup) וקבוצות "ההם" (outgroups) ומעצבות את התפיסה העצמית הקבוצתית של חברי קבוצת האנחנו ואת התפיסה של חברי קבוצת האנחנו לגבי קבוצות ההם ולגבי היחסים שבין האנחנו לבין ההם. את מדדי הדמוקרטיה, נטען כאן, יש להבין כצורה של פעולת הפעלה אתנוצנטרית שנוקטות קבוצות אקדמיות במערב. פעולה זו מהווה תרומה של קבוצות אליטה אלו לשיח האתנוצנטרי המערבי. ההבנה המוסכמתית המתייחסת אל מדדי הדמוקרטיה במנותק ממקומם בשיח האתנוצנטרי היא לפיכך במקרה הטוב הבנה חלקית. משקלו של החלק שנשאר מחוץ לתמונה - המדדים כמכשיר אתנוצנטרי - עשוי להיות רב יותר מאשר משקלו של החלק שבו מתמקדת ההבנה המוסכמתית - המדדים ככלי מדעי להבנת מושג הדמוקרטיה וביטוייו במדינות השונות.

במישור האמפירי, ההשפעות של האידיאולוגיה המערבית על תהליך ייצור המדדים בכללו, נבחנות באמצעות מתודולוגיה של "התחקות אחר תהליכים" (הא"ת) (Process Tracing). מתודולוגיה זו היא כלי אנליטי שמטרתו היא בחינת מודלים שונים המוצעים כחלופות אפשריות להסברתו של קשר בין שתי תופעות במטרה לאשש או להפריך את המודלים לאור תצפיות. הצעד הראשון ביישומה של מתודולוגיית הא"ת הוא ניסוח מפורט של כל אחד מהמודלים החלופיים הכולל פירוט של מרכיביו הנצפים של התהליך הקושר בין שתי התופעות שהקשר ביניהן נחקר. בשלב הבא, משמשים הבדלים בין התחזיות העולות מן המודלים השונים על מנת לנסח את התנאים בהם ייחשב כל אחד מהמודלים כעומד במבחן סבירות או נכשל בו.

מתודולוגיית הא"ת משמשת כאן על מנת לבחון את סבירותם של מודלים שונים אשר ניתן להציע כדי לתאר את תהליך הפקתם של מדדי הדמוקרטיה. מוקד הבחינה הוא השוואתם של מודל פוזיטיביסטי, לפיו הגורם העיקרי המשפיע על המדדים הוא מציאות אובייקטיבית, שתפיסתה חוצה תרבויות, לבין מודל אידאולוגי לפיו גורם עיקרי המשפיע על המדדים הוא האידיאולוגיה האתנוצנטרית של מחברי המדד. בפרט, על פי המודל האידיאולוגי, השלבים של התהליך העוקבים לשלב ההמשגה, הגדרת האופרציונליזציה ויישומה - שלבים שעל פי המודל הפוזיטיביסטי נגזרים באופן טכני מן ההמשגה, הם למעשה כאלה שבהם ישנה השפעה אידיאולוגית המטה את התוצאות. במסגרת העבודה נבחנו באופן מפורט מתודולוגיות וממצאים מילוליים של ארבעה מדדי דמוקרטיה בולטים - Economist, Polity V, V-dem, Intelligence Unit, ו-Freedom in the World - ופרטים אלו מושווים בהרחבה לציפיות העולות משני המודלים, הפוזיטיביסטי והאידיאולוגי. הבחינה מראה כי התצפיות המפורטות עולות בקנה אחד עם המודל האידיאולוגי של המדדים אך סותרות את הציפיות העולות מן המודל הפוזיטיביסטי.

הגדרת האופרציונליזציה של המדדים הנבחנו, ובפרט הבחירה המתודולוגית המשותפת לכולם לבסס את המדדים על הערכותיהם של מומחים, ולא להישען על כלים אחרים אפשריים, היא כזו המותירה מקום נרחב לשיקול דעת מצד המומחים. מרחב שיקול הדעת מוגדל עוד יותר מאחר שהגדרת ותיעוד הליך ייצור ההערכות הם מוגבלים. בחינת הדו"חות מראה כי שיקול הדעת הנרחב הזה מתורגם בפועל לכדי הטייה מערבית בכל הצעדים הכרוכים ביישום האופרציונליזציה: בחירת מקורות המידע שבהם נעשה שימוש, בחירת הפריטים המאוזכרים מתוך מקורות המידע, סיכום המידע לכדי הערכות כלליות ותרגום ההערכות המילוליות לערכים כמותיים.

כמעט כל מקורות המידע בהם נעשה שימוש בדו"חות הם מערביים. מקורות אלו משמשים לצורך הערכתן של מדינות מערביות ולא מערביות כאחד. לעומת זאת, השימוש במקורות מידע לא מערביים הוא מצומצם

ומוגבל לחלוטין לטיפול במדינות לא מערביות. פריטי המידע המאוזכרים בדו"חות המדדים בהקשר של מדינות לא מערביות נוטים להיות כאלה המציגים את המשטר בצורה שלילית יותר מאשר אלו המוזכרים בהקשר של מדינות מערביות, זאת גם כאשר ניתן למצוא לגבי מדינות המערב (ומתוך מקורות מידע מערביים) פריטים דומים לאלו המוזכרים בהקשר של מדינות לא מערביות. הפרשנות המשוויכת לפריטי המידע והקביעות המסכמות בדו"חות הן שליליות יותר בהקשר של המדינות הלא מערביות מאשר בהקשר של מדינות המערב, למרות שלעיתים קרובות הפרשנות מתבססת על פריטים דומים במהותם ולמרות שהקביעות הכלליות מובאות במקרים רבים ללא רקע עובדתי מפורט שיוכל להצדיק אותן. לבסוף, ניכרת הטייה בתרגומן של ההערכות המילוליות לכדי ערכים כמותיים: תיאור מילולי נתון נוטה להיות מתורגם להערכה כמותית גבוהה יותר (דמוקרטיה יותר) בהקשר של מדינה מערבית מאשר בהקשר של מדינה לא מערבית.

לאור הקשיים המתוארים במתודולוגיות של המדדים הקיימים וביישומן מוצעים בפרק הסיכום כיוונים מתודולוגיים אלטרנטיביים. כיוונים אלו, נטען, עשויים לשפר ולשכלל את מדדי הדמוקרטיה, ובתוך כך עשויים אף לקדם את ההבנה התיאורטית של מושג "הדמוקרטיה" עצמו, אותו מושג שהוא מרכיב כה תשתיתי באידיאולוגיה הפוליטית המודרנית אך שהגדרתו מוסיפה, גם לאחר מאות שנים, להיות חמקמקה ובעייתית.

1. מבוא

Europe is a garden. We have built a garden. Everything works. It is the best combination of political freedom, economic prosperity and social cohesion that the humankind has been able to build [...]

The rest of the world [...] is not exactly a garden. Most of the rest of the world is a jungle, and the jungle could invade the garden. The gardeners should take care of it, but they will not protect the garden by building walls. [...] Because the jungle has a strong growth capacity, and the wall will never be high enough in order to protect the garden.

The gardeners have to go to the jungle. Europeans have to be much more engaged with the rest of the world. Otherwise, the rest of the world will invade us, by different ways and means.

European Diplomatic Academy: Remarks by Josep Borrell, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, October 13th, 2022 (Borrell 2022).

ממצאי מדדי הדמוקרטיה – טבלאות מספריות המופקות על ידי חוקרי מדע המדינה ומבטאות, על פי מחבריהן, את מידת הדמוקרטיה של מדינות העולם – תומכים בתפיסה הרווחת במערב לפיה המערכות הפוליטיות המערביות הן דמוקרטיה במובהק ובכך הן מבודלות מהותית מאלו שברוב מדינות העולם הלא מערבי. האם ממצאים אלו הם ממצאים מדעיים המשקפים מציאות נתונה, או שמא נכון יותר לראות את הממצאים הללו כתוצרים של התפיסה המערבית ולפיכך ככאלה המשקפים תפיסה זו יותר מאשר מאששים אותה? המחקר שלהלן מנסה לענות על שאלה זו באמצעות התחקות אחר תהליך ייצור מדדי הדמוקרטיה תוך בחינה של נקודות המגע שבין תהליך ייצור זה לבין האידיאולוגיה המערבית שבתוכה משוקעים מחברי המדדים.

מושג הדמוקרטיה הוא אבן היסוד של האידיאולוגיה הפוליטית בת זמננו במערב, ובמידה רבה בעולם כולו. מושג זה מהווה את נקודת הבסיס הארכימדית שעליה נשענים המשטרים הקיימים בטוונם לגיטימציה ובהצדקת המבנה החברתי-פוליטי הקיים. המדינות הדמוקרטיות המודרניות, כך לפי האידיאולוגיה הדמוקרטית-ליברלית המודרנית, הן טובות יותר ממדינות בעבר, משום שהן, או במידה שהן, דמוקרטיה בשעה שמדינות בעבר היו סמכותניות, בלתי-דמוקרטיות. באופן דומה לתפיסתו של ניגוד בין מדינות

מודרניות דמוקרטיות למדינות פרה-מודרניות, בלתי דמוקרטיות, רווח בשיח הפוליטי במערב ניגוד בין מדינות בנות זמננו שהן דמוקרטיות, או דמוקרטיות יותר, לבין מדינות בנות זמננו שהן בלתי דמוקרטיות. הגיאוגרפיה הפוליטית המודרנית מוצגת לעיתים מזומנות כמאבק בין שני גושים אידיאולוגיים-פוליטיים אלו. במאבק זה מדינות המערב הן ליבתו של הגוש הדמוקרטי ובגוש הסמכותני בולטות מדינות שהן יריבותיו הפוליטיות של המערב (Dunn 1992, Biden 2021, Bachelet 2022, Borrell 2022, Holbig 2022).

לכאורה, ניתן לבטל את התפיסה המערבית הזו כאידיאולוגיה אתנוצנטרית סטנדרטית לפיה קבוצת "האנחנו" היא נשאת הטוב במאבק קוסמי בין הטוב לבין הרע. כך לדוגמה מקובל היום להבין את תפיסת העולם האירופית-נוצרית שקדמה לתפיסת העולם המערבית, תפיסה שמהווה את אחד משורשיה של המערביות בת זמננו, כתפיסה אתנוצנטרית בעיקרה. על פי תפיסת העולם האירופית-נוצרית, הקולוניאליזם האירופי ייצג את הטוב הנוצרי ועסק בייצואו לשאר העולם, שהיה המאוכלס בפגאנים ובמוסלמים שהיוו את הקוטב הנגדי במאבק הגלובלי. היום מובנת תפיסה זו של עליונות התרבות הנוצרית על תרבויות לא נוצריות לא ככזו שתולדתה ביתרון רעיוני בעל משמעות של התרבות האירופית-נוצרית על פני תרבויות שאר העולם אלא כתפיסה שמוסברת רובה ככולה כתולדה של רעיונות אתנוצנטריים אירופאים-נוצריים שהופנמו על ידי האירופאים של אותה תקופה. תפיסות אתנוצנטריות דומות, הרואות את קבוצת "האנחנו" כנעלית מבחינה נורמטיבית על קבוצות "ההם" רווחו ורווחות לאורך ההיסטוריה האנושית בתרבויות ברחבי העולם. ככלל, ההתייחסות המקובלת לתפיסות מסוג זה היא כחסרות ביסוס אמיתי, כלומר ביסוס שיתקבל גם על דעתו של מי שאינו חבר בקבוצת "האנחנו" (Rosenblatt 1964, Lanternari 1980, du Toit 1983, van der Dennen 2000, Cauthen 2004, Kinder and Kam 2010, Petri 2018, Bizumic et al. 2021).

אך את התפיסה המערבית בת זמננו הרואה את הדמוקרטיה כבעלת ערך אוניברסלי וכטובה יותר מאשר מבנים פוליטיים בלתי-דמוקרטיים או סמכותניים קשה יותר לראות כתפיסה הנובעת רובה ככולה מרעיונות אתנוצנטריים מאשר, למשל, את תפיסת העליונות הנוצרית. הרעיונות הדמוקרטיים, רעיונות החופש, ההגדרה העצמית והשוויון הפוליטי, הם מוטיבים החוזרים בחברות רבות בעולם וכך, בניגוד לנצרות, אינם תוצר היסטורי מערבי מובהק. חברות לא מערביות רבות בעולם, היסטוריות ובנות זמננו, כולל כאלה שהתעמתו או מתעמתות במידה כזו או אחרת עם המערביות, העלו ומעלות על נס את הערכים הדמוקרטיים ואלו נתפסים בהן כאידאלים חברתיים-פוליטיים-אידיאולוגיים. חברות שכאלה הן לא רק הרוב המכריע של החברות החקלאיות בקנה מידה קטן ברחבי העולם לאורך ההיסטוריה, אלא כוללות גם חברות בקנה מידה גדול כגון חברות עתיקות במזרח התיכון, בסין ובהודו, תרבויות המטיס בקנדה והבנגדה באוגנדה, וחברות מוסלמיות בימי הביניים ובנות זמננו. לפיכך, ההנגדה שבין הדמוקרטי ללא

דמוקרטי אינה יציר אידיאולוגי מערבי בלבד אלא משקפת מרכיב חשוב חוצה תרבויות, ואולי אוניברסלי, בתפיסת המציאות האנושית (Muhlberger and Paine 1993, Diamond and Plattner 2001, Isakhan and Stockwell 2011).

העובדה שהרעיון הדמוקרטי חוצה תרבויות מעניקה לרעיון חשיבות מדעית-פוליטית המצדיקה בחינה מושגית ואמפירית נרחבת ומדוקדקת שלו. הבנתו של רעיון שהוא ייחודי לתרבות מסויימת נעשית על פי רוב מתוך מערכת הערכים ותפיסת המציאות של אותה חברה, ומשמעותו נגזרת מתוך מכלול ההקשרים של הרעיון באותה חברה. לעומת זאת, רעיון חוצה תרבויות מזמין פירוש של המושג במונחים "אובייקטיביים" (או "אינטרסובייקטיביים"), כלומר כאלה שאינם תלויים בזהותו של המתבונן (או שהם מוסכמים על כל המתבוננים). הבנה של מושג במונחים כאלה מייצרת מכנה משותף האמור לאפשר טיפול מדעי ברעיון, ופותחת את הדרך להמשגה ולתצפיות אמפיריות המייצרות גוף ידע מדעי. הצד האחר של הפיכתו של מושג למושג של מחקר מדעי הוא היווצרותה של האפשרות לתגליות בלתי-צפויות. בניגוד למושגים תלויי תרבות שהבנתם המוסכמת בחברה היא במידה רבה עצם הגדרתם, הבנתם של מושגים שהגדרתם היא באמצעות כלים מדעיים עשוייה להשתנות, לפעמים מן השורש, לאור ניתוח תיאורטי ולאור ממצאים אמפיריים (Rorty 1990, Daston 1992, Daston and Galison 1992, Porter 1996, Nersessian 2010).

כך, בזמן הכיבושים הקולוניאליים האירופיים, מהותה של הנצרות המיוצאת נקבעה על ידי המוסכמות לגבי רעיון זה בחברות שבהן הוא נוצר ושהן הוא תפקד כרכיב אידיאולוגי רב-השפעה - החברות האירופיות. תפיסות אתניות אלו לא היו נתונות לחשיבה מחודשת בעקבות ביקורת מדעית תיאורטית או אמפירית, מאחר שהן ייצגו את הרעיונות הדומיננטיים באותן חברות באותו זמן ושינויין היה לפיכך כרוך בתהליכים חברתיים - שינויין של חברות אלו, ולא בהליך מדעי. בניגוד לכך, במידה שדמוקרטיה היא מושג חוצה תרבויות ובמידה שהוא נחקר באופן מדעי - כלומר בצורה שיטתית הנסמכת על חשיבה אובייקטיבית, בלתי אתנוצנטרית - ההקשרים תלויי-התרבות של המושג הופכים להיות קונטינגנטיים ופתוחים לביקורת. כך דווקא במידה שמתקבלת הטענה המערבית בדבר מרכזיותו של מושג ה"דמוקרטיה" בתפיסת העולם האנושית בהקשריה התרבותיים השונים, כך הופכים רעיונות מקובלים במערב בדבר תיפקודה של הדמוקרטיה במערב ומחוצה לו לבטוחים פחות. במידה שדמוקרטיה היא מושג חוצה תרבויות, הרעיונות המערביים באשר לדמוקרטיה עומדים אל מול תחרות מצד רעיונות המקובלים באשר למושג זה בתרבויות אחרות, וכן עומדים לבחינה ולביקורת מדעית תיאורטית ואמפירית (Rorty 1990, Nersessian 2010, Petri 2018).

בפרט, בשעה שהתפיסה העצמית של המערב של העידן הקולוניאלי כמייצא הנצרות אינה ניתנת למחלוקת, התפיסה העצמית של המערב כנשא הדמוקרטיה היא טענה עובדתית אמפירית שאמיתותה אינה ברורה מאליה. רק בחינה תיאורטית ואמפירית המבוססת על מתודה מדעית הדירה (reproducible) יכולה לבסס טענה שכזו. הרטוריקה הפופולרית הסטנדרטית המציגה את הדמוקרטיה של חברות המערב כעובדה ברורה מאליה צריכה להתקבל בספקנות. בלא חידודו של רעיון הדמוקרטיה ותרגומו של רעיון זה לכדי תיאוריה בעלת היבטים אמפיריים המאפשרת להבין במסגרתה תצפיות באופן הדיר, חוצה תרבויות, תפיסות הרווחות במערב (או בכל קבוצה חברתית אחרת) באשר לרעיון זה הן אינן אלא מוסכמות חברתיות חסרות תוקף מדעי.

ברם, תיאוריה המאפשרת לבחון את רעיון הדמוקרטיה בכלים מדעיים אינה בנמצא. למרות התפיסה המערבית של הדמוקרטיה כמושג אוניברסלי, ולמרות מרכזיותו ונוכחותו החובקת כל של רעיון הדמוקרטיה באידיאולוגיה המערבית, ואולי למעשה דווקא בשל כך, ההגדרה של מושג הדמוקרטיה בחברה המערבית היא עמומה ונזילה. עמימות ונזילות הן תכונות אופייניות למושג שהוא אידיאולוגי ותלוי תרבות, אך הן אינן עולות בקנה אחד עם טענות לאוניברסליות או מדעיות. המכנה הרעיוני המשותף של הגדרות שונות של הדמוקרטיה הוא משמעותו המילולית של המושג - "שלטון העם", אך זוג מילים זה, ככל זוג מילים, משאיר מרחב בלתי מוגבל כמעט לפרשנות ובעקבותיה להערכות שונות ואף סותרות של מוסדות והליכים שלטוניים (Bollen 1991, Saward 1994, Porter 1996, Diamond 2002, Dunn 2005, Held 2006).

הדיון המערבי המודרני בנוגע למהות הדמוקרטיה הוא בן למעלה מ-200 שנה, תקופה שבמהלכה השתנתה התפיסה הדומיננטית לגבי המושג מספר פעמים. בנוסף לכך, בכל נקודה בזמן התבססו תפיסות שונות של המושג בחברות שונות. לפי טענות מסויימות המושג הוא "בר מחלוקת מעיקרו" (essentially contested), כך שכל המשגה של הדמוקרטיה אינה תפיסה תיאורטית בלבד, אלא היא למעשה חלק מתפיסת עולם וממאבק פוליטי (Gallie 1955, Dryzek 2016). הקושי המתמשך בהגדרת המושג הוביל ליצירת שלל נגזרות מושגיות המצרפות תארים לשם העצם "דמוקרטיה": "דמוקרטיה ליברלית", "דמוקרטיה סוציאליסטית", "דמוקרטיה עממית", וכדומה. מונחים אלו אמורים לעקוף את העמימות המושגית בהציעם פרשנות מסויימת של המושג. אך מהלך זה רחוק מלפתור את הקושי המושגי. ראשית, כל נגזרת מצורת "דמוקרטיה X" מותירה גם היא עמימות מושגית שאינה פחותה באופן ניכר מהעמימות המושגית של המונח המקורי. מנגד, קיומם של שלל טיפוסים "דמוקרטיים" מעלה את השאלה "מדוע 'דמוקרטיה X' [דמוקרטיה ליברלית, דמוקרטיה סוציאליסטית, וכו'] היא דמוקרטיה?". לדוגמה, האמירה כי "דמוקרטיה

עממית" היא אינה דמוקרטיה כלל היא שגורה, אך ברור כי ללא הגדרה כללית כלשהי של המושג "דמוקרטיה" לא ניתן יהיה לבסס (או להפריך) אמירה שכזו (Collier and Levitsky 1997).

קשיים מושגיים אלו לא מנעו את היווצרותו של שיח כמותני סביב מושג הדמוקרטיה. החל מאמצע המאה ה-20 הופיעה באקדמיה פעילות מחקרית שמטרתה היתה כימות של איכות או מידת הדמוקרטיה של מדינות שונות (Cutright 1963, Bollen 1980, Bollen 1991, Beetham 1994, Bradley 2015, Bush 2017). כימותו של מושג דורש אופרציונליזציה, כלומר הליך שמאפשר לתרגם תצפיות לכדי מספרים. הליך זה מהווה למעשה הגדרה מפורטת, מפורשת או מובלעת, של המושג המכומת. במידה שתוצר ההליך תופס חלק משמעותי מהשיח המחקרי, או חלק מהשיח הפוליטי, ההגדרה דה-פקטו המגולמת בהליך הכימות מקבלת מעמד סמכותי. סמכות זו של תוצרי האופרציונליזציה הכמותית עשויה להיות יצרנית, במידה שהיא מייצרת מיקוד תיאורטי ומאפשרת את חידודה של ההמשגה של הרעיון המכומת. על מנת לייצר מיקוד שכזה, על האופרציונליזציה להיות שקופה והדירה, כך שחוקרים שונים יוכלו לבחון את חלקיה ולנתח אותם ולעמוד על ההשלכות המושגיות של הבחירות המתודולוגיות המרובות שמרכיבות את האופרציונליזציה. מנגד, כאשר האופרציונליזציה היא אטומה ובלתי הדירה, כוחו של המושג המכומת הופך להיות כוחה של מוסכמה אידיאולוגית תלוית-תרבות, הנשענת על כוח פוליטי, ואינה פתוחה לבחינה מדעית ביקורתית (Porter 1996, Munck 2009).

כיום מתפרסמים מדי שנה מספר "מדדי דמוקרטיה". אלו הן טבלאות של מספרים המכמתים את מידת או איכות הדמוקרטיה במדינות העולם השונות (Alizada et al. 2021, Marshall and Gurr 2020, Repucci 2020, EIU 2021). מדדים אלו משמשים ככלי נפוץ במחקר הפוליטי הכמותי, אך מעבר לכך הם משמשים כנושא הנדון בתקשורת ההמונים במערב ואף משמשים ככלי לקביעת מדיניות בידי מדינות מערביות ובידי ארגונים בינלאומיים (Merry 2011, Davis et al. 2012, Bradley 2015, Broome and Quirk 2015, Zerndt 2016, Bush 2017). הממצא העיקרי של מדדי הדמוקרטיה הוא תפיסה גיאופוליטית שניתן לכנות "תמונת היתרון המערבי". על פי תפיסה זו, מדינות המערב הן רובן ככולן דמוקרטיות מאד - כלומר זכות לציונים הקרובים למקסימום האפשרי בסולם הדמוקרטיה הכמותי. מספר מדינות נוספות, בלתי מערביות, הקשורות בקשרים פוליטיים וכלכליים עם מדינות המערב, זכות גם הן לציונים גבוהים מאד. אל מול אלו, רוב המדינות בעולם מקבלות ציונים נמוכים בהרבה. בפרט, מדינות הנמצאות ביחסי עוינות או יריבות עם מדינות המערב מתאפיינות בציונים נמוכים במיוחד. תמונה זו משותפת לכל המדדים הבולטים (Koelble and Lipuma 2008, Högström 2013).

החלק הכמותי בעבודה זו מוקדש לבחינתה של תמונת היתרון המערבי כפי שזו מצטיירת מממצאי מדדי הדמוקרטיה. בחינה סטטיסטית של ממצאי המדדים מגלה את עוצמתה של תמונה זו ואת עקביותה בהשוואה בין מדדים שונים. היתרון המערבי נבחן כגורם המסביר את ממצאי המדדים בנוסף, או במקום, לגורם המודרניזציה. הניתוח מראה כי המערביות היא גורם מסביר מובהק ובעל השפעה על מידת הדמוקרטיה המיוחסת למדינות על ידי מדדי הדמוקרטיה מעבר להשפעתם של גורמים חליפיים אפשריים הנגזרים מתיאורית המודרניזציה, לפיה מידת הדמוקרטיה של מדינות מוסברת באמצעות מידת ההתפתחות החברתית-כלכלית שלהן.

תמונת היתרון המערבי העולה מממצאי מדדי הדמוקרטיה תואמת במדויק, אם כן, את התפיסה האידיאולוגית המערבית. על פי תמונה זו, מדינות המערב, וחלק מבנות בריתן, מאורגנות בצורה דמוקרטית - כלומר בצורה פוליטית ראוייה. ארגון פוליטי זה גורם לכך שמטרותיהן הפוליטיות הן לגיטימיות ותואמות אלו לאלו. לפיכך מדינות אלו פועלות בשיתוף פעולה לקידום מטרות אלו. שאר מדינות העולם, ובפרט מדינות בלתי מערביות מסויימות, מאורגנות בצורה לא דמוקרטית ולפיכך מטרותיהן הפוליטיות עשויות להיות בלתי לגיטימיות. מטרות בלתי לגיטימיות אלו הן אלו הגורמות לעימות בינן לבין מדינות המערב (Fukuyama 1989, Börzel 2015, Petri 2018).

מטרה מרכזית של עבודה זו היא הקְשָׁיָה (problematization) של ההתאמה בין תמונת היתרון המערבי העולה מממצאי מדדי הדמוקרטיה הבולטים לבין התפיסות האתנוצנטריות המערביות באשר לדמוקרטיה. ההתאמה הזו מטופלת בדרך כלל - הן על ידי חוקרים והן על ידי קובעי מדיניות ודוברים בתקשורת - כאישרור מדעי חד משמעי ובלתי בעייתי של האידיאולוגיה המערבית. על פי הבנה זו, התואמת גישה פוזיטיביסטית כלפי הליך הכימות, האופרציונליזציה שבה משתמשים מחברי המדדים על מנת לייצר את ממצאיהם הכמותיים משקפת באופן מדעי את מושג "הדמוקרטיה" - צרור של תכונות פוזיטיביות מוסכמות שלהן נגזרות נורמטיביות מוסכמות - ומודדת את אותו מושג בצורה הדירה ועקבית. בצורה זו, תהליך הפקת ממצאי המדדים משמש למעשה כתחליף אמין להמשגה מפורשת של מושג הדמוקרטיה ולתיאוריה מפורשת הקושרת את המשגת הדמוקרטיה לתצפיות אמפיריות (Porter 1996).

על פי הטיעון המוצג בעבודה זו, ההבנה הפוזיטיביסטית של היחס בין ממצאי המדדים לבין המציאות אותה הם אמורים לשקף היא בעייתית לאור הקשיים שתוארו לעיל באשר להמשגת הדמוקרטיה ולאור טיבם בפועל של התהליכים שתוצאתם היא ממצאי המדדים. בהיעדר תשתית תיאורטית והגדרות מפורשות לגבי הליכי הכימות המעורבים בתהליך הפקת המדדים, ובשל הבחירות המתודולוגיות של מחברי המדדים, נטען כאן, הדירות ההליך - הן בשלב הגדרת האופרציונליזציה והן בשלב יישומה - היא

נמוכה. תהליכי הכימות בהם נעשה שימוש נשענים באופן מכריע על הערכות של מומחים לגבי משמעותה של הדמוקרטיה ולגבי תכונות כלליות של משטרים - חופש הביטוי והעיתונות, תחרותיות של בחירות, שוויון ייצוג של קבוצות באוכלוסייה, וכדומה (Schedler 2012, Coppedge et al. 2015). הערכות שכאלה הן מטבען סובייקטיביות, בלתי הדירות, ומושפעות מתפיסותיו תלויות התרבות של המעריך. משום כך, ממצאי המדדים משקפים באופן מובלע תפיסות תלויות-תרבות מצד המומחים המעורבים בהליך הכימות. תפיסות אלו הן מרכיב אידיאולוגי דומיננטי בתרבות המערבית והן משותפות למומחים המפיקים את המדדים כקבוצה. מאחר שכך, ממצאי המדדים אינם מאשררים את התפיסות האתנוצנטריות המערביות אלא מבטאים אותן. הכיוון הסיבתי עשוי אם כן להיות הפוך מזה שמספקת ההבנה המקובלת של המדדים: במקום שהתצפיות האמפיריות ייצרו את תמונת היתרון המערבי המאשררת את התפיסות האתנוצנטריות, התפיסות האתנוצנטריות הן אלו שמעצבות את התצפיות, את פרשנותן ואת סיכומן לכדי תמונת היתרון המערבי.

הקִשְׁיָה של תהליך ייצור מדדי הדמוקרטיה הוצעה כבר בגוף מחקר הטוען כי האופרציונליזציה המקובלת של המדדים משקפת המשגה צרה של הדמוקרטיה. המשגה זו, נטען במחקר זה, היא המשגה מערבית של רעיון הדמוקרטיה - הדמוקרטיה הליברלית. המשגה מדגישה את קיומם של מבנים מוסדיים וחברתיים מסויימים, כגון הפרדת רשויות, בחירות חופשיות, תקשורת עצמאית וכדומה. בהתאם, המשגה הזו מפחיתה בחשיבותם של היבטים אחרים כגון השתתפות המונית, שוויון פוליטי, ומחויבות של השלטון לרווחה כלכלית של האזרחים. על פי גוף מחקר זה התפיסה של הדמוקרטיה משתנה מחברה לחברה ועל מנת למדוד את הדמוקרטיה באופן שאינו תלוי תרבות יש להתאים את המושג לחברה הנמדדת ולהשתמש בהמשגות שונות עבור חברות שונות (Koelble and Lipuma 2008, Logan and Mattes 2012, Doorenspleet 2015).

גוף מחקר זה מציע אם כן הבנה אלטרנטיבית להבנה הפוזיטיביסטית. על פי הבנה זו ההתאמה בין ממצאי מדדי הדמוקרטיה ובין האידיאולוגיה המערבית היא תוצאה של העובדה שהמדדים מגלמים המשגה של הדמוקרטיה שהיא עצמה חלק מן האידיאולוגיה המערבית. לפיכך, האשרור המדעי של האידיאולוגיה המערבית הוא חלקי. הממצאים אינם מראים כי המערב הוא אכן נשא של ערכי "הדמוקרטיה", אלא כי המערב הוא נשא של ערכים שעל פי התפיסה המערבית הם ערכים דמוקרטיים.

עם זאת, הבנה אלטרנטיבית זו מציעה פתרון חלקי בלבד לבעייתיות של ההתאמה בין האידיאולוגיה המערבית לבין ממצאי המדדים. בעבר הלא רחוק הוצגו במדינות שונות מערכות שונות שאמורות היו כולן לממש צורת משטר דמוקרטית. בתקופת העימות של המלחמה הקרה בין הגוש המערבי לבין הגוש

הסובייטי טענו מנהיגי מדינות הגוש הסובייטי כי מערכות השלטון הנהוגות בהן הן מימוש של מערכת דמוקרטית שהיא שונה מן היסוד (וטובה יותר) מן המערכת המערבית. במצב שכזה ניתן להבין על נקלה שמערכת סובייטית תוערך כבלתי דמוקרטית כאשר קריטריוני ההערכה הם אלו המתאימים למערכת מערבית (וכן גם להיפך - מערכת מערבית תיחשב לבלתי דמוקרטית כאשר זו תוערך על פי קריטריונים של "דמוקרטיה מרקסיסטית" או "דמוקרטיה סובייטית") (Wolff 2000).

כיום, בתום המלחמה הקרה, המערכת המערבית הפכה לסטנדרט הכמעט-יחיד של מערכת דמוקרטית. מלבד קומץ מדינות (שהבולטת מביניהן היא סין כמובן, Holbig 2022), המערכת הפוליטית המוסדית בכל מדינות העולם מתיימרת להיות גרסה כזו או אחרת של המערכת הפוליטית המערבית. מאחר שכך, גם אם ישנם הבדלים אידיאולוגיים כאלה או אחרים בתפיסת הדמוקרטיה בחברות שונות, המבנה המוסדי המערבי - המכניזם האלקטורלי, ריבוי מפלגות, חופש העיתונות, הפרדת רשויות וכדומה - משמש כאבן יסוד אידיאולוגית משותפת שעליה נשענת הדמוקרטיה בכל החברות (Luckham et al. 2003, Youngs 2015). איכותה ויציבותה של אבן יסוד זו מהוות אם כן קריטריונים משותפים שלאורם ניתן לשפוט באורח אחיד וחוצה-תרבויות את איכותה של הדמוקרטיה במשטרים השונים. לפיכך, הטענה כי המדדים מגלמים המשגה מערבית של הדמוקרטיה יכולה להסביר לכל היותר חלק מוגבל מתמונת היתרון המערבי. ההמשגה שמגולמת במדדים - המשגה הנשענת על המבנה המוסדי שתולדתו במערב - היא בחלקה הניכר המשגה המשותפת לרוב מכריע של המדינות בעולם. עבור כל אחת ממדינות אלו, איכות נמוכה ויציבות נמוכה של מבנה מוסדי זה חושפות לפיכך חולשה של הדמוקרטיה במדינה זו על פי ההמשגה הרלוונטית למדינה זו. הערכה נמוכה של איכות הדמוקרטיה לפי קריטריונים המתמקדים במבנה זה אינה יכולה להיות מוסברת על ידי יישומה של המשגה צרה שאינה מתאימה למדינה המוערכת.

קושי נוסף העומד בפני הניסיון להסביר את תמונת היתרון המערבי העולה ממצאי המדדים כתולדה של המשגה מערבית של הדמוקרטיה המגולמת בהם הוא הפער שבין התמונה האופטימית העולה מן המדדים באשר למידת ואיכות הדמוקרטיה של מדינות המערב לבין התמונה הבעייתית בהרבה העולה מדעת הקהל במדינות המערב לגבי טיב המשטרים הללו. בשעה שמדינות המערב זוכות בציוני מדד הקרובים מאד לציון המושלם המיוחס לדמוקרטיה אידיאלית נטולת פגמים, דעת הקהל במערב כפי שהיא מתגלה בסקרים ובדפוסי הצבעה במאה ה-21 רואה את המשטרים במערב כבעלי פגמים עמוקים. הציבור מגלה אמון נמוך במוסדות השלטון השונים, במפלגות ובמוסדות אחרים בחברה. אם אכן משקפים מדדי הדמוקרטיה את התפיסה הרווחת במערב לגבי מהות הדמוקרטיה ניתן היה לצפות כי תהיה התאמה בין ממצאי המדדים לגבי מדינות המערב ובין השקפות האזרחים במדינות אלו לגבי המשטרים בהם הם חיים. אי ההתאמה שבין מדדי הדמוקרטיה לבין דעת הקהל במערב מעידה על כך שתפיסת הדמוקרטיה המגולמת במדדים

אינה תואמת לזו של אזרחי המערב. עובדה זו, המאפיינת את המצב במערב עצמו, אינה יכולה להיות מוסברת על ידי הבדלים רעיוניים לגבי הדמוקרטיה בין המערב לבין חברות לא מערביות (Atkinson 2011, Norris 2017).

בניגוד לגוף המחקר המתואר לעיל, המתמקד בהשפעות האידיאולוגיות על המשגת הדמוקרטיה, הטענה המוצגת בעבודה זו לגבי ההשפעה של האידיאולוגיה האתנוצנטרית המערבית מתייחסת לכל שלבי תהליך ייצור המדדים: המשגת הדמוקרטיה, הגדרת האופרציונליזציה של המשגה ויישומה של האופרציונליזציה בפועל. על מנת לבחון את ההשפעות של האידיאולוגיה המערבית על תהליך ייצור המדדים בכללו, נעשה כאן שימוש במתודולוגיה של "התחקות אחר תהליכים" (הא"ת) (Process Tracing). מתודולוגיה זו היא כלי אנליטי שמטרתו היא בחינת מודלים שונים המוצעים כחלופות אפשריות להסברתו של קשר בין שתי תופעות במטרה לאשש או להפריך את המודלים לאור תצפיות. הצעד הראשון ביישומה של מתודולוגיית הא"ת הוא ניסוח מפורט של כל אחד מהמודלים החלופיים הכולל ניסוח של מרכיביו הנצפים של התהליך הקושר בין שתי התופעות שהקשר ביניהן נחקר. בשלב הבא, משמשים הבדלים בין התחזיות העולות מן המודלים השונים על מנת לנסח את התנאים בהם ייחשב כל אחד מהמודלים כעומד במבחן סבירות או נכשל בו. ישנם ארבעה טיפוסים מבחני סבירות הנבדלים זה מזה ברמת הוודאות ביחס לתקפות המודל, המושגת עבור המודל שעמד במבחן זה לאור התצפיות. לבסוף נאספות תצפיות לגבי התהליך הנבחן ובאמצעותן מופעלים המבחנים שנגזרו מן המודלים ואלו מביאים לידי מסקנות באשר לסבירותם הא-פוסטריורית של המודלים החליפיים (Bennett and Checkel 2015).

מתודולוגיית הא"ת משמשת כאן על מנת לבחון את סבירותם של מודלים שונים אשר ניתן להציע כדי לתאר את תהליך הפקתם של מדדי הדמוקרטיה. מוקד הבחינה הוא השוואתם של מודל פוזיטיביסטי, לפיו הגורם העיקרי המשפיע על תהליך הפקת המדדים הוא מציאות אובייקטיבית, לבין מודל אידיאולוגי לפיו הגורם העיקרי המשפיע על התהליך הוא האידיאולוגיה האתנוצנטרית של מחברי המודל. בפרט, על פי המודל האידיאולוגי, השלבים של התהליך העוקבים לשלב המשגה, הגדרת האופרציונליזציה ויישומה - שלבים שעל פי המודל הפוזיטיביסטי נגזרים באופן טכני מן המשגה - הם למעשה כאלה שבהם ישנה השפעה אידיאולוגית המטה את התוצאות. בחינתם של ארבעה מדדי דמוקרטיה בולטים מעידה כי התצפיות תומכות במודל האידיאולוגי של המדדים וכן סותרות את הציפיות העולות מן המודל הפוזיטיביסטי. הגדרת האופרציונליזציה של המדדים הנבחנים, ובפרט הבחירה המתודולוגית המשותפת לכולם לבסס את המדדים על הערכותיהם של מומחים, ולא להישען על כלים אחרים אפשריים, היא כזו המותירה מקום נרחב לשיקול דעת מצד המומחים. בשלב יישום האופרציונליזציה שיקול הדעת מתורגם להטייה מערבית בבחירת מקורות המידע בהם נעשה שימוש, בבחירת פריטי המידע המאוזכרים בדו"חות

המדדים, בפרשנות המשוייכת לפריטי המידע ובסיכומן של הפרשנויות הללו לכדי ממצאים כללים, מילוליים וכמותיים.

הטיעון המוצג כאן מעלה לפיכך שתי שאלות הכרוכות זו בזו. השאלה הראשונה היא באשר לתפקיד שאותו ממלאים מדדי הדמוקרטיה בחברה המערבית. כנגד ההבנה של המדדים כמגלמים הליך מדעי וככאלה שמייצרים ממצאים מדעיים מוצעת הבנה אלטרנטיבית של המדדים ככלי רעיוני שתיפקודו העיקרי הוא שיכפולן של תפיסות אידיאולוגיות אתנוצנטריות הרווחות במערב. השאלה השנייה נוגעת למתודולוגיה של המדדים. כנגד ההבנה של המתודולוגיה של המדדים ככזו התואמת לשאיפות מדעיות מוצעת הבנה לפיה הבחירות המתודולוגיות שנעשו על ידי מחברי המדדים תואמות יותר למטרות אידיאולוגיות מאשר למטרות מדעיות. מטרת הדין המוצג להלן היא עיון ביקורתי בשאלות אלו. תשובות לשאלות הללו יכולות להציע כיוונים מתודולוגיים שלא זו בלבד שהם עשויים לשפר ולשכלל את מדדי הדמוקרטיה, אלא אף עשויים לקדם את ההבנה התיאורטית של מושג "הדמוקרטיה" עצמו, אותו מושג שהוא מרכיב כה תשתיתי באידיאולוגיה הפוליטית המודרנית אך שהגדרתו המדעית ממשיכה, גם לאחר מאות שנים, להישאר חמקמקה ובעייתית.

2. תיאוריה: מדדי הדמוקרטיה, אתנוצנטריות ומערביות

עבודה זו מציעה הבנה של מדדי הדמוקרטיה הידועים (כגון זה של ארגון ה-Freedom House, ומדדים דומים) כתוצר חברתי-תרבותי מערבי. ההבנה המוצעת גורסת כי ממצאי מדדי הדמוקרטיה, לפיהם מדינות המערב מצטיינות במשטר דמוקרטי באופן ניכר מזה של מדינות לא מערביות, הם תולדה של התפיסה האתנוצנטרית הרווחת בחברות במדינות המערב, בהן מופקים המדדים, וכי מדדי הדמוקרטיה מתפקדים כמכשיר המחזק אידיאולוגיה זו. בפרק זה יוצגו המרכיבים התיאורטיים של הבנה זו ומהם ייבנה טיעון לפיו התפיסה המוצעת של מדדי הדמוקרטיה מסבירה את המתודולוגיה של המדדים, את ממצאיהם ואת מקומם בשיח בצורה סדורה ומספקת יותר מאשר תפיסתם המקובלת ככלי ניתוח מדעי אובייקטיבי, בלתי-אידיאולוגי.

פרק זה מאורגן בארבעה תת-פרקים. בתת-הפרק הראשון נסקרים מדדי הדמוקרטיה וממצאיהם. המדדים הם טבלאות מספרים המופקות על ידי מוסדות מחקר במערב ומתיימרות לייצג את מידת הדמוקרטיה של המדינות בעולם באופן כמותי, אובייקטיבי ובר השוואה. ממצאי המדדים מספקים תמונה עקבית וברורה לפיה משטרי מדינות המערב הם דמוקרטיים יותר באופן ניכר מאלה של מדינות אחרות. ממצאים אלו תואמים תפיסה אידיאולוגית הרווחת במערב בדבר ההבדלים שבין משטרי המערב לבין משטרים לא מערביים ומקנים לתפיסה זו סמכות של ממצא מדעי.

תת-הפרק השני עוסק באתנוצנטריות - התפיסה שלפיה קבוצה אתנית אחת, הקבוצה אליה משתייך הדובר האתנוצנטרי, היא נעלה על קבוצות אחרות. אתנוצנטריות היא תופעה אוניברסלית המאפיינת תרבויות במקומות שונים ובתקופות שונות. הקבוצה האתנית הביתית מוגדרת על ידי תרבות משותפת: אוסף משמעויות אותן חולקים בני הקבוצה. אוסף זה כולל בדרך כלל תפיסת מוצא משותף (אמיתי או דמיוני), זיכרון היסטורי משותף, ועתיד משותף. הקבוצה האתנית ומנהיגיה נוטים להשקיע משאבים בהנחלת התפיסה האתנוצנטרית והנורמות החברתיות הכרוכות בה. הנחלה זו נעשית באמצעות סיפורים, מיתוסים, חינוך, מנהגים תרבותיים, שכנוע מפורש ומובלע, וכדומה. מודלים שונים הוצעו על מנת להסביר את נפישותה של האתנוצנטריות. מודל ההפעלה (activation) מסביר את התופעה האתנוצנטרית - את האוניברסליות שלה מחד ואת השונות שלה מחברה לחברה ולאורך זמן מאידך - כאינטראקציה בין נטייה אנושית פסיכולוגית מולדת לבין פעולות מכוונות ומאורגנות של גורמי אליטה שמטרתן היא רתימת שדרות החברה הרחבות לקידום מטרותיהם הפוליטיות.

תת-הפרק השלישי עוסק באידיאולוגיה המערבית. אידיאולוגיה זו התפתחה באירופה במאה ה-19 (על בסיס רעיונות מוקדמים יותר) וביסודה הרעיון כי התרבות האירופאית מייצגת את הקידמה ועתידה של

תרבות זו הוא להתפשט בעולם כולו. המרכיב האתנוצנטרי הוא אם כן מרכיב מכוון של האידיאולוגיה המערבית. על פי תפיסה אתנוצנטרית זו, היתרון של המערביות על פני תרבויות אחרות הוא רב ממדי ומכיל הן רכיבים מוסריים והן רכיבים מעשיים. אחד מהמימדים של הקידמה המערבית הוא קידמה פוליטית. המערב, כך נטען, נושא עימו את הבשורה של הדמוקרטיה - צורת משטר נעלה על כל האלטרנטיבות מבחינה מוסרית ומעשית כאחד.

לבסוף, תת-הפרק הרביעי מתבסס על תת-הפרקים הקודמים לו ומציג את שאלות וטענות המחקר של עבודה זו. ההתאמה הגורפת שבין ממצאי מדדי הדמוקרטיה לבין התפיסה האתנוצנטרית המערבית מוצגת כסיטואציה מפתיעה שדורשת הסבר. כחלופה להסבר המקובל, לפיו התאמה זו היא מעין צירוף מקרים שבו המדע מאשש תפיסה אתנוצנטרית-אינטואיטיבית מוקדמת, מוצע כאן הסבר סיבתי. לפי הסבר חלופי זה, כל מדדי הדמוקרטיה המקובלים מתבססים על מתודולוגיה שבה ממצאי המדדים תלויים במידה רבה מאד בשיקול דעתם של מומחים. לפיכך, ממצאי המדדים - המיוצרים כולם במערב - אינם יכולים להיחשב כמקור מידע אובייקטיבי ובלתי מוטה אלא ככאלה שמגלמים בתוכם את תפיסות העולם ואת מסגרות השיח הרווחות בקרב המומחים המערבים בייצורם של ממצאי המדדים. מאחר שהאתנוצנטריות המערבית היא תפיסה רווחת במערב, תמונת היתרון הדמוקרטי של המשטרים המערביים המצטיירת מממצאי המדדים אינה מספקת תימוכין מדעיים לתפיסה האתנוצנטרית המערבית אלא להיפך - היא תוצר של תפיסה זו. על פי הסבר זה, האליטה המדעית המערבית המייצרת את המדדים מתפקדת כמפעיל אתנוצנטרי. אליטה זו משתמשת בסמכותה המדעית על מנת לייצר מיתוס אתנוצנטרי המהווה את אחד האמצעים בהם מונחלת התפיסה האתנוצנטרית המערבית לקהלים שונים.

2.1. מדדי הדמוקרטיה

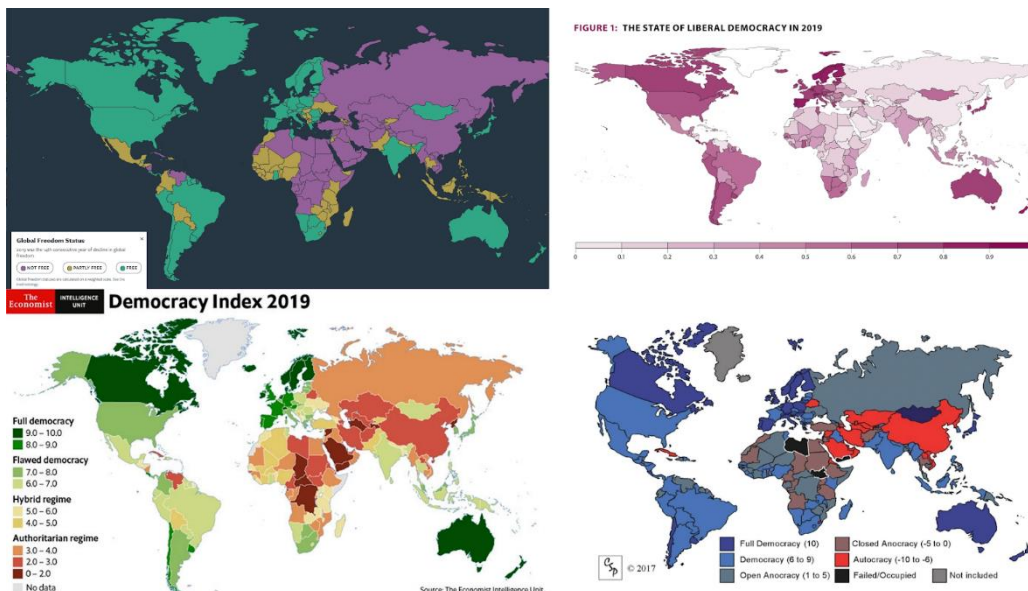
הערכה כמותית של מידת או איכות הדמוקרטיה של מדינות בעולם היא פעילות שחוקרי מדע המדינה עוסקים בה מזה עשורים (Cutright 1963, Bollen 1980, Beetham 1994, Bradley 2015, Bush 2017). התוצר של הפעילות הזו הם "מדדי דמוקרטיה" - טבלאות מספרים האמורות לבטא באופן מדעי ובר-השוואה את מידת ה"דמוקרטיה" של מספר רב של מדינות. קיימים כיום מספר מדדי דמוקרטיה ידועים המתפרסמים באופן תקופתי והללו הפכו לכלי סטנדרטי במחקר הכמותי במדע המדינה, וכן לחלק מהשיח הפוליטי בתקשורת ובחוגים קובעי מדיניות בינלאומית (Bollen 1980, Höglström 2013, Bradley 2015,). עבודה זו מתמקדת בארבעה מדדים המופקים על ידי מוסדות מסוגים שונים ואשר מספקים הערכה שנתית של מידת הדמוקרטיה של מדינות העולם: מדד V-dem המופק על ידי אוניברסיטת גטבורג בשוודיה, מדד Freedom in the World (FitW) ומדד Polity המופקים שניהם על ידי מוסדות מחקר

אמריקאיים הממומנים בעיקר על ידי הממשל האמריקאי, ומדד Democracy index המופק על ידי מכון מחקר מסחרי בריטי.

התמונה הגיאוגרפית הרחבה שמצטיירת על פי ממצאי כל המדדים הללו היא עקבית וברורה: המשטר במדינות המערב הוא דמוקרטי במובהק - אידאל שמדינות בלתי-מערביות אינן מסוגלות להשיג. Koelble and Lipuma 2008 ומתארים את התמונה הזו ואת יציבותה בהקשר של השוואה שנערכה בין מתודולוגיות מדדים שונות:

“[W]hatever the measurement, whatever the statistical package, whatever the methodological innovations, the results were remarkably consistent. A predictable core of Western European and North American countries ended up at the apex of the heap with the highest ‘democracy’ ratings, while a bunch of non-European, often southern hemisphere countries of colour followed. The unmistakable indication is that European and North American countries have inherently superior democracies to others.”

תמונה זו מתבטאת באופן גרפי בתרשים 1. בחינה סטטיסטית-פורמלית של ההבדלים בין מדינות המערב לבין מדינות לא מערביות על פי ממצאי המדדים מופיעה בפרק 4 בעבודה זו, וראה גם Höglström 2013.

תרשים 1. מפות דירוגי מדינות העולם לפי ארבעה מדדי דמוקרטיה שונים. מימין למעלה לפי כיוון השעון: V-Dem 2019, Polity IV 2016, Economist Intelligence Unit 2019, Freedom in the World 2019. מקורות התמונות: אתרי האינטרנט של המדדים השונים (יולי 2020).

מדדי הדמוקרטיה הם סוג אחד של מדד כמותי שרבים כמותו הפכו בעשורים האחרונים לחלק גובר והולך מהשיח הגיאוגרפי-פוליטי העכשווי ומהליכי הממשל בינלאומיים. מדדים המיוצרים על ידי ארגונים שונים מתיימרים לכמת היבטים מגוונים של התנהלותן של מדינות: מידת הדמוקרטיה שלהן, נפיצות השחיתות בתוכן, קלות הפעילות העסקית בהן, איכות החיים שהן מספקות, ועוד. המדדים הכמותיים משמשים כ"טכנולוגיה של ממשל עולמי" שצורות הידע החדשות שהיא מייצרת מוטמעות בשיח הפוליטי, בגופים הפועלים במישור הבינלאומי – ובכללם, מדינות – ומשפיעות על דרכי התנהלותם (Merry 2011, Broome et al. 2018).

המחקר מצביע על הבעייתיות הגלומה בשימוש המתרחב שנעשה במדדים כמותיים בשיח ובממשל הבינלאומי. ההישענות על מדדים כמותיים ממירה לכאורה שאלות ערכיות ועקרוניות בדבר מהותם של היבטים שונים של הפעילות האנושית, הכלכלית והפוליטית בשלל שאלות טכניות הנוגעות לאיסוף נתונים, לכימות ולמדידה. שאלות אלו הופכות להיות נחלתם של מומחים שמקצועיותם מסמיכה אותם לספק להן תשובות, למרות שלמעשה התשובות הללו הן בעלות משמעויות פוליטיות-ערכיות (Merry 2011, Broome et al. 2018).

תפיסתם של המדדים כמשקפים מומחיות מקצועית, סמכותם הממסדית-מקצועית-מדעית של המוסדות המפיקים את המדדים, וצורתם הכמותית של ממצאי המדדים מקנה להם מעמד של עובדה אובייקטיבית, סטנדרטית, בלתי-אישית - כלומר כזו שהיא מכנית ובלתי תלויה בצופה ולכן כזו שאינה יכולה להיות שנוייה במחלוקת. מרגע שהעולם הנצפה מכומת ומיוצג על ידי מספרים הטיפול בו הופך להיות מכני ומפורש וכך בלתי ניתן לערעור (Porter 1996). המכניות המתודולוגית היא בעלת ערך גבוה במיוחד בעת העיסוק בעניינים שבהם עמימות מתודולוגית יכולה להיות מנוצלת על ידי בעלי אינטרסים על מנת לפרש עניינים לטובתם-עצמם. בתחום המנהל הציבורי דוגמאות לשדות שכאלה שבהם ניטשים מאבקי תקפות הם חשבונאות עסקית ומשפט (Porter 1996, Porter 2003). בתחום הפוליטיקה הבינלאומית מהווה עניין הערכת טיבם הפוליטי-נורמטיבי של משטרים, ובפרט הערכת מידת הדמוקרטיה שלהם, שדה מאבק שכזה. הכמותיות של ממצאי המדדים בהם נעשה שימוש בשיח הפוליטי משמשת לפיכך כטכנולוגיה רטורית המגבירה בשדה המאבק הפוליטי את סמכותן של הטענות המובעות במדדים.

ייצור מדד כרוך בהגדרת תהליך הכימות שתוצאתו היא הממצאים המספריים של המדד. המתודולוגיה המקובלת להגדרת מדד דמוקרטיה מחלקת את פעולת הגדרת תהליך הקידוד לשני שלבים. השלב הראשון הוא שלב ההמשגה שבו מתואר מושג הדמוקרטיה שאותו מכמת המדד כאוסף של תת-מושגים פוליטיים

והברתיים מופשטים. המסמך המתודולוגי של מדד V-dem, למשל, מתאר 7 "עקרונות" - אלקטורליות, ליברליות, רובניות, קונצנזואליות, השתתפותיות, דיוניות, ושוויוניות - שאותם מודד המדד. מדד ה-FitW מתייחס לשני פרקים - זכויות פוליטיות וחרויות אזרחיות - המחולקים לתת-פרקים - התהליך האלקטורלי, פלורליזם פוליטי והשתתפות, תפקוד הממשלה, חופש ההבעה והאמונה, זכויות התאגדות והתארגנות, שלטון החוק, ואוטונומיה אישית וזכויות הפרט.

השלב השני בהגדרת תהליך הכימות הוא האופרציונליזציה. בשלב זה מוגדרים עבור כל תת-מושג מופשט שמשמש בהגדרת המדד אוסף של קריטריונים המשמשים בכימות אותו מושג. קריטריונים אלו מכונים "מציינים" (indicators). לדוגמא, תת-המושג "זכויות התאגדות והתארגנות" מכומת על ידי שלושה מציינים: "האם מתקיים חופש היאספות?", "האם מתקיים חופש עבור ארגונים בלתי ממשלתיים?", ו-"האם קיים חופש עבור איגודי עובדים ואיגודים מקצועיים?". בסך הכל מוגדרים בדרך כלל במסגרתו של כל מדד עשרות עד מאות מציינים. כל מציין מתאר תהליך שבו ישויך מספר לכל מדינה. כך לדוגמא, כל אחד משלושת המציינים לעיל משייך מספר בין 0 ל-4 לכל מדינה במדד ה-FitW.

על פי רוב המציינים בהם נעשה שימוש, כמו אלו שהוזכרו בדוגמאות שניתנו לעיל, הם מציינים מבוססי הערכה, כלומר כאלה שהם תוצר של חוות דעת של מומחים. מפיקי המדד מגייסים לצורך ייצור המציינים מבוססי ההערכה מספר רב של חוקרים - עשרות, מאות או אף אלפים - שלכל אחד מוקצים מספר מדדים ומספר מדינות. חוקרים אלו נחשבים כמי שמסוגלים, בהסתמך על התמצאותם במתרחש במדינות המוקצות להם, לבצע הערכה מושכלת של הערך המספרי של המציינים המוקצים להם עבור מדינות אלו.

באופן משלים למציינים מבוססי ההערכה, נעשה לעיתים שימוש גם במציינים משני סוגים אחרים: מציינים פורמליים ומציינים סטטיסטיים. המציינים הפורמליים הם מציינים המשקפים באופן ישיר מידע חוקי או רשמי. לדוגמא, מדד V-dem מכיל מציינים עבור גיל ההצבעה המינימלי ועבור שיעור בעלי זכות ההצבעה מתוך האוכלוסייה הבוגרת וכן עוד מדדים פורמליים רבים (Coppedge et al. 2021) ומדד ה-EIU מכיל מציין עבור שיעור הנשים בפרלמנט (EIU 2021). מציינים סטטיסטיים משקפים מידע לגבי התנהגותו או דעותיו של הציבור הרחב. מציינים אלו מבוססים על איסוף מידע מקיף או על מידע שנאסף באמצעות סקרים בקרב האוכלוסיות במדינות המדורגות במדד. מדד ה-EIU, לדוגמא, מכיל מציין עבור שיעור ההצבעה הממוצע בבחירות מאז שנת 2000 ומציינים סטטיסטיים הנבנים על סמך סקרים המודדים את מידת האמון של הציבור בממשלה ומידת האמון של הציבור במפלגות (EIU 2021).

בנוסף להגדרת המציינים כוללת האופרציונליזציה הליך שקלול המורה כיצד להפיק את ערך המדד בהתבסס על ערכי המציינים. כך, במדד ה-FitW, השקלול נעשה באמצעות סכימתם של המספרים

המופקים מן המציינים. הליך השקלול הוא לעיתים מורכב בהרבה מהליך סכימה פשוט. כך במדד V-dem ישנם מציינים שכימותם עבור מדינה נתונה מתבצע על ידי מספר חוקרים שונים והליך השקלול המורכב מתוכנן כך שיתחשב בסטנדרטים שונים המופעלים על ידי החוקרים השונים.

מעבר לשימוש הנרחב שנעשה במדדים באקדמיה, ממצאי המדדים מייצרים תשתית פוזיטיבית ונורמטיבית לשימושים פוליטיים, חוץ-אקדמיים, שנעשים במדדים. הממשל האמריקאי, ארגונים בינלאומיים, וארגונים בלתי ממשלתיים משתמשים במדדים על מנת לקבל החלטות מדיניות שיש להן השפעות כלכליות ופוליטיות על המדינות המדורגות. דירוגה של מדינה כדמוקרטיה יותר מתורגם למדיניות בעלת השפעה כלכלית חיובית (שיפור תנאי סחר, השקעת הון וסיוע כלכלי), ואילו דירוג נמוך גורר מדיניות בעלת השפעה שלילית (הרעת תנאי סחר, הימנעות מהשקעות, הטלת סנקציות, ואף פעולות לערעור היציבות הפוליטית ופעולות צבאיות). כמו כן, דירוגן של מדינות שונות על פי המדדים מוזכר לעיתים בתקשורת המערבית כרקע לדיון במצב המשטר במדינות אלו (Merry 2011, Davis et al. 2012, Bradley 2015, Broome and Quirk 2015, Zerndt 2016, Bush 2017).

מחקרים רבים במדע המדינה עושים שימוש בממצאי מדדי הדמוקרטיה כתשתית למחקר כמותני מסוגים שונים (Bush 2017). מחקרים אלו מתייחסים לממצאי המדדים כנתונים ועניינם אינו המדדים עצמם אלא נושאים אחרים, נושאים שממצאי המדדים משמשים בהם כחומר גלם למחקר. עם זאת, ישנו עיסוק מחקרי רחב שהמדדים עצמם - המתודולוגיה הכרוכה בהפקתם והשימושים בהם - הם נושאו העיקרי. את המחקר האקדמי הזה, העוסק במדדי הדמוקרטיה עצמם, ניתן לחלק למספר תחומים. התחום העיקרי במחקר מדידת הדמוקרטיה עוסק בבעיות המתודולוגיות הכרוכות בתהליך הכימות - ההמשגה והאופרציונליזציה. המחקר מטפל בנושא ההמשגה באמצעות דיון במאפיינים חברתיים ושלטוניים שונים של דמוקרטיה ובחשיבותם היחסית. בהקשר זה מובעת לעיתים נקודת מבט של יחסיות תרבותית לפיה ההמשגה, ולפיכך המדידה, של הדמוקרטיה צריכה להיות תלויה הקשר גיאוגרפי-פוליטי ולכן שונה ממדינה למדינה. בהינתן המשגה של דמוקרטיה, המחקר עוסק בבעיית האופרציונליזציה - הגדרת מרכיבים כמותיים עבור כל מאפיין שנכלל במדד, הגדרת הליך הקידוד עבור כל מרכיב וקביעת צורת השקלול של המרכיבים השונים לכדי מדד משולב יחיד (Bollen 1980, Dunleavy, Coppedge and Reinicke 1990, and Margets 1994, Saward 1994, Foweraker and Krznaric 2000, Munck and Verkuilen 2002, Munck 2009, Bogaards 2010, Knutsen 2010, Coppedge et al. 2011, Gunitsky 2015).

תחום מחקר נוסף מתמקד בהקשר הפוליטי של המדדים. ספרות זו בוחנת את המדדים על רקע יחסי הכוח הפנימיים והבינלאומיים שמשפיעים עליהם ומושפעים מהם, ומטפלת בנושאים כגון השימוש שנעשה במדדים ביחסים בינלאומיים. ספרות זו מתארת את המדדים כמכשיר המסייע להפעלת כוח מערבי כלפי

"האחר", העולם הלא מערבי. ממצאי המדדים משמשים כמנגנון שמנחה ולפיכך מצדיק פעולות של ממשלות ושל גופים מערביים כלפי מדינות לא מערביות, לעיתים באופן מפורש וישיר כחלק מתהליכי קבלת החלטות רשמיים, ולעיתים באופן מובלע ועקיף כמקור סמכות מקצועי-אקדמי המגבה את הטענות העובדתיות מקבלי החלטות. פעולות אלו כוללות שיפור או הרעת תנאי סחר והשקעת הון, מתן סיוע כלכלי או מניעתו, מתן סיוע לגורמי אופוזיציה, הטלת סנקציות, ואף נקיטה בפעולות צבאית (Munck 2009, Giannone 2010, Merry 2011, Davis et al. 2012, Bradley 2015, Broome and Quirk 2015, Cooley 2015, Kelley and Simmons 2015, Tsygankov and Parker 2015, Steiner 2016, Bush 2017, Broome et al. 2018).

לבסוף, תחום מחקר שלישי העוסק במדדי הדמוקרטיה מתבונן בהקשר המוסדי שבו מופקים המדדים. המחקר עוסק באופיים של הארגונים שמפיקים את המדדים, במקורות המימון שלהם, ביחסים המוסדיים בין מפיקי המדדים לבין גופים אחרים ובפרט ביחסים בינם לבין הממסד השלטוני. כיוון מחקר זה מעלה את הטענה כי ההקשר המוסדי הוא בעל השפעה על ממצאי המדדים. טענת ההשפעה הממסדית על ממצאי המדד מושמעת בפרט בנוגע למדד Freedom in the World של ארגון Freedom House האמריקאי, בו נעשה שימוש נרחב באקדמיה וכן על ידי הממשל האמריקאי, על ידי ארגונים בינלאומיים ועל ידי אמצעי תקשורת (Giannone 2010, Bradley 2015, Steiner 2016, Zerndt 2016, Colgan 2019). המחקר מציין את הקשרים המוסדיים והכספיים העבותים בין ארגון ה-Freedom House לבין הממשל והממסד האמריקאי. קשרים אלו, כך נטען, בשילוב עם עמימות הקריטריונים לקידוד המרכיבים הכמותיים עליהם נשען מדד זה ועם הישענות המקודדים על מקורות מידע מוגבלים, מייצרים הטיות בממצאיו. Giannone 2010 מנתח את הגדרות מרכיבי המדד וטוען כי השינויים שנעשו בהם לאורך זמן מעידים על התאמתם לאידיאולוגיה נאו-ליברלית. Steiner 2016 ו-Colgan 2019 עורכים השוואות בין מדדים שונים ומסיקים שאלו הקשורים יותר אל הממסד האמריקאי מדרגים גבוה יותר את בני הברית של ארה"ב ונמוך יותר את יריביה.

מחקר זה שייך לגוף הרחב של המחקר המתודולוגי של מדדי הדמוקרטיה בכך שהוא עוסק בצורה ביקורתית באופן שבו מיוצרים המדדים ועומד על ההשפעה שבה בחירות מתודולוגיות משפיעות על ממצאי המדדים. כמו במחקרים השייכים לזרם העוסק בהקשר הפוליטי של המדדים, גם בעבודה זו נמצאים היחסים שבין העולם המערבי לעולם הלא-מערבי במרכז הדיון. עם זאת, נקודת המבט שמוצעת כאן אינה מתמקדת ביחסי כוח שבין מדינות או גופים שונים אלא בתפקיד שממלאים המדדים בשיח הפוליטי-אידיאולוגי המערבי. ההתמקדות באידיאולוגיה מבדלת את המחקר בעבודה זו גם מהגישה של גוף המחקר העוסק בהקשרים המוסדיים של המדדים השונים. בשעה שהעיסוק בהקשר המוסדי מדגיש את השוני בין

מוסדות מחקר שונים וממקד את הדיון בהקשר הייחודי של כל מוסד, העיסוק באידיאולוגיה מדגיש את המשותף. האידיאולוגיה המערבית – מכלול תפיסות רעיוניות רווחות במערב, תפיסות המעצבות את השיח הפוליטי במערב כולו – צפויה להשפיע על הפעילות הכרוכה בכל מדדי הדמוקרטיה המיוצרים במערב ולפיכך על ממצאיהם של כל המדדים.

2.2. אתנוצנטריות

אתנוצנטריות היא הבדלה לעומתית בין קבוצת "האנחנו" (in-group) - הקבוצה שאליה מתייחס הדובר האתנוצנטרי - לבין קבוצת או קבוצות "ההם" (out-groups). ההבדלה "האתנית" בין הקבוצות מתבססת על קיומו של אוסף משמעויות אותו חולקים בני הקבוצה האחת ושאינו מקובל מחוץ לקבוצה. אוסף זה כולל בדרך כלל תפיסת מוצא משותף (אמיתי או דמיוני), זיכרון היסטורי משותף, ועתיד משותף. כלפי קבוצת "האנחנו", האתנוצנטריות מכתובה לכידות, הרמוניות יחסית, סולידריות, נאמנות ומסירות, והעלאה על נס של המקודש בחברה זו (הקוסמולוגיה, האידיאולוגיה, המיתוס החברתי, תפיסת העולם, הסדר החברתי הקמאי). מנגד, כלפי קבוצות "ההם" מוכתבת חשדנות, עוינות או אף מאבק מתמיד, ותפיסתן כנחותות, תת-אנושיות, חייתיות, או כמגלמות את הרוע (Smith 1984, van der Dennen 2000).

המושג "אתנוצנטריות" הוכנס לשימוש במדעי החברה ברבע האחרון של המאה ה-19 בידי Gumpłowicz ואומץ בידי אחרים ובפרט על ידי Sumner שספרו Folkways (1906) הפך את המושג לנפוץ במחקר (Kinder and Kam 2010, Bizumic 2014). עם זאת, תיאוריות חברתיות המתייחסות לאתנוצנטריות קדמו לשימוש במושג עצמו. לדוגמה, תיאוריה שכזו מופיעה בחיבורו של הפילוסוף הסקוטי אדם פרגוסון (Ferguson 1782). פרגוסון כתב כי האדם נוטה מטבעו "ליצור חברה, ובכך שהוא מתגייס לצידו של שבט או קהילה כלשהי הוא לעיתים קרובות עוסק במלחמה או בעימות עם שאר המין האנושי" (ספר 1, פרק 2). על פי פרגוסון קיים משוב חיובי בין הסולידריות בתוך קבוצת "האנחנו" אליה משתייך האדם לבין העוינות של חברי הקבוצה הזו כלפי קבוצות "ההם" (ספר 1, פרק 4) (van der Dennen 2000).

כמו התיאוריה של פרגוסון, כך גם תיאוריות מאוחרות יותר של האתנוצנטריות תופסות את התופעה כתופעה אוניברסלית המאפיינת תרבויות רבות בכל העולם ולאורך ההיסטוריה, ואולי אף את כולן. מחקרים אתנוגרפיים והיסטוריים רבים מספקים בסיס אמפירי מוצק לתפיסה זו (Bizumic et al. 2021). אתנוצנטריות משמשת כהסבר לדפוסים חברתיים בעלי היסטוריה ארוכת יומין, כגון שכיחותו של מיתוס הבחירה, לפיו קבוצת ה"אנחנו" נבחרה על ידי האל כמיוחדת וכבעלת יעוד אלוהי (Smith 1992, Cauthen 2004). בעידן המודרני אתנוצנטריות נתפסת כמשחקת תפקיד, לעיתים תפקיד מכריע, בלאומיות ובפוליטיקה הבינלאומית (Smith 1984, Bizumic et al. 2021).

מודלים שונים הוצעו על מנת להסביר את תופעת האתנוצנטריות ואת נפוצותה. מרכיב בסיסי מקובל בהסבר התופעה היא נטייה אתנוצנטרית פסיכולוגית-מולדת. על פי מודל זה, הנטייה לאתנוצנטריות היא נטייה שהיתה בעלת ערך הישרדותי עבור הפרט והקבוצה האנושית במצבם הפרה-היסטורי. לפיכך, בתהליך של ברירה טבעית הפכה נטייה זו לטבע מולד של האדם וככזו היא מלווה את האדם ואת החברה האנושית גם בתנאים שונים לחלוטין. עם זאת, נטייה אתנוצנטרית מולדת אוניברסלית אינה יכולה להסביר את הגילויים המשתנים של האתנוצנטריות בהקשרים שונים: הצורה שבה מוגדרת קבוצת "האנחנו" ואת העוצמה המשתנה במרחב ובזמן של התפיסה האתנוצנטרית.

כך, האוניברסליות של תופעת האתנוצנטריות מוסברת על ידי הנטייה האתנוצנטרית, אך הסבר הגילויים האתנוצנטריים הייחודיים לחברות שונות ולזמנים שונים נשען על מרכיב תיאורטי נוסף: הפעלה (activation). על פי מודל זה, הנטייה האתנוצנטרית מופעלת - מובאת לידי ביטוי ורוכשת את מרכיביה הייחודיים - על ידי קבוצות אליטה פוליטיות הפועלות כ"יזמות אתניות". קבוצות האליטה מנצלות את השפעתן על המשאבים הסימבוליים של החברה על מנת להגדיר את מאפייניה של קבוצת "האנחנו" האתנית ואת מטרותיה המשותפות. בחברה מרובדת האידיאולוגיה האתנוצנטרית מקודמת על ידי השכבה השלטת על מנת להצדיק את המבנה החברתי הקיים ועל מנת לרתום את שדרות החברה הרחבות לקידום מטרותיה הפוליטיות (Lanterari 1980, Smith 1984, Eller 1997, Kinder and Kam 2010, Bizumic 2012).

קבוצות האליטה משתמשות בנכסיהן השונים על מנת להפיץ את המסרים האידיאולוגיים האתנוצנטריים שהן מקדמות. בעלות השפעה במיוחד הן האליטות הסימבוליות - פוליטיקאים, אנשי תקשורת וחוקרים בתחומי מדעי החברה והתרבות. אנשי התקשורת משפיעים על המסרים המועברים באמצעי התקשורת ההמוניים, ואילו חוקרים שולטים על החומר הנלמד בשיעורים במוסדות חינוך ועל פרויקטי מחקר. החוקרים משפיעים על מדיניות באופן ישיר - כיועצים למקבלי החלטות - ובאופן עקיף על ידי חינוכם של מקבלי החלטות עתידיים. כך, למרות שמלבד הפוליטיקאים לחברי האליטות הסימבוליות אין סמכות קביעת מדיניות והשפעתם מוגבלת לעולם הרעיוני, אליטות אלו הן בעלות תפקיד ראשי בעיצוב סדר היום של הדיון הציבורי, קביעת גבולותיו וקביעת הנורמות המשמשות בו (Dijk 1993, p. 46-47). בפרט, האליטות הסימבוליות הן בעלות השפעה מכרעת ומתגברת הדדית על עיצוב הנטייה האתנוצנטרית לכדי רעיונות אתניים ואתנוצנטריים מוגדרים ואופייניים לחברה מסוימת ועל הפצתם וקיבועם של רעיונות אלו. חוקרי מדעי החברה מנסחים תיאוריות בדבר "ההם" ובדבר היחסים שבין "האנחנו" לבין "ההם". תיאוריות אלו מופצות דרך ערוצי התקשורת ומשמשות פוליטיקאים ומוסדות המייצרים מדיניות בנושאים אלו (Dijk 1993, p. 158).

התופעה האוניברסלית של האתנוצנטריות ומודל ההפעלה לפיו האתנוצנטריות מתפקדת כמכשיר אידיאולוגי בידי האליטות בחברה משמשים במחקר זה כתשתית להבנת הפעילות הכרוכה בהפקת מדדי הדמוקרטיה והשימוש שנעשה בתוצריהם כפעולה חברתית-פוליטית. מדדי הדמוקרטיה הם תוצר רעיוני המופק על ידי האליטה האקדמית בעולם המערבי. תוצר זה מספק תימוכין לתפיסה של עליונות פוליטית נורמטיבית של חברת "האנחנו", החברה שבה מיוצרים המדדים, על פני חברות "ההם". הפקת מדדי הדמוקרטיה והשימוש שנעשה בהם מהווה אם כן דוגמא לדפוס ההפעלה האתנוצנטרית - דפוס שמשותף לחברות אנושיות רבות לאורך ההיסטוריה.

2.3. המערביות

רעיון "המערב" המודרני ממוזג שתי מורשות רעיוניות קדומות יותר. הראשונה מבין שתי מורשות אלה היא מורשת האירופאיות של הזמן העתיק. מורשת זו התגבשה ביוון מתוך מאבקה באימפריה הפרסית ובה מונגדת אירופה המתורבתת והחופשית למזרח הברברי שבו שולטות הגסות והעריצות. המורשת השנייה שמוזגה אל תוך רעיון המערביות היא המורשת הנוצרית של ימי הביניים המנגידה את המאמינים הנוצרים אל מול הפגאנים והמוסלמים הכופרים בה. בניגוד למסורת העתיקה המעוגנת מבחינה גיאוגרפית, המסורת הנוצרית היא אוניברסליסטית ואוונגליסטית, כלומר כזו הרואה את מסריה כתקפים עבור העולם כולו והרואה את הפצתם כתפקידה (Gamble 2009, Petri 2018).

כמו תרבויות רבות אחרות לאורך ההיסטוריה וברחבי העולם, התרבות האירופאית של המאה ה-19, שבתוכה התפתחה אידיאולוגיית המערביות, התאפיינה ברעיונות אתנוצנטריים איתנים. מרכיב עיקרי בתפיסה האתנוצנטרית האירופאית - הרעיון כי התרבות האירופאית היא התרבות המתקדמת ביותר בעולם - הפך לאבן יסוד של האידיאולוגיה המערבית. המערביות מוגדרת באמצעות תפיסת היחס בין המערבי לבין הלא-מערבי. עם זאת, בניגוד לרעיונות אתנוצנטריים אחרים, כמו רעיון הלבנות שהיווה רעיון מתחרה לרעיון המערביות, המערביות היא אידיאולוגיה מכלילה (inclusive) שלפיה המערביות, שמוגדרת באופן תרבותי-חברתי ולא אתני או גזעי, סופה לכלול את העולם כולו - לא על ידי השתלטות על העמים הבלתי-מערביים ודיכויים אלא על ידי הנחייתם, חינוכם, אל דרך החיים ולתפיסת העולם המערבית (Bonnett 2004, Gamble 2009, Varouxakis 2019).

על פי אידיאולוגיית המערביות, הקידמה המערבית מתבטאת במספר צירים, שבהם שזורים מרכיבים פוזיטיביים ונורמטיביים. ראשית, וזו למעשה הסיבה לחשיבותה של המערביות, החברה המערבית היא בעלת עוצמה צבאית-כלכלית רבה מזו של כל חברה אחרת. העוצמה הזו נובעת בראש ובראשונה מקידמה טכנולוגית-מדעית - לחברה המערבית יש יכולת משוכללת ביותר, ובקנה מידה עצום, לשלוט בכוחות

הטבע. גורם נוסף לעוצמה המערבית היא יעילות כלכלית. המשק המערבי מנוהל באופן יעיל על פי עקרונות של יוזמה חופשית וסחר חופשי. ניהול זה מבטיח ניצול מיטבי של משאבי אנוש ושל משאבים טבעיים. הגורם השלישי המעניק עוצמה למערב היא מחויבותם של הפרטים במערב לאורח החיים המערבי, מחויבות המאפשרת גיוס משאבים אנושיים וחומריים להגנת ולחיזוק אורח חיים זה (Gamble 2009).

שלושת הגורמים הללו של העוצמה הצבאית-כלכלית נובעים, על פי האידאולוגיה המערבית, מיתרונות אידיאולוגיים-חברתיים מערביים. הקידמה הטכנולוגית-המדעית נובעת מהדינמיות האידיאולוגית והממסדית במערב שבו סקרנות ופתיחות לרעיונות חדשים, לשינוי ולשונות נחשבות לערכים חיוביים. היעילות הכלכלית נגזרת גם היא מהדינמיות הזו. המחויבות לרעיונות חדשים ושינוי מאפשרים דחף מתמיד לשיפור וייעול. גורם נוסף התורם ליעילות הכלכלית היא מחויבות לחופש פעולה של פרטים המאפשר לכל פרט ליזום ולנצל הזדמנויות לשיפורה של הכלכלה (Gamble 2009).

לבסוף, המחויבות של הפרטים במערב לאורח החיים המערבי נגרמת על ידי איכות החיים החומרית והרוחנית שהמערב מספק לפרטים בו. הפרטים במערב נהנים מאיכות חיים חומרית גבוהה כתוצאה מהשימוש שנעשה במערב בקידמה הטכנולוגית לשם סיפוק צרכים ומאוויים חומריים. העובדה שנעשה שימוש מוצלח בקידמה הטכנולוגית לשם שיפור חיי הפרטים היא תוצאה של קידמה פוליטית. המבנה הדמוקרטי של החברה המערבית הוא זה שמבטיח שיכולותיה הטכנולוגיות של החברה ישמשו לרווחת הפרטים. מלבד התוצאות החומריות המוצלחות שמספק המבנה הדמוקרטי, הדמוקרטיה מקנה לפרט גם איכות חיים רוחנית בשל תחושת החירות וההשפעה החברתית-פוליטית שהיא מספקת (Fukuyama 1989, Borrell 2022).

המערביות, אם כן, היא אידיאולוגיה שחלק מרכזי בה הוא עיסוק באופטימליות של המערבי ויתרונו על הלא-מערבי. עם זאת המערביות היא אוניברסליסטית וקובעת שהיתרונות של החברה המערבית אינם ספציפיים לאזורים או לחברות מסויימות. יתרונות אלו, על פי המערביות, קוסמים לכל חברה אנושית והם בני אימוץ על ידי כל חברה. תהליך אימוץ המערביות עלול להיות כרוך בקשיי הסתגלות עבור חברות מסויימות אך האימוץ הוא תמיד אפשרי ותוצאותיו הסופיות הכוללות תהיינה תמיד ברוכות. תוצאות אלו מצדיקות לפיכך את הקשיים הזמניים שתחויינה חברות מסויימות במהלך התהליך הפיכתן למערביות. האידיאולוגיה המערבית גורסת כי בשל ההשלכות החיוביות של אימוץ המערביות, תהליך התפשטות התרבות המערבית בעולם הוא בלתי נמנע בטווח הארוך. אל האסכטולוגיה המערבית הזו מתלווה מרכיב אידיאולוגי איתן של שליחות היסטורית של המערב להפצת העקרונות המערביים והשיטה המערבית ברחבי העולם מתוך מטרה להאיץ את תהליך המערביזציה העולמי ולהתגבר על המכשולים שניצבים בפני תהליך טבעי ומבורך זה. פעולותיהם הצבאיות, הכלכליות והאידיאולוגיות של מדינות המערב ושל ארגונים

מערביים ברחבי העולם מעובדות באמצעות האידיאולוגיה המערבית ונתפסות, ולפיכך מוצדקות, ככאלה שמגשימות את שליחותן הזו של המערב אל העולם (Fukuyama 1989, McFaul 2004, Börzel 2015).

כמו בחברות אחרות, לאליטות הסימבוליות במערב - פוליטיקאים, אנשי תקשורת, אקדמאים - ישנו תפקיד מכריע בעיצוב ובהנחלת התפיסות האתנוצנטריות המערביות. חברי אליטות אלו מתקשרים בינם לבין עצמם ומשדרים אל הקהל הרחב את הרעיונות התוחמים את המערב ומאפיינים אותו ומנגידים אותו אל מול הלא-מערבי. שיח זה רווי ברעיונות אתנוצנטריים הקשורים בדמוקרטיה. הרעיון שהמערב מייצג את הדמוקרטיה, את המשטר הראוי, הרעיון שמן הראוי לשמר את המשטר המערבי ולייצא אותו אל הלא-מערבי, והרעיון שיחסי המערב עם העולם הלא-מערבי מעוצבים על ידי משימות אלו, רעיונות אלו הם דומיננטיים בשיח האליטה המערבית ובפרט בשיח של מדע המדינה במערב (Rowden 1998, Oren 2003, McFaul 2004, Rieffer and Mercer 2005, Renshon and Suedfeld 2021).

הפעילות שבה עוסקת עבודה זו ותוצריה של הפעילות הזו, מדדי הדמוקרטיה וממצאיהם, הם פירות של מדע המדינה המערבי. ככאלה הם צפויים לגלם בתוכם - הן בעצם קיומה של פעילות מחקרית זו, והן בתוצאותיה - את התפיסות המערביות העצמיות לגבי זהותו ותכונותיו של המערב ולגבי יחסיו עם הלא-מערבי. עבודה זו עומדת על המקום המרכזי שתפיסות מערביות אלו ממלאות בעיצוב תהליכי המחקר הכרוכים במדדי הדמוקרטיה ובאופן נגזר מכך בקביעת ממצאיהם.

2.4. טענות המחקר

עבודה זו עוסקת בהבנת תהליך ייצורם של ממצאי מדדי הדמוקרטיה הבולטים – ובפרט בשאלה האם נכון להבין את התהליך כתהליך מדעי אובייקטיבי כפי שמציגים אותו מפיקי המדדים עצמם, או שיש להבין אותו כתהליך בו ישנו מרכיב אידיאולוגי סובייקטיבי משמעותי. ההתאמה שבין הקונצנזוס הרחב של ממצאי מדדי הדמוקרטיה בנוגע ליתרון הדמוקרטי של משטרי המערב על אלו של המדינות הלא מערביות לבין התפיסה האתנוצנטרית המערבית מעלה תמיהה לגבי סיבותיה של ההתאמה הזו. כיצד קורה הדבר שהתפיסה המערבית בדבר העדיפות של "האנחנו" המערבי על "ההם" הלא-מערבי, תפיסה אתנוצנטרית טיפוסית שדומה במאפייניה לתפיסות אתנוצנטריות של חברות רבות אחרות (אולי אף של כולן), מקבלת אישוש כה חד משמעי כתוצאה מהליך חקירה מדעי? מדוע התפיסה האתנוצנטרית המערבית דווקא - מבין אינספור התפיסות האתנוצנטריות השרירותיות (והסותרות) של חברות ברחבי העולם ולאורך ההיסטוריה והפרה-היסטוריה האנושית - היא זו שמקבלת סימוכין מדעיים?

שני הסברים חלופיים אפשריים להתאמה הזו מתיישבים עם שתי תפיסות שונות של המתודולוגיה של מדדי הדמוקרטיה. הסבר אפשרי ראשון עולה בקנה אחד עם התפיסה של המדדים ככלי מדעי ושל

המתודולוגיה שלהם כאובייקטיבית-מכנית. על פי הסבר זה ממצאי המדדים הם תוצר הכרחי של ההמשגה של הדמוקרטיה המתוארת במדדים ושל האופרציונליזציה הנגזרת מהמשגה זו. אם האופרציונליזציה של המדדים היא כזו שאינה מותירה מקום לשונות בממצאים ומימושה יוביל בהכרח לממצאים כפי שאלו מופיעים בדו"חות המדדים, אזי ממצאי מדדי הדמוקרטיה מבטאים מציאות נתונה ובכך הם מאששים באופן מדעי את התפיסה האתנוצנטרית המערבית. ההתאמה בין הממצא המדעי לבין התפיסה האתנוצנטרית המערבית היא לפיכך, על פי תפיסה, זו לא יותר מאשר צירוף מקרים - אישורה של האינטואיציה הגלומה באידיאולוגיה המערבית באמצעות כלי שבינו לבין האידיאולוגיה הזו אין ולא כלום.

הסבר חלופי להתאמה בין ממצאי המדדים לבין התפיסה האתנוצנטרית המערבית הוא כי הממצאים נובעים מכך שתהליך הפקת המדדים עצמו מושפע באופן ניכר מהתפיסות האתנוצנטריות המערביות. על פי הסבר זה מתודולוגית המדדים אינה מכנית אלא כזו המותירה מרחב שיקול דעת ניכר לחוקרים המיישמים אותה. מאחר שהמדדים מופקים כולם בהקשר חברתי-פוליטי-אידיאולוגי מערבי, שיקול הדעת שמפעילים החוקרים בעת שהם מייצרים את ממצאי המדדים מגלם בתוכו את האידיאולוגיה האתנוצנטרית המערבית שבתוכה שקועים החוקרים. אידיאולוגיה זו משפיעה בצורה מכרעת על הממצאים ומייצרת את תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי. על פי הסבר זה, אם כן, ההתאמה בין הממצאים לבין האידיאולוגיה המערבית אינו מקרי אלא סיבתי - הממצאים מושפעים מהרעיונות האתנוצנטריים הרווחים בחברה בה מופקים המדדים ומשקפים אותם.

בשעה שמחקר מדע המדינה מבטא על פי רוב את הבנת מדדי הדמוקרטיה בראש ובראשונה ככלי מדעי, עבודה זו מאמצת את ההסבר החלופי לפיו המדדים הם במידה ניכרת מוצר אידיאולוגי מערבי. מוצגים כאן שני קווי טיעון שנועדו לבסס את ההסבר החלופי המוצע: קו טיעון תיאורטי שמוצג בפרק זה וקו טיעון אמפירי שיוצג בפרקים הבאים. הטיעון התיאורטי עומד על הבנת הדינמיקה האתנוצנטרית כתהליך שמופעל בידי אליטות באמצעות המכשירים העומדים לרשותם, ובמיוחד מופעל על ידי אליטות סימבוליות באמצעות ההון הסימבולי העומד לרשותן ושמעניק להן השפעה רבה על השיח ועל הרעיונות הנפוצים בחברה. על פי טיעון זה, מדדי הדמוקרטיה הם מכשיר המשמש את אליטת מדע המדינה על מנת לחזק ולכוון את התפיסות האתנוצנטריות המערביות. בכך ממלאת אליטה זו תפקיד מתגבר אתנוצנטריות הדומה לזה שמילאו וממלאות אליטות בחברות שונות לאורך ההיסטוריה וכיום.

קו הטיעון האמפירי עומד על ניתוח של המתודולוגיה של מדדי הדמוקרטיה ושל ממצאיהם על מנת לעמוד על המנגנונים שבאמצעותם "מסגרות השיח" שבהן מוטמעות התפיסות האתנוצנטריות המערביות משפיעות בפועל על הממצאים. מסגרות שיח הן מבנים רעיוניים שמופנמים על ידי פרטים וקבוצות של משתתפים בשיח כתוצאה מהחוויות המצטברות של אותם פרטים וקבוצות. בהתבסס על המבנים הללו,

המשתתפים מארגנים באופן שיטתי ובלתי מודע את הידע שלהם על העולם ומפרשים תצפיות חדשות. לעיתים קרובות מכילים המבנים הרעיוניים הללו גם מרכיבים נורמטיביים המקנים למסגרות מטען רגשי (Tannen 1993, Dijk 2008, Entman et al. 2008).

השפעת מסגרות השיח על ממצאי המחקר יכולה להתרחש בכמה מישורים. ראשית, מסגרות השיח הן שקובעות את המושגים בהם משתמשים החוקרים. כך, מדדי הדמוקרטיה מתבססים על יסוד המשגה מסויימת של המונח "דמוקרטיה". תובנה זו משמשת כבסיס לביקורת על מדדי הדמוקרטיה מנקודת המבט של היחסיות התרבותית, לפיה המשגה בה נעשה שימוש במדדים המקובלים היא המשגה מערבית. עם זאת, ביקורת כזו תוחמת את השפעתן של מסגרות השיח של החוקר אל תוך המבנה התיאורטי של העבודה המדעית ונמנעת מלטפל בצד הטכני והמפורט של העבודה. בכך סוג זה של ביקורת מאמץ במובלע גרסה כלשהי של אמפיריציזם לפיה העבודה המדעית הטכנית אינה תלויית מסגרת. תפיסה גורפת יותר של השפעת מסגרות השיח רואה אותה כחודרת גם אל תהליך ייצור הממצאים האמפיריים הטכניים של המחקר המדעי (Shapin 1979).

החקירה האמפירית שתוצג להלן בוחנת בהרחבה הן את מגוון ההחלטות המתודולוגיות של מפיקי המדדים והן את פרטי תוצרי המדדים. המסקנה של בחינה זו היא כי התפיסה האתנוצנטרית המערבית הרווחת בחברות בהן מיוצרים מדדי הדמוקרטיה אכן חודרת ומשפיעה על תהליך הייצור של המדדים בשלבים הטכניים-לכאורה שלאחר המשגה - שלב האופרציונליזציה ושלב יישום ההליך האופרטיבי והפקת הממצאים המספריים.

3. מתודולוגיה לניתוח של מדדי הדמוקרטיה

דיון במתודולוגיה של מדדי הדמוקרטיה מלווה את תהליך יצירת המדדים הללו מאז שהחלה הפקתם במחצית השנייה של המאה ה-20. הזרם המרכזי בדיון המתודולוגי עוסק במה שנתפס כשאלות טכניות הכרוכות באופרציונליזציה של המדדים – הצורה שבה ייבנו סולמות כמותיים שימדדו מאפיינים שונים של הדמוקרטיה והצורה שבה יורכב מדד משולב יחיד מהסולמות הללו (Cutright 1963, Jackman 1974, Bollen 1980, Coppedge and Reinicke 1990, Dunleavy and Margets 1994, Saward 1994, Foweraker and Krznaric 2000, Munck and Verkuilen 2002, Munck 2009, Bogaards 2010, Knutsen 2010, Coppedge et al. 2011, Gunitsky 2015). בזרם זה מועלות שאלות בדבר העקרונות והמרכיבים השונים של רעיון הדמוקרטיה, רמת הפירוט בהוראות האופרציונליזציה, האם יש להעדיף מדדים רציפים או בדידים, והשוואת דרכי שקלול שונות של מרכיבי המדד. הדיון בשאלות אלו הוא תיאורטי והטיעונים המועלים נגזרים מרעיונות ועקרונות בסיסיים לגבי הדמוקרטיה ולגבי עיבוד נתונים כמותיים.

זרמים אחרים במחקר המתודולוגי של מדדי הדמוקרטיה נוצרו כתגובות ביקורתיות כלפי הזרם המרכזי. זרם ביקורתי ראשון מתמקד בהמשגת הדמוקרטיה. הטענה המרכזית במחקר זה היא שההמשגה שאותה שואפים לכמת מפיקי המדדים מגלמת תפיסה אידאולוגית מערבית של מושג הדמוקרטיה. על מנת להתגבר על ההטייה האידאולוגית הזו מציעים החוקרים לבנות מדדים שיתבססו על המשגות של דמוקרטיה המותאמות לתפיסות השונות של מושג זה הקיימות בחברות שונות בעולם (Biryukov and Sergeev 2015, Doorenspleet 2015, Logan and Mattes 2012, Koelble and Lipuma 2008, 1994). גם המתודולוגיה של זרם זה היא תיאורטית ומתבססת על רעיונות ועקרונות בסיס כלליים.

זרם ביקורתי שני עוסק בהשפעות של ההקשר המוסדי שבו מופקים המדדים הן על האופרציונליזציה שלהם והן על ממצאיהם (Giannone 2010, Tsygankov and Parker 2015, Steiner 2016, Zerndt 2016). מחקר זה מתמקד על פי רוב במדד המופק על ידי ארגון ה-Freedom House. מדד זה הוא רב השפעה בשל השימוש שנעשה בו על ידי הממשל האמריקאי ועל ידי ארגונים בינלאומיים ככלי מדיניות. המחקר שואף להראות כי הקשר המוסדי ההדוק בין ארגון ה-Freedom House לבין הממשל האמריקאי משפיע על המדד שארגון זה מפיץ. המתודולוגיה של כיוון מחקרי זה היא אמפירית. החוקרים מנתחים בפרוטרוט את המתודולוגיה ואת הממצאים של המדדים ומנסים להראות בכלים איכותניים וכמותניים כי המדדים מושפעים מן ההקשרים המוסדיים בהם הם מיוצרים וכי ניתן להבחין בהבדלים בין המדדים השונים הנגרמים מן ההקשרים הללו.

בעבודה זו מטרתה היא לפתח כיוון ביקורתי נוסף באשר למתודולוגיה של מדדי הדמוקרטיה הבולטים. מרכיב משותף במתודולוגיה של כל המדדים הללו הוא תפקידם המרכזי של מומחים בייצור הממצאים הכמותיים של המדדים. לטענתי, המחקר המתודולוגי הקיים - הן בזרם המרכזי והן בזרמים הביקורתיים - מתייחס למרכיב זה כמנגנון שקוף שאף אם הוא מקור לרעש סטטיסטי הוא אינו בעייתי מיסודו. האפשרות שכימות על פי שיקול דעתם של מומחים עשוי לייצר הטיות אידאולוגיות שיטתיות לכל אורכו של תהליך הפקת המדדים ושהטיות אלו עשויות להיות מכריעות מבחינת ממצאי המדדים אינה מקבלת משקל ראוי במחקר הקיים. המתודולוגיה שבה אנקוט על מנת לבדוק את ההשפעות של ההסתמכות על שיקול דעתם של מומחים על ממצאי המדדים היא אמפירית. בעבודה זו אנתח את המתודולוגיה של מדדי הדמוקרטיה הבולטים ואת ממצאיהם במטרה לאמוד את מקומן של תפיסות אידאולוגיות במתודולוגיה זו כגורם מובלע, שאינו מוצהר במפורש כחלק מתהליך ייצור המדד. במקום להתייחס אל דעות המומחים כאל מכשיר מדידה המתרגם את המצב במדינות השונות לממצאים מספריים או מילוליים לפי אמות מידה הנתונות על ידי האופרציונליזציה של המדד, אבקש לעמוד על הצורה שבה דעות המומחים מבטאות עמדות אידאולוגיות דומיננטיות בחברה בה הם פועלים.

3.1. התחקות אחר תהליכים (Process Tracing)

במטרה להסדיר ולבסס את הניתוח האמפירי בעבודה זו, אשתמש במתודולוגית "התחקות אחר תהליכים" (Process Tracing) (Bennett and Checkel 2015). מקורה של מתודולוגיה זו היא במחקר בתחום הפסיכולוגיה הקוגניטיבית. המונח הופיע בספרות בתחום זה בתחילת שנות ה-70 של המאה ה-20 והתייחס לטכניקות שמטרתן היתה בחינתם של צעדי ביניים בתהליך החשיבה של מקבלי החלטות, מתוך ניסיון להבין טוב יותר את התהליכים הללו. בסוף שנות ה-70 אומץ המונח לתוך מדע המדינה לצורך תיאור של השימוש בראיות מתוך מקרה היסטורי על מנת לבצע הסקות לגבי הסברים היסטוריים של המקרה. למרות שמקור המונח הוא במחקר הפסיכולוגי, מתודולוגיית ההתחקות אחר תהליכים (להלן הא"ת) כפי שנעשה בה שימוש במדע המדינה, היא בעלת היקף יישום רחב ומאפשרת הבנת תהליכים ברמה המבנית או החברתית כמו גם ברמת הפרט.

ליבה של הא"ת היא בחינה שיטתית של השלכות של תהליכים סיבתיים על מנת לייצר, לאשש או לערער השערות לגבי טבעם של התהליכים ולגבי השאלות האם וכיצד תהליכים אלו הובילו לתופעה שבמרכזו של המחקר. מדובר ביצירת מסגרת שיטתית שמסדירה את הפעלתן של טכניקות קלאסיות של ניתוח היסטורי ומאפשרת להסיק מהן מסקנות בצורה מבוססת ומוצדקת.

למתודולוגית הא"ת ישנם שני צדדים משלימים: הצד האינדוקטיבי והצד הדדוקטיבי. הצד האינדוקטיבי הוא מנגנון לייצור תיאוריות או הסברים משוערים עבור תהליכים סיבתיים. בזמן הפעלת הא"ת באופן אינדוקטיבי החוקר בוחן מקרה היסטורי או אוסף של מקרים היסטוריים ומבקש לזהות שרשרת סיבתית המחברת את המשתנים הבלתי-תלויים אל המשתנים התלויים. כלומר מדובר במנגנון המייצר תיאוריות או הסברים אפשריים למקרים נתונים. באופן משלים, הא"ת דדוקטיבית היא שימוש שיטתי במקורות – מסמכים מסוגים שונים – על מנת לבחון אם השלכותיהם של התהליכים הסיבתיים המשוערים על ידי תיאוריה או הסבר מסויים בהקשר של מקרה מסויים אכן נצפים ברצף ובערכים של משתנים מתווכים באותו מקרה. שני הצדדים של הא"ת, האינדוקטיבי והדדוקטיבי, מופעלים באופן איטרטיבי ובהיזון חוזר.

מאחר שהא"ת היא הסדרה של טכניקות ניתוח קלאסיות, התרומה העיקרית של המסגרת היא הגדרת דרכי חשיבה וסטנדרטים שמאפשרים להצדיק את צורת יישומן של טכניקות הניתוח עבור מקרה מסויים ולבסס את המסקנות הנגזרות. כלי חשיבתי בסיסי במתודולוגית הא"ת היא ההסקה הבייסיאנית. באופן פורמלי ההסקה הבייסיאנית הוא כלי הסקה הסתברותי מתמטי שבו תפיסה לגבי מצב העולם מתעדכנת בהתאם לתצפיות שנעשות ומספקות עדויות לגבי תקפותה של התפיסה המוקדמת. התפיסה לגבי מצב העולם מיוצגת כאוסף של מידות ביטחה (או אמון) בכל אחת מאוסף של תיאוריות חלופיות אפשריות. עדכונה של התפיסה לגבי מצב העולם מתבטא בשינוי יחסי של מידות הביטחה בחלופות השונות. כל תצפית מחזקת את מידת הביטחה בחלופות מסויימות - אלו שהתצפית תואמת להן - ומחלישה את מידת הביטחה בחלופות האחרות - אלו שהתצפית אינה תואמת להן.

דוגמא פשוטה להפעלת הסקה בייסיאנית היא המצב הבא: בהינתן כד המכיל כדורים אדומים וכחולים חוקר מעוניין לבחון שלוש השערות מתחרות. לפי השערה א' רוב הכדורים בכד הם אדומים, לפי השערה ב' רוב הכדורים הם כחולים ולפי השערה ג' יש בכד מספר שווה בקירוב של כדורים משני הצבעים. החוקר מתחיל במצב שבו מידת הביטחה שלו בשלוש ההשערות היא מאוזנת והוא צופה בתהליך שבו מוצאים מהכד כדורים בזה אחר זה. בכל פעם שמוצא כדור אדום [או כחול] גוברת [או, בהתאמה, נחלשת] מידת הביטחה של החוקר בהשערה א' ונחלשת [או, בהתאמה, גוברת] מידת ביטחתו בהשערה ב', ואילו מידת ביטחתו בהשערה ג' אינה משתנה. כך, עם הצטברות אוסף התצפיות באשר לצבעי הכדור המוצאים מן הכד, המצב ההתחלתי שבו מידת הביטחה של החוקר בשלוש ההשערות היא מאוזנת מתעדכנת באופן הדרגתי. לאחר סדרת תצפיות שבה רוב הכדורים הם אדומים [או כחולים] תגבר מאד מידת הביטחה בהשערה א [או, בהתאמה, בהשערה ב] וההשערות האחרות ייראו כפחות סבירות. ואילו לאחר סדרת תצפיות בה מספר הכדורים האדומים והכחולים שווה בקירוב תפחת מידת הביטחה בהשערות א' וב' ואילו השערה ג' תישאר כתיאור המשכנע של המצב.

במקרים מציאותיים של מחקר היסטורי ניתוח פשוט שכזה הוא בלתי אפשרי, אך ההיגיון של ההסקה הבייסיאנית יכול עדיין לשמש כמכשיר שימושי המסדיר את הצורה שבה מתבצע הניתוח המחקרי. ראשית, ההיגיון הזה מנחה את החוקר לתפוס את התופעה שאותה הוא חוקר כמוסברת באופן פוטנציאלי על ידי אחת ממספר השערות, או מודלים סיבתיים, אפשריות. שנית, התפיסה הבייסיאנית מסדירה את הצורה שבה נעשה שימוש בתצפיות על מנת להסיק מסקנות באמצעות הצגת מנגנון שבמסגרתו תצפיות מביאות לעדכון של מידת הביטחה בכל אחת מההשערות שעל הפרק.

בספרות הא"ת מקובל לדבר על ארבעה סוגים של תצפיות הנבדלים זה מזה על פי הצורה שבה התצפיות משפיעות על עדכון - חיזוק או ערעור - של הביטחה בתקפותה של תיאוריה נבחנת מסויימת. הסוגים מכונים תצפית מרמזת, תצפית הכרחית, "אקדח מעשן" ותצפית מכרעת. הסוגים מאופיינים ומתוארים בטבלה 1.

<u>התצפית האפשרית...</u>	תואמת את התיאוריה הנבחנת	מתחייבת על פי התיאוריה הנבחנת
משותפת לתיאוריות שונות	תצפית מרמזת Straw in the wind מתקיימת: חיזוק קל לא מתקיימת: ערעור קל	תצפית הכרחית Hoop test מתקיימת: חיזוק קל לא מתקיימת: ערעור רב משקל
ייחודית לתיאוריה מסויימת	"אקדח מעשן" Smoking gun מתקיימת: חיזוק רב משקל לא מתקיימת: ערעור קל	תצפית מכרעת Doubly decisive מתקיימת: חיזוק רב משקל לא מתקיימת: ערעור רב משקל

טבלה 1. סיווג תצפיות לפי מאפייניהן.

ניתן ליישם את אפיון התצפיות בטבלה עבור הדוגמה שהוצגה לעיל של הכד המכיל כדורים אדומים וכחולים ביחס בלתי ידוע. הוצאת כדור אדום היא תצפית הכרחית עבור ההשערה כי הכד מכיל רוב גדול של כדורים אדומים, לפיכך אי הוצאת כדור אדום תהיה עדות משמעותית כנגד ההשערה הזו. בהתאם, הוצאת כדור כחול היא תצפית מחייבת עבור ההשערה כי הכד מכיל בעיקר כדורים כחולים. עם זאת אף אחת מהתצפיות הללו אינה ייחודית לתיאוריה המחייבת אותה משום ששתיהן תואמות (אך לא הכרחיות)

גם עבור ההשערה לפיה מספר הכדורים משני הצבעים שווה בקירוב. לעומת זאת תצפית שבה מוצאים בזה אחר זה עשרה כדורים אדומים היא "אקדח מעשן" עבור ההשערה כי הכד מכליל רוב גדול של כדורים אדומים, מאחר שהתצפית הזו היא ייחודית להשערה זו, כלומר היא אינה צפויה לקרות על פי אף אחת מהתיאוריות המתחרות. כך, אוסף של תצפיות שכל אחת מהן בפני עצמה היא תצפית מרמזת או הכרחית יכולות ליצור דפוס שכמקשה מהווה "אקדח מעשן".

אפיון של תצפיות אפשריות לפי הסיווג המרובע של השפעתן על דרכי עדכון מידת הביטחה בתקפות ההשערות מנחה את עבודת הניתוח לפי מתודולוגית הא"ת. לאחר הגדרת התהליכים הסיבתיים המשוערים על ידי כל אחת מהתיאוריות החליפיות הנבחנות, ההשלכות התצפיתיות של תהליכים סיבתיים חלופיים אלו מובילות למציאת תצפיות אפשריות ואפיון לפי הסיווג בהתאם למידה שהן תואמות או מתחייבות על פי התיאוריות השונות. אפיונה של כל תצפית אפשרית לפי הסיווג מבסס את הסקת המסקנות מהתקיימותה או אי-התקיימותה של התצפית.

3.2. יישום התחקות אחר תהליכים לתהליך ייצור מדדי הדמוקרטיה

מתודולוגית ההתחקות אחר תהליכים תיושם בעבודה זו באופן הבא: התהליך הנבחן הוא תהליך הייצור של ממצאי מדדי הדמוקרטיה הבולטים. המשתנה התלוי בתהליך זה הוא ממצאי המדדים - ערכים מספריים המשוייכים לכל מדינה ומציינים את הערכת הממד לגבי מידת הדמוקרטיה של המדינות השונות. מטרת העבודה היא הבנת התהליך הסיבתי המוביל להתהוותם של ממצאים אלו. בפרט, העבודה מתמקדת בהסבר קיומו של הממצא העיקרי של מדדי הדמוקרטיה: היתרון הניכר והעקבי במידת הדמוקרטיה של מדינות המערב כפי שהיא מוערכת במדדים בהשוואה למדינות שאר העולם (Koelble and Lipuma 2008). בהתאם למתודולוגית הא"ת, הבנת תהליך ייצור המדדים והסבר תוצאותיו תתבסס על תצפיות על תוצרים של התהליך ועל גזירת תובנות מתוך תצפיות אלו לגבי הגורמים הסיבתיים בתהליך. בעבודה ייבחנו ארבעה מדדים:

1. מדד Freedom in the World בהפקת ארגון Freedom House האמריקאי (Repucci 2020),
2. מדד V-dem בהפקת מוסד ה-V-dem שמרכזו במחלקה למדעי המדינה באוניברסיטת גוטנבורג בשוודיה (Alizada et al. 2021),
3. מדד Polity בהפקת ה-Political Instability Task Force, פאנל של חוקרים שמתכנס ביוזמת ממשלת ארה"ב (Marshall and Gurr 2020),

4. מדד Democracy index המופק על ידי ה-Economist Intelligence Unit שהוא ארגון מחקר עסקי הממוקם בלונדון (EIU 2021).

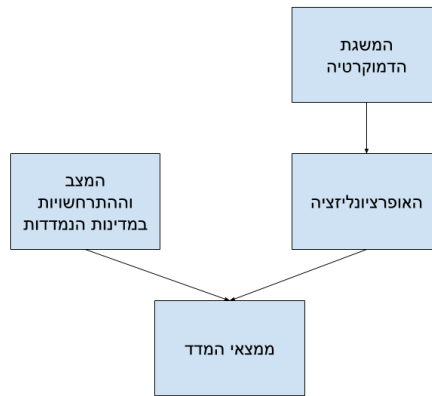
ארבעת המדדים הללו בולטים בכך שנעשה בהם שימוש נרחב באקדמיה ובתקשורת ואף בקביעת מדיניות. המדדים מופקים על ידי מוסדות שמתאפיינים במגוון צורות ארגון – מכונים אקדמיים ואקדמיים למחצה ומוסד איסוף מידע מסחרי, ובמגוון של מיקומים גאו-פוליטיים בתוך העולם המערבי – ארה"ב, בריטניה ואירופה היבשתית. הממצאים מתפרסמים באופן תקופתי (בדרך כלל, מדי שנה) על מנת לייצר הערכות עכשוויות באשר למצב המשטר במדינות השונות.

התיאוריות החלופיות

בהתאם למתודולוגית הא"ת, הבנת תהליך ייצור ממצאי מדדי הדמוקרטיה תתבצע על ידי בחינה השוואתית של תיאוריות המציעות הסברים חלופיים לתהליך. הניתוח ייושם לגבי מספר קטן של מקרים דומים - מספר מדדי דמוקרטיה ומספר מצומצם של ממצאי מדינה-שנה במדדים אלו. בספרות מוצעות, בצורה מפורשת פחות או יותר, שלוש תיאוריות סיבתיות לגבי תהליך ייצור המדדים: התיאוריה הפוזיטיביסטית, תיאוריית היחסיות התרבותית והתיאוריה המוסדית.

התיאוריה הפוזיטיביסטית

התיאוריה הפוזיטיביסטית של תהליך הפקת מדדי הדמוקרטיה מאפיינת את התיאורים של מתודולוגיית המדדים בספרות המוקדמת שעסקה בהפקת מדדים כאלה (Cutright 1963, Jackman 1974, Bollen 1980). התיאוריה הפוזיטיביסטית מתייחסת אל הפקת המדדים כאל בעיה טכנית בעיקרה, שניתן לחשוב עליה במידה רבה כמו על מדידת גודל פיזיקלי. למרות שהספרות המתודולוגית המאוחרת יותר נוטה להציג מודלים מורכבים יותר (שיוצגו להלן), המודל הפוזיטיביסטי מוסיף להיות גם כיום דומיננטי באופן מובלע בספרות מדע המדינה הענפה שעושה שימוש במדדים כממצא מדעי נתון (לדוגמא, Diamond 2015). תיאור גרפי של התיאוריה הפוזיטיביסטית של תהליך הפקת המדדים מוצג בתרשים 2.

תרשים 2. המודל הפוזיטיביסטי.

המודל הפוזיטיביסטי מכיל 4 משתנים. המשתנה התלוי הוא הממצאים הכמותיים המשוייכים על ידי המדד לכל מדינה. ישנם במודל שני משתנים בלתי תלויים: (1) המשתנה המושגי: ההגדרה של המונח "דמוקרטיה" כפי שהיא נמדדת על ידי המדד המחושב, ו- (2) המשתנה האמפירי: המצב וההתרחשויות בארצות השונות עבורן מחושב המדד. ההשפעה של המשגה של הדמוקרטיה על ממצאי המדדים מתווכת על ידי משתנה נוסף, האופרציונליזציה של המדד, כלומר ההוראות למקודדי המדדים שמגדירות את הצורה שבה מתורגמים המצב בארצות הנמדדות וההתרחשויות בהן למדד מספרי. הוראות אלו הן תרגומה של המשגה התיאורטית של הדמוקרטיה לשפת המעשה הכמותית.

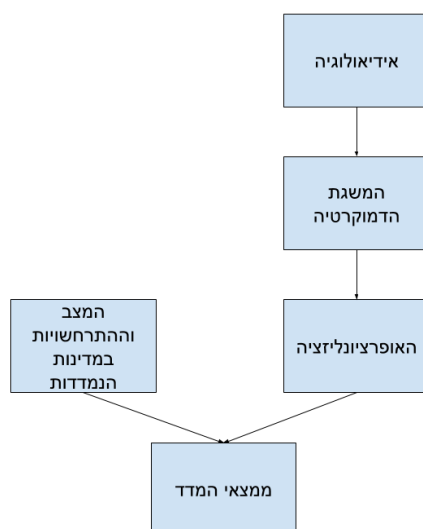
על פי המודל הפוזיטיביסטי, אם כן, המשגת הדמוקרטיה היא אקסוגנית לתהליך הפקת המדדים ואילו בהינתן המשגה, האופרציונליזציה של המדד היא נתונה בעיקרה (כלומר, נתונה עד כדי ואריאציות הנובעות מאי-דיוק מתודולוגי). כך גם בהינתן האופרציונליזציה ובהינתן ערכו של המשתנה האמפירי - המצב וההתרחשויות במדינה נמדדת כלשהי - ערכו של המשתנה התלוי הוא נתון, עד כדי פערי מידע ושגיאות אקראיות במדידת המשתנה האמפירי וביישום האופרציונליזציה. לפי המודל הפוזיטיביסטי, ליבו של הדיון המתודולוגי הוא תיאור בניית המציינים הכמותיים השונים המהווים מרכיבים במדד, ודרכי שקלולם לכדי מדד מורכב בודד.

תיאורית היחסיות התרבותית

תיאורית היחסיות התרבותית של הפקת מדדי הדמוקרטיה צומחת מתוך ביקורת על התיאורית הפוזיטיביסטית לפיה המשגה של הדמוקרטיה המקובלת במדדים משקפת עמדה אידאולוגית מערבית.

על פי ביקורת זו, "דמוקרטיה" הוא מונח המתפרש בצורות שונות בתרבויות שונות ובארצות שונות ופרשנויות שונות אלו צריכות להתבטא בהמשגת הדמוקרטיה (Biryukov and Sergeyev 1994, Koelble and Lipuma 2008, Logan and Mattes 2012, Doorenspleet 2015).

במונחים של התיאור הגרפי (תרשים 3), מודל היחסיות התרבותית הופך את המשתנה המושגי במודל הפוזיטיביסטי לאנדוגני על ידי הוספת משתנה בלתי תלוי חדש וקשירתו כגורם סיבתי למשתנה המושגי, אך מלבד זאת אינו משנה את הגרף הפוזיטיביסטי. בהתאם, מבחינה אמפירית (גם אם לא מבחינה נורמטיבית) השוני בין המודל הזה של ייצור המדדים לבין התפיסה הפוזיטיביסטית הוא מוגבל: המודל הפוזיטיביסטי מתקבל כמקרה פרטי של מודל היחסיות התרבותית כאשר משתנה ההמשגה מחזיק בערך נתון שמיוצג לעיתים בצירוף "דמוקרטיה ליברלית" או "דמוקרטיה פרוצדורלית" (Foweraker and Krznanic 2000).

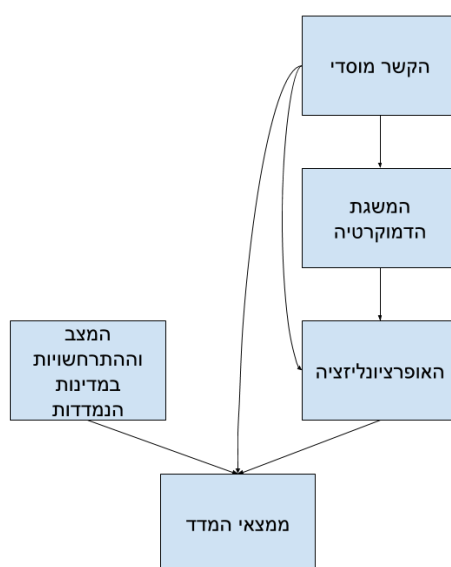
תרשים 3. מודל היחסיות התרבותית.

התיאוריה המוסדית

תיאוריה נוספת הצומחת מביקורת על המדדים המקובלים היא התיאוריה המוסדית. הפקתו התקופתית של מדד דמוקרטיה דורשת משאבים ולפיכך היא אינה פעילות פרטית אלא מתרחשת בתמיכתו הארגונית והכספית של מוסד כלשהו. כל מוסד מפק שכוזה מתקיים בהקשר מוסדי כלשהו – צורת ארגון כלשהי, מטרות ארגוניות, מינויים צולבים בין מוסדות שונים, וכן אינטרסים מוסדיים, כגון מימון, יוקרה ופיתוח או שימור קשרים בין מוסדיים. על פי המודל המוסדי של הפקת המדדים, ההקשר המוסדי מבנה את תפיסת המציאות של הפעילות המחקרית המתקיימת במסגרת המוסד ואת התפיסות הערכיות שמתבטאות בה. בצורה זו משפיע ההקשר המוסדי על החלטות הרבות המתבצעות בשלבים השונים של

הפקת המדד ומשתקף בתוצריו. בפרט, התיאוריה טוענת שההקשר המוסדי משפיע על האופרציונליזציה, גם בהינתן ההמשגה של המדד וכן שההקשר משפיע על ממצאי המדדים גם בהינתן ההמשגה והאופרציונליזציה של המדד. הדגשת השפעת ההקשר המוסדי בולטת במיוחד בספרות העוסקת במדד ה-Freedom in the World המופק על ידי ארגון Freedom House שלו קשרים מוסדיים ענפים עם הממשל האמריקאי ושחלק מכריע בתקציבו מגיע מממשלת ארה"ב (Giannone 2010, Tsygankov and Parker 2015, Steiner 2016, Zerndt 2016).

תיאורה הגרפי של התיאוריה המוסדית מתקבל על ידי הוספת משתנה בלתי-תלוי נוסף למודל הפוזיטיביסטי - משתנה המייצג את ההקשר המוסדי של המדד - וקישורו של משתנה זה כגורם משפיע על שלושה משתנים: המשתנה המושגי, משתנה האופרציונליזציה והמשתנה התלוי - ממצאי המדד (תרשים 4). הגרף הנוצר עתה שונה מאד מזה של המודל הפוזיטיביסטי (או של מודל היחסיות התרבותית) משום שבגרף החדש הן משתנה האופרציונליזציה והן משתנה הממצאים מושפעים ישירות ממשתנה מובלע, כלומר כזה שאינו מתואר על ידי מפיקי המדדים באופן מפורש כחלק מתהליך הפקת המודל.

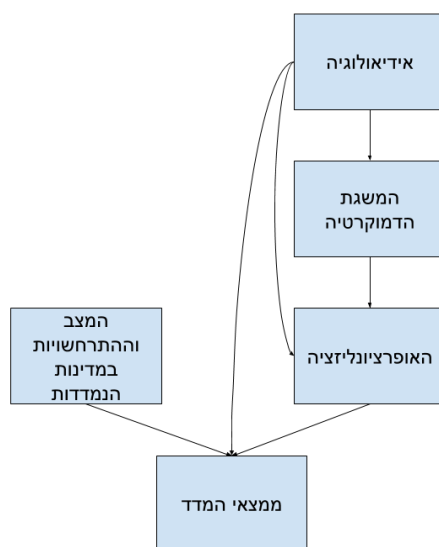

תרשים 4. המודל המוסדי.

כחלופה נוספת לשלוש התיאוריות המופיעות בספרות, מוצעת כאן תיאוריה נוספת, התיאוריה האידיאולוגית.

התיאוריה האידיאולוגית

התיאוריה האידיאולוגית מתארת את תהליך הפקת מדדי הדמוקרטיה המקובלים כמושפע בכל שלביו באופן משמעותי מאלמנטים רלוונטיים של האידיאולוגיה של החברה המערבית שבה מופקים המדדים. תיאור גרפי של תיאוריה זו מוצג בתרשים 5. כמו מודל היחסיות התרבותית, מודל זה מוסיף למודל הפוזיטיביסטי את משתנה האידיאולוגיה כמשתנה בלתי-תלוי ומניח קשר סיבתי בינו לבין משתנה ההמשגה. אך בניגוד למודל היחסיות התרבותית, במודל זה משתנה האידיאולוגיה מקושר כגורם סיבתי גם למשתנה האופרציונליזציה ולמשתנה הממצאים. לפיכך, מבחינת מבנה הגרף, המודל האידיאולוגי דומה יותר למודל המוסדי מאחר שבשניהם קיים משתנה מובלע המשפיע ישירות על כל המשתנים המייצגים שלבים בהפקת המדדים, והשוני בין המודל האידיאולוגי למודל המוסדי הוא במהותו של אותו משתנה מובלע.

תרשים 5. המודל האידיאולוגי.

3.3. תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי

החקירה האמפירית בעבודה זו מתמקדת בהבנת תהליך ייצורה של "תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי" בממצאי מדדי הדמוקרטיה הנבחנים. על פי תמונה זו משטרי המערב הם דמוקרטיים באופן ניכר ממשטרי שאר מדינות העולם. צעד מקדים לביאור תהליך ייצורה של תמונה זו יהיה ביסוס כמותי של הטענה כי תמונה זו היא ממצא בולט ועקבי של מדדי הדמוקרטיה. לשם ביצוע ביסוס זה תוגדר קבוצת המדינות המערביות ומיקומן של המדינות בקבוצה זו בדירוגיהם של ארבעת המדדים ישווה באופן סטטיסטי למיקומן של שאר המדינות המדורגות.

מערביותה של מדינה היא תכונה מורכבת שיכולות להיות לה אופרציונליזציות שונות ואלו עשויות לייצר רשימות שונות של מדינות מערביות. לצורך הפשטות, ייחשבו כאן כמערביות אותן מדינות שממופות על ידי סמואל הנטינגטון כבעלות תרבות מערבית (Huntington 1997, עמ' 26-27), רשימת המדינות מופיעה בנספח 1). מדינות אלו הן מדינות מערב אירופה ומדינות שהן מושבות לשעבר של מדינות מערב אירופה והן יכולות להיחשב כ"ליבה המערבית" – קבוצה של מדינות שלגבי מערביותן ישנו ספק מועט.

הטענה למרכזיות ממצא יתרון המערב מתורגמת לשתי ציפיות כמותיות. ראשית, עולה מן הטענה ציפייה כי בדירוגי כל ארבעת המדדים יהיה הדירוג הממוצע של המדינות המערביות גבוה באופן מובהק מבחינה סטטיסטית מהדירוג הממוצע של המדינות הלא-מערביות. הממצא הזה צפוי להיות יציב לאורך השנים. הניתוח הסטטיסטי יתבצע באמצעות ניתוח שונות סטנדרטי (ANOVA, Wilcox 2009) של דירוגי המדינות.

שנית, מרכזיותו של יתרון המערבית מייצרת ציפייה כי מדינות המערב ידורגו גבוה יותר באופן מובהק בממצאי מדדי הדמוקרטיה מן הערכים החזויים על פי מודלים שבהם משתנה המערביות אינו מופיע כגורם מסביר. על מנת לבחון ציפייה זו, תשמש תיאוריית המודרניזציה, לפיה דמוקרטיה היא תולדה של התפתחות חברתית-כלכלית הטיפוסית למודרניזציה של מדינה, כתיאוריה המציעה מנגנון חלופי להסבר של דרוג המדינות השונות מדדי הדמוקרטיה (Acemoglu and Robinson 2018, Treisman 2020). השפעתו של משתנה המערביות, כגורם חלופי או נוסף למודרניזציה, תיבחן באמצעות ניתוח רגרסיה שבו המשתנה התלוי הוא הדרוג במדד ה-FitW, והמשתנים הבלתי-תלויים הם מספר משתנים שהשימוש בהם מקובל במודלים הנגזרים מתיאוריית המודרניזציה ובנוסף לכך משתנה המערביות (Eichengreen and Leblang 2008, Hegre 2014, Pinar and Stengos 2021, Crawford 2021). פרוט משתני הרגרסיה הוא כלהלן:

המשתנה התלוי (FITW): המשתנה התלוי הוא ערכי מדד Freedom in the World לשנת 2021 (מבוסס על מידע עבור שנת 2020). ערכו של משתנה זה הוא בין 0 נקודות (היעדר מוחלט של דמוקרטיה) לבין 100 נקודות (דמוקרטיה מושלמת).

המשתנים הבלתי תלויים:

מערביות (WEST): משתנה דמה המקבל ערך 1 עבור 27 מדינות המערב (ראה רשימה בנספח 1) וערך 0 עבור כל שאר המדינות.

מדד ה-HDI (HDI) : משתנה זה מכיל את ערכו של מדד ה- Human Development Index (HDI) המתפרסם מדי שנה על ידי האו"ם. ערכו של המדד הוא בתחום שבין 0 ל-1. הניתוח כאן עושה שימוש בנתונים שמופיעים בעדכון האחרון של המידע שנעשה בשנת 2020 ומכיל מידע המתייחס לשנת 2019 (United Nations Development Programme 2021).

היחס בין כמות הסחר הבינלאומי לבין התוצר הלאומי (TRADE) : משתנה זה מודד, באחוזים, את היחס בין סך היבוא והיצוא של מוצרים ושירותים שביצעה כל מדינה בשנה מסויימת לבין התוצר המקומי הגולמי של המדינה בשנה זו. עבור הרוב הגדול של המדינות המידע הוא עבור שנת 2020 ועבור מספר מצומצם של מדינות המידע הוא עבור שנים מוקדמות יותר. מקור המידע הוא הבנק הבינלאומי (World Bank 2022b).

היחס בין ההשקעה הזרה לבין התוצר הלאומי (INVEST) : משתנה זה מודד, באחוזים, את היחס בין סך ההשקעות הזרות החדשות שבוצעו בכל מדינה בשנה מסויימת לבין התוצר המקומי הגולמי של המדינה בשנה זו. עבור הרוב הגדול של המדינות המידע הוא עבור שנת 2019 ועבור מספר מצומצם של מדינות המידע הוא עבור שנים מוקדמות יותר. מקור המידע הוא הבנק הבינלאומי (World Bank 2022a).

השתתפות בסכסוך מזויין (CONFLICT) : משתנה דמה המקבל ערך 1 עבור מדינות שהשתתפו בסכסוך מזויין בזמן כלשהו מאז שנת 2000, ומקבל את הערך 0 עבור כל שאר המדינות. המשתנה נבנה על פי רשימת הסכסוכים המזויינים של אוניברסיטת אופסלה בשוודיה (Pettersson et al. 2021). על פי המידע ברשימה, 66 מדינות בעולם, ובכללן 3 מדינות מערביות, לקחו חלק בסכסוך מזויין מאז שנת 2000.

הרגרסה תיעשה בהליך ordinary least squares (OLS) באמצעות פקודת $lm()$ של תוכנת R. ההליך משמיט כל נקודה שעבורה חסר ערך באיזשהו מן המשתנים – התלוי או הבלתי תלויים.

מעבר להיותה של הבחינה הכמותית צעד מקדים לניתוח האיכותי של תהליך ייצור המדדים, היא מהווה גם מבחן סף לרלוונטיות של ארבעת המודלים שהוצגו עבור תהליך ייצור המדדים למטרות הניתוח. ניתוח כמותי מקדמי המראה כי תמונת היתרון הדמוקרטי של מדינות המערב היא הממצא העקבי והבולט של המדדים מאפשר להתמקד בהמשך הניתוח רק באותם מודלים שעשויים להסביר עקביות כזו.

הן מודל היחסיות התרבותית והן המודל המוסדי עוסקים בשונות בין מדדים. על פי מודל היחסיות התרבותית מדדים שונים המגלמים המשגות שונות של הדמוקרטיה ייצרו ממצאים שונים. ואילו על פי המודל הממסדי, ממצאים שונים נוצרים כתוצאה מההקשרים המוסדיים השונים של המדדים השונים.

מודלים אלו אינם רלוונטיים אם כן לצורך הסבר של תהליך שהממצא העיקרו שלו הוא הסכמה – כלומר העדר שונות – בקרב כל המדדים הנבחנו.

לפיכך, הניתוח על פי מתודולוגית האי"ת יתמקד בשני המודלים הנותרים: המודל הפוזיטיביסטי והמודל האידיאולוגי. שני המודלים הללו צופים – מסיבות שונות – הסכמה נרחבת בין כל המדדים. על פי המודל הפוזיטיביסטי ההסכמה בין המדדים נגרמת כתוצאה מהמשגה אחידה ומיישומה העקבי של אופרציונליזציה המבטאת את המשגה הנתונה. על פי המודל האידיאולוגי, ההסכמה בין המדדים נגרמת כתוצאה מביטויים בכל המדדים של רעיונות שמהווים חלק מהאידיאולוגיה המערבית הדומיננטית בחברות שבהן מופקים המדדים.

3.4. מבחנים איכותניים עבור התיאוריות של ייצור מדדי הדמוקרטיה

כל אחת משתי התיאוריות שיבחנו על באמצעות האי"ת - הפוזיטיביסטית והאידיאולוגית - מספקת הסבר סיבתי שונה לערכו הנצפה של המשתנה התלוי של תהליך ייצור המדדים: ממצאי המדדים. לכל אחת מהן ישנן השלכות שונות מבחינת התצפיות הצפויות לגבי טיבם של תוצרי ביניים ותוצרי לוואי בתהליך הייצור. הגדרתן של התיאוריות הללו, בנייתן של מודל סיבתי עבור כל תיאוריה, כולל זיהויים של המשתנים המעורבים במודלים הללו, ועמידה על ההשלכות האמפיריות של כל אחת מהתיאוריות הן פעולות במסגרת הפן האינדוקטיבי של האי"ת.

באופן משלים לבניית המודלים, הפן הדדוקטיבי של האי"ת מכוון לגזירת מבחנים אמפיריים מתוך ההשלכות של המודלים הסיבתיים של התיאוריות השונות. להלן מוצגים שני מבחנים - מבחן הדירות המתודולוגיה ומבחן ההטייה המערבית - המאפשרים לאשש או לערער את תקפותן של שתי התיאוריות הנבחנו כהסברים אפשריים להיווצרות תמונת היתרון הדמוקרטי של מדינות המערב.

מבחן הדירות המתודולוגיה

כימות הוא טכנולוגיה של אמון (Porter 1996). הכלי שבאמצעותו מיוצר האמון בנתונים היא ההדירות (reproducibility). מתודולוגיה היא הדירה כאשר תוצאותיה אינן תלויות במבצעה. המתודולוגיה ההדירה היא פומבית ובת שכפול ויהיו מבצעה אשר יהיו, התוצאות שיושגו באמצעות השימוש בה יהיו זהות בעיקרן. מרגע שהמציאות מתורגמת למספרים - במדע, במנהל ציבורי, בעסקים - יכול העיבוד של הנתונים להתבצע בצורה אחידה ובת שכפול ולהגיע לתוצאות שאינן תלויות בזוהותו של המעבד. עם זאת האמון בתוצאות עיבוד הנתונים תלוייה באמון באופן שבו יוצרו הנתונים הגולמיים המעובדים. ככל

שתהליך הכימות משתמש במתודולוגיה שהיא הדירה יותר כך עולה האמון במסקנות הנגזרות מהנתונים המספריים לאחר עיבודם.

הטענה להדירות עומדת אם כן בבסיסו של מחקר כמותי ומעניקה לו את סמכותיותו ויוקרתו. לפיכך, קיים בעת תכנון מחקר כמותי מניע עז לאימוצה של מתודולוגיה שלה הבסיס האיתן ביותר לטענה להדירות. לפיכך, במידה שניתן לבצע מחקר באמצעות אחת מתוך מספר מתודולוגיות מדידה אפשריות יהיה צורך במניע סותר דומיננטי על מנת להצדיק את אימוצה של מתודולוגיה שאינה זו שנתפסת כהדירה ביותר.

מדידה בצורה מעוררת אמון היא בעיה מורכבת בכל תחום יישום, ובכללם במדעי החברה ובמדע המדינה בפרט. הפקת טבלאות המספרים של מדדי הדמוקרטיה אינה יוצאת דופן מבחינה זו. ערכו המדעי של מדד דמוקרטיה - כמו ערכה של כל מדידה מדעית - עולה ככל שמפיקו יכולים לשכנע כי המתודולוגיה שבה מופק המדד היא הדירה יותר. מתודולוגיה הדירה תצמצם ככל האפשר את מרחב שיקול הדעת של מפיקי המדד בעת קביעת ערכו של משתנה הממצאים ולפיכך תקטין את הסיכון להטיות בממצאים. מנגד, מתודולוגיה בלתי-הדירה מותירה מרחב ניכר למפיקי המדד להשפיע על הממצאים. מרחב שיקול דעת שכזה מאפשר להתאים את הממצאים לקריטריונים פרטיים, שאינם מצויינים במפורש כחלק מהמתודולוגיה של המדידה.

את המתודולוגיה של מדדי הדמוקרטיה המקובלים ניתן לבחון לאור שיקולים אלו. על פי התיאוריה הפוזיטיביסטית המדדים מכמתים המשגה מפורשת וגלוייה של מונח הדמוקרטיה. על פי תיאוריה זו אין למפיקי המדדים מניע סותר משמעותי לשיקולי הסמכותיות המדעית ולפיכך על פי תיאוריה זו יש לצפות כי מפיקי המדדים יאמצו את המתודולוגיה ההדירה ביותר העומדת לרשותם. שימוש במתודולוגיה שניתן להטיל ספק בהדירות שלה תסתור את יומרתם של מדדים אלו לתוקף מדעי אוניברסלי ובכך תערער את מטרותם המוצהרות של המדדים. שימוש במתודולוגיה הדירה ככל האפשר הוא לפיכך תצפית הכרחית עבור התיאוריה הפוזיטיביסטית. מנגד, על פי התיאוריה האידיאולוגית קיים עבור מפיקי המדדים שיקול משמעותי הסותר את המניע לאימוץ מתודולוגיה הדירה. מאחר שמתודולוגיה הדירה מכתובה את ממצאי המדדים באופן שאינו נתון לשליטת מפיקי המדדים, היא אינה מותירה מקום להשפעה אידיאולוגית על הממצאים. לפיכך, על מנת שתפיסה אידיאולוגית תוכל להשפיע על הממצאים חייבים המפיקים לאמץ מתודולוגיה שיש לה מרכיב משמעותי בלתי-הדיר. שימוש במתודולוגיה בלתי-הדירה היא לפיכך תצפית הכרחית עבור התיאוריה האידיאולוגית.

מידת ההדירות של המתודולוגיה שבה נעשה שימוש על מנת לייצר המדדים מניבה אם כן תצפיות הכרחיות עבור שתי התיאוריות הנבחנות: שימוש במתודולוגיה הדירה במובהק יהווה עדות כבדת משקל כנגד

התיאוריה האינדואולוגית ואילו שימוש במתודולוגיה סובייקטיבית במובהק יספק עדות כבדת משקל כנגד התיאוריה הפוזיטיביסטית.

ביצוע תצפיות לגבי הדירות המתודולוגיות של המדדים דורש ניתוח של המתודולוגיות שאומצו על ידי מפיקי המדדים וכן ניתוח השוואתי של מתודולוגיות חליפיות אפשריות שיכלו להיות מאומצות אך לא אומצו. הניתוח יעמוד כמובן על מידת ההדירות של המתודולוגיות השונות אך בנוסף לכך יבחן גם את קיומם של אילוצי היתכנות של חלופות אפשריות, ובפרט יתייחס לאילוצי עלות.

בחירה מתודולוגית בסיסית של מפיקי המדדים שהיא בעלת השלכה ניכרת על הדירות ממצאי הדו"ח היא מידת ההסתמכות על הערכות מומחים. המתודולוגיה הסטנדרטית במדדי הדמוקרטיה המקובלים גוזרת את ממצאי הדו"ח משקלול דעותיהם של עשרות או מאות מומחים שכל אחד מהם מתבקש לחוות דעה לגבי עשרות עניינים הנוגעים לארצות שונות (Alizada et al. 2021, Marshall and Gurr 2020, Rapucci) (2020). מתודולוגיה זו מסתמכת אם כן באופן גורף על דעות המומחים. אלטרנטיבה אפשרית לבחירה מתודולוגית זו היא שימוש במתודות פורמליות שבהן שיקול הדעת של מומחים הוא מצומצם בהרבה. בפרט, שימוש בסקרים היא מתודה נפוצה במדעי החברה, ובמדעי המדינה בכללם, שעומדת לרשותם של מפיקי המדדים כמנגנון אלטרנטיבי להסתמכות על דעת מומחים על מנת לייצר מידע חברתי ופוליטי. הניתוח יבחן סיבות אפשריות, ובפרט את אלו המוצעות על ידי מפיקי המדדים עצמם, לשימוש בדעות מומחים כבסיס למדדי הדמוקרטיה, ולהימנעות משימוש בסקרים כבסיס בעל הדירות גבוהה יותר. מעבר לבחירה המתודולוגית הבסיסית, עומדים לרשות מפיקי המדדים כלים נוספים המאפשרים להגביר את הדירות המחקר. תיעוד מפורט של תהליך הכנת הדו"ח מקל על קוראיו לשחזר את המתודה שהופעלה ולהגיע לתוצאות דומות (Hardwicke et al. 2018, Aguinis and Solarino 2019). תיעוד שכזה יכול לכלול:

1. פירוט השיטה שבה נבחרים מקורות המידע בהם נעשה שימוש בחיבור הדו"ח,
2. רשימת מקורות המידע שנבחרו בהתאם לשיטה ושנעשה בהם שימוש,
3. רשימת פרטי המידע שנדלו מהמקורות, ממופתחת לפי מקור,
4. פירוט שיטות עיבוד המידע שנאסף מן המקורות שנבחרו,
5. מכלול תוצרי עיבוד המידע על פי שיטות העיבוד שפורטו.

לגבי כל דו"ח ניתן לקבוע האם תיעוד מכל אחד מהסוגים הוא קיים או חסר לחלוטין, ובמידה שהוא קיים עד כמה הוא מהווה בסיס מספק עבור קוראי הדו"ח לשחזור עצמאי של ממצאי המדד.

הבחירות המתודולוגיות השונות של מפיקי המדדים - החל מהבחירות הבסיסיות וכלה במידת השימוש בכלים מגבירי הדירות שונים העומדים לרשותם - מעידות על היותה (או אי-היותה) של ההדירות שיקול מרכזי בקביעת המתודולוגיה של המדדים. כאמור, מרכזיותו של שיקול ההדירות כפי שהוא מתבטא במידת ההדירות של המתודולוגיות של המדדים מהווה תצפית הכרחית עבור שני המודלים הסיבתיים הנבחנים של מנגנון ייצור ממצאי המדדים.

מבחן ההטייה המערבית

על פי המודל הפוזיטיביסטי ממצאי המדד לגבי כל מדינה נקבעים בעיקרם מהאופרציונליזציה של המדד ומהמצב וההתרחשויות באותה מדינה. על פי מודל זה, ממצאי מדד מסויים בעל אופרציונליזציה נתונה לגבי מדינות שבהן המצב וההתרחשויות דומים מבחינת הפרמטרים הרלוונטיים לאופרציונליזציה הנתונה צפויים להיות דומים.

מנגד, על פי המודל האידיאולוגי, צפוי להתקיים דפוס של שוני בממצאי המדד בין מדינות שונות גם כאשר מבחינת הפרמטרים הרלוונטיים לפי האופרציונליזציה המצב וההתרחשויות במדינות אלו הם דומים. דפוס השוני יבטא את השפעתן של התפיסות האידיאולוגיות שרווחות בחברה בה מופקים המדדים. על פי מודל זה תרגומם של מצב נתון והתרחשויות נתונות במדינה מסויימת לממצאים בדבר מידת הדמוקרטיה של המדינה צפוי להיות תלוי בשיוכה האידיאולוגי של המדינה ל"מערב" או מחוצה לו (להגדרת המונח מערב ראו סעיף "תמונת היתרון הדמוקרטי של מדינות המערב"). בהינתן המצב וההתרחשויות במדינה, הממצאים צפויים לקבוע כי המדינה היא דמוקרטית יותר ככל ששיוכה למערב הוא מובהק יותר וצפויים לקבוע כי המדינה דמוקרטית פחות ככל ששיוכה ללא-מערבי הוא מובהק יותר.

ההגדרה של הטייה מערבית כשוני שיטתי בממצאי המדד בין מדינות מערביות ובלתי מערביות בהינתן מצב נתון והתרחשויות נתונות מציבה מכשול עקרוני באבחון הטייה שכזו. המכשול נובע מהעדרו של תיאור מוסכם וממצה של המצב וההתרחשויות במדינות השונות. העדרו של תיאור מוסכם שכזה מונע השוואה ישירה בין המצב וההתרחשויות במדינות השונות. ובהעדר השוואה בין המצב וההתרחשויות במדינות שונות, אבחון ישיר של הטייה מערבית בממצאים הכמותיים של המדדים הוא בלתי אפשרי.

הקושי הזה במדידה ישירה של השפעת ההטייה המערבית על הממצאים הכמותיים מחייב הסתמכות על השלכות של מנגנון ההטייה על תוצרים נוספים המעורבים בתהליך ייצור המדדים. תוצר נוסף שכזה הם הממצאים המילוליים של הדו"חות. הממצאים הללו משתנים באופיים ומטרותיהם משתנות ממדד למדד. בדרך כלל מדובר בתיאור כללי המשקף את דעתם של מחברי הדו"ח על מגמות עולמיות במצב

הדמוקרטיה. עם זאת, במקרה אחד - היינו, במקרה של דו"ח ה-FitW (Freedom in the World של ארגון ה-Freedom House - הממצאים המילוליים מפורטים בהרבה ומכילים תיאור של המצב וההתרחשויות בכל מדינה המדורגת על ידי הדו"ח (Repucci 2020)).

ככל שהממצאים המילוליים של המדד מפורטים יותר, כך ישנה הזדמנות משמעותית יותר לעמוד על דפוסי העבודה שתוצאותיהם הם הממצאים הכמותיים של המדד. ממצאים מילוליים מפורטים מייצרים שקיפות מסויימת המאפשרת את בחינת הצורה שבה העובדות נאספות ומתפרשות וכך לזהות דפוסים של איזון או הטייה במתודולוגיה. מסיבה זו יישען הניתוח כאן בעיקרו על ממצאי מדד ה-FitW שממצאיו המילוליים מפורטים בהרבה מאלו של שאר המדדים. ההתמקדות במדד ה-FitW בעבודה זו אם כן אינה בשל תפיסתו כבעייתי במיוחד בשל ההקשר המוסדי שלו (תפיסה שמשמעת מההתמקדות במדד זה בספרות המשתמשת במודל המוסדי), או כבעל מתודולוגיה בעייתית יותר משל המדדים האחרים, אלא דווקא משום שהמתודולוגיה של המדד הזה היא טובה יותר. המידע המילולי המפורט שמהווה חלק מדו"ח מדד ה-FitW מספק תשתית שמאפשרת לבחון באופן ביקורתי את ממצאיו ולגבש הבנה עצמאית לגבי אמינותם במידה רבה בהרבה מזו של המדדים האחרים. כאמור לעיל בהקשר של בחינת הדירות המתודולוגיה, ההחלטה מצד מפקי רוב המדדים לאמץ מתודולוגיה שאינה כוללת פרסום ממצאים מילוליים נרחבים מובנת במסגרת המודל האידיאולוגי של תהליך ייצור המדדים כהחלטה הנגזרת מן הצורך לספק למחברי המדדים מרחב שיקול דעת נרחב המאפשר ביטוי עמדות אידיאולוגיות במסגרת תהליך הקידוד. מתודולוגיה הדורשת הנמקה מילולית מפורטת מגבילה, או לפחות מכבידה על, ביטוי עמדות אידיאולוגיות בממצאי המדדים מאחר שניסוח הממצאים בלשון בלתי-אידיאולוגית אינה מותאמת להבעת עמדות כאלה.

למרות שהניתוח התוכני יתבסס ברובו על ממצאי מדד ה-FitW, המסקנות מהניתוח התוכני תהיינה רלוונטיות גם להבנת תהליכי הפקתם של מדדי הדמוקרטיה האחרים. ראשית, הממצאים המילוליים של מדדי הדמוקרטיה האחרים ינותחו גם הם - הגם שבשל קוצרם של ממצאים אלו התובנות שניתן להפיק מהם תהיינה מוגבלות. שנית, במידה שממצאיו הכמותיים של מדד ה-FitW תואמים בעיקרם את ממצאי המדדים האחרים (טענה שנבדקת גם היא בעבודה זו באמצעות מבחן השוונות בין המדדים - ראה לעיל), יוכלו ממצאי מדד זה לשמש כמייצגים גם עבור ממצאי המדדים האחרים. לפיכך, אבחון ההשפעה האידיאולוגית על ממצאי מדד ה-FitW יאיר את הצורה שבה השפעה כזו עשויה לפעול כגורם משמעותי בתהליך ייצורם של כל המדדים.

הטייה מערבית מצד מחברי המדד צפויה להתבטא בהטייה בצורה שבה נבנים הממצאים המילוליים ובתרגומם של אלו לממצאים מספריים. בתהליך בניית הממצאים ניתן לזהות את ארבע פעולות: (1) בחירת מקורות המידע עליהם מתבססים הממצאים, (2) בחירת העובדות המשמעותיות מתוך אלה המוזכרות במקורות המידע, (3) פירוש העובדות הנבחרות ככאלה המעידות על תכונות כלשהן - דמוקרטיות או אנטי-דמוקרטיות - של המשטרים במדינות אליהן מתייחסות העובדות, (4) סיכום המצב והערכת איכות הדמוקרטיה במדינות הנחקרות על פי תפיסת מחברי הממצאים.

במהלך ביצוע כל אחת מארבע פעולות אלה יכולה להיווצר הטייה שמבטאת תפיסה אידיאולוגית פרו- מערבית:

1. הטייה בבחירת מקורות המידע שבהם נעשה שימוש על מנת לאסוף מידע לגבי המדינות. הטייה כזו מתקיימת כאשר אופיים של מקורות המידע שעליהם נשענים מפקי המדד משתנה ממדינה למדינה. מקורות מידע המקורבים למשטר או לממשלה במדינה צפויים לספק מידע חיובי לגבי טיבו של המשטר במדינה זו. מקורות מידע אופוזיציוניים צפויים להיות ביקורתיים יותר, ולהציג את המשטר כמי שמצר את צעדי האופוזיציה. מקורות מידע שמבוססים מחוץ למדינה עשויים לספק מידע שטיבו וסדר היום שלו תלויים ביחסים הבינלאומיים שבין המדינה המסוקרת לבין המדינה שבה מבוססים מקורות המידע. מסיבות אלו, מקורות המידע שעליהם נשענים מפקי המדד עשויים להשפיע באופן משמעותי על ממצאי המדד ודפוס של שוני בין מקורות המידע לגבי מדינות שונות עשוי ליצור דפוס של שוני בממצאים.

דפוס של הטייה מערבית צפוי להתבטא בהעדפת מקורות מידע המבוססים במדינות מערביות. מקורות כאלה ישמשו לבניית תיאור המצב והמתרחש הן במדינות מערביות והן במדינות לא מערביות. בנוסף לכך, הטייה מערבית תתבטא גם בצורה שבה נבחרים מקורות המידע המבוססים במדינות עליהן נסוב התיאור. כאשר מדובר במדינה מערבית, ההתייחסות אל מקורות מידע מקומיים לא תברור בין מקורות לפי קרבתם למשטר. בפרט, מקורות מידע ממשלתיים רשמיים יחשבו כמקורות מהימנים גם כאשר המידע שהם מספקים מאיר את המשטר באור חיובי. לעומת זאת, במדינות לא מערביות מידע רשמי לא ייחשב כמהימן וההסתמכות תהיה רק על מקורות מקומיים שיוצגו על ידי מחברי הדו"ח כבלתי תלויים במשטר.

2. הטייה בבחירת העובדות הנתפסות כמשמעותיות בהשפעתן על מדידת הדמוקרטיה של המדינות השונות. בהינתן מקורות המידע העומדים לרשותם של מפקי המדדים, על החוקרים לתרגם את שלל פריטי המידע המצויינים במקורות לידי הערכת מידת הדמוקרטיה של המדינות השונות. כשלב מקדים בתרגום זה, על החוקרים למקד את הטיפול בקבוצה מוגבלת של עובדות הנתפסות כמשמעותיות מבחינת השפעתן על הערכת טיבו של המשטר. בהיעדר מתודולוגיה ברורה של הצורה שבה נעשית הבחירה של

העובדות המשמעותיות הללו, קיים מרחב ניכר של שיקול דעת בבחירה זו. להפעלת שיקול הדעת הזה עשויות להיות השפעות על ממצאי המדד.

ראשית, שיקול הדעת עשוי לגרום למצב שבו ישנה התמקדות בעובדות שונות בהקשר של מדינות שונות. מצב כזה מונע השוואה ישירה בין הערכות איכות הדמוקרטיה במדינות אלו. כאשר הערכת איכות הדמוקרטיה במדינות מסויימות מתבצעת לאור עובדות מסויימות לגבי אותן מדינות אך עובדות שכאלה אינן משמשות בהערכת איכות הדמוקרטיה במדינות אחרות, התוצאה היא שהערכות הדמוקרטיה במדינות השונות הופכות להיות בלתי ניתנות להשוואה.

מצב שבו הערכות מידת הדמוקרטיה במדינות שונות אינן בנות השוואה פותח פתח ליצירת הטייה מערבית כאשר דפוס בחירת העובדות המשמעותיות לגבי מדינות מקושר עם שיוכן של המדינות למערבי או ללא-מערבי. לדוגמה, אם התנגשויות בין המשטרה לבין מפגינים מודגשות בהקשר של מדינות לא מערביות, אך התנגשויות שכאלה כאשר הן קורות אינן מוזכרות, או מוזכרות בחטף, בהקשר של מדינות מערביות, הדבר יוצר דפוס בממצאי המדד שלפיו מדינות לא מערביות מאופיינות בהתרחשויות מסויימות שאינן קורות במדינות מערביות. פירוש של התרחשויות אלו כמעידות על איכות דמוקרטיה נמוכה ייצור הטייה מערבית בממצאי הדו"ח. אבחון הטייה מסוג זה כרוך בבחינת העובדות המצויינות בהקשר של מדינות מערביות ולא-מערביות, והשוואתן לעובדות כפי שאלו מופיעות במקורות המידע בהם נעשה שימוש בדו"ח.

3. הטייה בפירוש העובדות המאוזכרות מבחינת הקשר בינן לבין איכות הדמוקרטיה. עובדות נתונות עשויות להתפרש בדרכים שונות. בהינתן עובדות מסויימות, פרשנותן נוטה להתבטא בייחוס סיבות וכוונות לעובדות הנתונות. מאחר שסיבות וכוונות הן מצב רעיוני המוכל בראשם של הפועלים ואינו ניתן לצפייה ישירה, כל טענה לגבי סיבות וכוונות של התרחשויות מהווה פרשנות של העובדות הנצפות. לדוגמא, חוק מסויים העובר במדינה מסויימת יכול להתפרש כחוק המקדם את הדמוקרטיה ומעיד על טיבו של המשטר ועל כוונותיו לשפר את איכות הדמוקרטיה. אך אותו חוק עצמו יכול להיתפס כאחיזת עיניים מצד המשטר, ככניעה ללחץ בינלאומי, או כהצלחה בלתי טיפוסית של האופוזיציה ולפיכך ככזה שאין לראות בו עדות משמעותית לאיכות דמוקרטיה גבוהה במדינה המדוברת. מנגד, התנגשות בין המשטרה לבין מפגינים יכולה להתפרש כמעידה על ניסיון מצד המשטר לדכא מחאה לגיטימית, או כנובעת מחובתו של המשטר לשמור על סדר מפני מפגינים פורעי חוק. הפרשנות הראשונה תשמש כעדות לאיכות דמוקרטיה נמוכה של המשטר, ואילו הפרשנות השנייה לא תהווה עדות כזו.

הטייה אידיאולוגית מערבית בפירוש העובדות נוצרת כאשר עובדות נתונות מתפרשות באופן שיטתי בצורה שונה בהתאם לתפיסת המדינה אליה נוגעות העובדות כמערבית או כלא-מערבית. ייחוס של כוונות פרו-

דמוקרטיה למשטרים מערביים וקבלה של הצהרותיהם וניסוחיהם הרשמיים כפשוטם ומנגד ייחוס של כוונות נסתרות, אנטי-דמוקרטיה למשטרים לא-מערביים תיצור הטייה שכתוצאה ממנה ידורג המשטרים המערביים כדמוקרטיים יותר ממשטרים לא-מערביים גם בהיעדר שוני בעובדות המאוזכרות על ידי החוקרים.

4. הטייה בהערכת הממצאים בפסקאות סיכום, התרשמות או הכללה ובתרגומם לממצאים מספריים. מעבר לאיסוף מידע ופירושו, הממצאים המילוליים כוללים הצהרות שאינן מתייחסות ישירות לטענות עובדתיות המופיעות במקורות המידע עליו הם נשענים אלא מהוות הערכות או הכללות המשקפות את תפיסת מפקי המדדים לגבי המצב במדינה, ההתרחשויות בה ואיכות הדמוקרטיה בה במבט על. להצהרות אלה, מאחר שהן אינן עובדתיות אלא משקפות התרשמות כללית מצד הכותבים, ישנו פוטנציאל משמעותי לבטא הטייה אידיאולוגית בצורת ההתייחסות למשטרים במדינות שונות. בדומה, גם צעד הכימות שבו מתורגמים הממצאים המילוליים לממצאים מספריים מהווה צעד נוסף של סיכום שגם בו עשויה להתבטא הטייה.

אבחון ההטייה כרוך בעמידה על הקשר בין פסקאות הסיכום והממצאים הכמותיים לבין הממצאים העובדתיים שאותם הם אמורים לתמצת: אילו ממצאים מובלטים, אילו ממצאים מוצנעים, האם מופיעות בפסקאות אמירות שאינן נתמכות למעשה על ידי הממצאים העובדתיים, מהו הקשר בין הממצאים המילוליים לבין הממצאים הכמותיים. הטייה מערבית צפויה להתבטא בדפוס שבו הבלטת ממצאים והצנעתם, הוספת אמירות בלתי מגובות בממצאים וכימות נמוך או גבוה מתואם עם שיוכן של המדינות השונות למערב או מחוצה לו, כך שהפסקאות המסכמות מייצרות רושם חיובי יותר של מדינות המערב ורושם שלילי יותר של מדינות לא מערביות מזה שמתקבל מקריאת הממצאים המפורטים וכן שבו ציונים מספריים גבוהים יותר משוייכים למדינות מערביות ונמוכים יותר משוייכים למדינות לא מערביות, גם כאשר הממצאים המילוליים הם דומים.

על פי המודל האידיאולוגי של תהליך ייצור מדדי הדמוקרטיה, כל אחד מבין ארבעת סוגי ההטייה שפורטו לעיל צפוי להתבטא בדפוס פעולה שישפיע על הממצאים המילוליים בדו"חות המדדים באופן שיטתי ומתמשך. במונחים של סיווג התצפיות המקובל בניתוח הא"ת, צפוי להיווצר אוסף של תצפיות מרמזות: בחירת מקור מידע כזה ולא אחר, איזכור או הבלטת פריט מידע כזה ולא אחר, פירוש פריט מידע בצורה מסויימת, אמירה מסכמת חיובית או שלילית. כל תצפית כזו בפני עצמה אינה מחוייבת על פי המודל האידיאולוגי ואינה בהכרח ייחודית למודל האידיאולוגי. לפיכך, התקיימותה של תצפית כזו או אחרת בפני עצמה אינה נושאת משקל רב בחיזוק מידת הביטחה במודל האידיאולוגי. אך בשעה שכל תצפית בפני

עצמה היא מרמזת בלבד, דפוס ההטייה - סדרת התצפיות המרמזות ככללה - הוא בבחינת תצפית מכרעת. דפוס כזה מתחייב על פי המודל האידיאולוגי, והוא ייחודי למודל זה. מכאן נובע שאי התקיימותו של דפוס הטייה מערבי בממצאים המילוליים של כל הדו"חות יהיה עדות כבדת משקל כנגד המודל האידיאולוגי, ואילו התקיימותו תהיה עדות כבדת משקל לטובתו.

שלושת הניתוחים שתוארו לעיל - ביסוס כמותי של מרכזיותה של תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי ושני המבחנים האיכותניים, מבחן הדירות המתודולוגיה ומבחן ההטייה המערבית - ייושמו בפרק הבא וממצאיהם יהוו את הבסיס האמפירי למסקנות המחקר.

4. ניתוח תוכן של דו"חות ארבעה מדדי דמוקרטיה

פרק זה מציג ניתוח תוכני של דו"חות של ארבעה מדדי דמוקרטיה בולטים – Polity V, Freedom in the World, Varieties of Democracy ו-EIU Democracy Index. הניתוח משתמש במתודולוגיה שהוצגה בפרק הקודם על מנת לעמוד על ההשפעות של אידיאולוגיה אתנוצנטרית מערבית על האופרציונליות של המדדים ועל ממצאיהם.

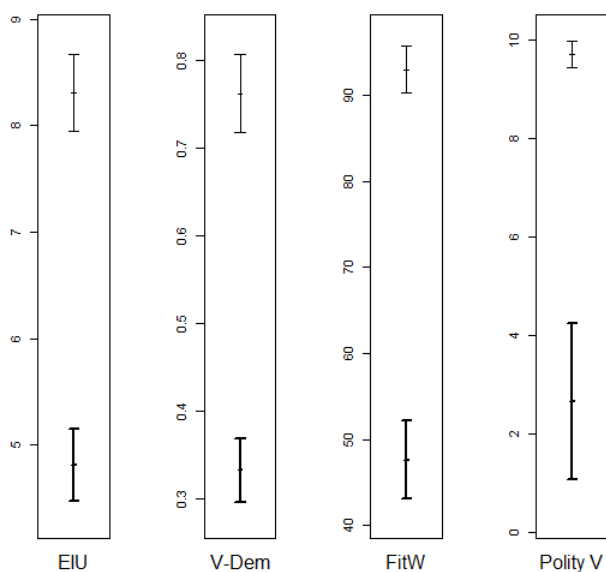
הפרק מחולק לשלושה תת-פרקים. תת-הפרק הראשון מציג ניתוח כמותי של תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי העולה מן הממצאים הכמותיים של המדדים. מן הניתוח עולה כי ממצאי המדדים מציגים תמונה ברורה ועקבית לפיה משטרי מדינות המערב הם דמוקרטיים יותר באופן ניכר מאלו של מדינות לא מערביות. ניתוח כמותי זה מהווה רקע ומניע לניתוח האיכותני שמוצג בתת-הפרקים העוקבים, המציגים הסבר סיבתי להתאמה שבין תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי לבין התפיסה האתנוצנטרית המערבית. תת הפרק השני עוסק באופרציונליות של מדדי הדמוקרטיה הנבחנים. על פי הניתוח בתת-פרק זה, האופרציונליות של מדדי כל הדמוקרטיה הללו הן בעלות הדירות (reproducibility) נמוכה הנובעת מבחירות מתודולוגיות של מחברי המדדים. הבחירות המתודולוגיות הללו אינן ניתנות להבנה כתואמות שאיפות מדעיות פוזיטיביסטיות אך עולות בקנה אחד עם הבנת המדדים כחלק משיח של האקדמיה המתפקדת כאליטה סימבולית במערב המפעילה ומעצבת אידיאולוגיה אתנוצנטרית.

תת הפרק השלישי מציג ניתוח של הטקסט המופיע בדו"חות המדדים העוסקים בשנת 2020. הניתוח מפרש את הממצאים המילוליים והכמותיים של הדו"חות כתוצאתו של הליך בן כמה שלבים – בחירת מקורות מידע, ברירת פריטי מידע מתוך המקורות הללו, פירושם של פריטי המידע, וסיכומם לכדי הערכות מילוליות וכמותיות. הניתוח עוקב אחר פריטי השם ההליך הזה, בהתאם למידע הקיים עבור כל אחד מן הדו"חות, ומתחקה אחר הצורה שבה מסגרות שיח אתנוצנטריות משפיעות על כל אחד משלבי ייצור הממצאים.

4.1. תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי

בתת-פרק זה מוצג ניתוח כמותי של ממצאי מדדי הדמוקרטיה הבוחר את מידת התאמת הממצאים הללו לתמונה האידיאולוגית המערבית לפיה מדינות המערב הן בעלות משטרים שהם דמוקרטיים באופן ניכר יותר ממשטרי המדינות הלא-מערביות. כמו כן מושווה כאן מידת הקשר שבין מדדי הדמוקרטיה לבין משתנה המערביות לקשר שבין המדדים לבין מודרניזציה, כפי שהיא נמדדת על ידי מדד ה-HDI.

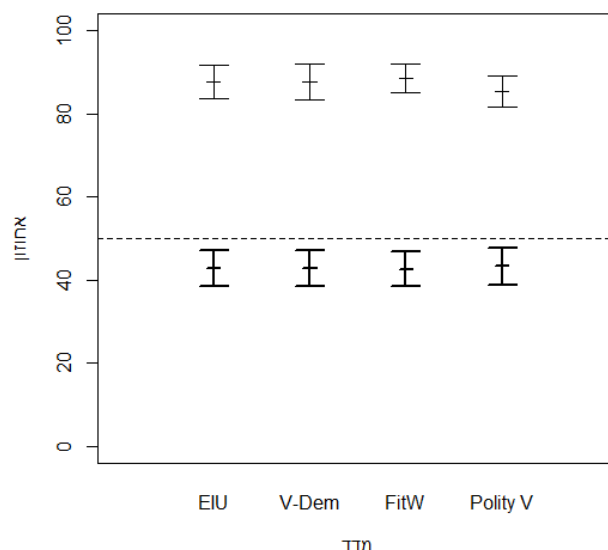
השוואה ראשונית בין דירוגי מדינות המערב לדירוגי המדינות הלא מערביות לפי ארבעת המדדים הנבחנים מוצגת בתרשים 6. התרשים מציג את ממוצעי ערכי המדד עבור המדינות המערביות (קו דק) והמדינות הלא-מערביות (קו עבה) עבור כל אחד מארבעת המדדים הנבחנים, וכן אומדנים רווחיים של תוחלת ערכי המדד של כל קבוצת מדינות (ראה את רשימת המדינות המערביות בנספח 1). מן ההשוואה הראשונית המופיעה בתרשים עולה כי מדינות המערב מדורגות באופן ברור ועקבי לפי כל המדדים הנבחנים כדמוקרטיות יותר מאשר המדינות הלא מערביות.

תרשים 6. ממוצעי ערכי המדד עבור המדינות המערביות ועבור המדינות הלא-מערביות לפי המדדים השונים.

על מנת לאפשר השוואה רוחבית של התמונה העולה מממצאי מדדים שונים, המשתמשים בשנתות מדידה שונות, המשך הניתוח הכמותי מתבסס על המרה של ערכי כל מדד לדירוגים אחוזוניים (Nardo et al. 2005, p. 44). אחוזון הדירוג של מדינה C לפי מדד I הוא אחוז המדינות שדורגו על ידי מדד I כפחות דמוקרטיות מהמדינה C. לדוגמא, אם מדד I מדרג 200 מדינות, ומדינה C מדורגת כדמוקרטיית יותר מ-150 מהן ופחות דמוקרטיית מ-49 המדינות האחרות, אז אחוזון הדרוג של מדינה C לפי מדד I יהיה $150 / 200 = 75\%$. מטיבה של הגדרת האחוזונים, ממוצע האחוזונים של כל המדינות על פי כל מדד הוא 50%. לפיכך, קבוצת מדינות המערב היא דמוקרטיית יותר מהמדינות הלא מערביות לפי מדד I אם ממוצע אחוזוני דירוגיהן לפי מדד I הוא גבוה במובהק מ-50%.

ממצאי הניתוח המבוסס על אחוזונים מוצגים בצורה גרפית בתרשים 7. התרשים מראה את ממוצעי אחוזוני דירוג המדינות מערביות (קו דק) והמדינות הלא-מערביות (קו עבה) עבור כל אחד מארבעת המדדים הנבחרים, וכן אומדנים רווחיים של תוחלת אחוזון הדירוג של כל קבוצת מדינות.

תרשים 7. ממוצעי אחוזוני דירוג המדינות המערביות והמדינות הלא-מערביות לפי המדדים השונים.

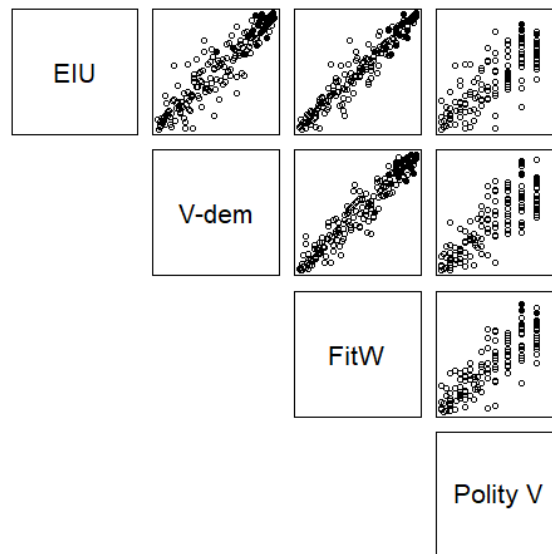
מן הניתוח עולה לא רק כי מדינות המערב מדורגות באופן ברור ועקבי לפי כל המדדים הנבחרים כדמוקרטיות יותר מאשר המדינות הלא מערביות אלא כי השוני בין המדדים השונים הוא מועט. ממוצע אחוזוני הדירוג של מדינות המערב הוא בין 85% לבין 90% לפי כל ארבעת המדדים. גם סטיות התקן של אחוזוני דירוג מדינות המערב הן דומות - בין 1.75% לבין 2.25%¹.

ישנה אם כן התאמה בין התמונה האמפירית היציבה שמציירים המדדים לבין תמונה האידיאולוגית של ההשקפה המערבית לגבי היחס בין המשטרים המערביים למשטרים הלא מערביים. המדינה המערבית הממוצעת מדורגת באחוזון ה- 87 לערך מבחינת מידת הדמוקרטיה שלה. דרוג זה גבוה באופן משמעותי מהדרוג הממוצע של המדינות הלא-מערביות - האחוזון ה- 45 לערך.

¹ החישובים מבוססים על נתוני השנה האחרונה שפורסמה עבור כל מדד. מדובר בממצאים עבור שנת 2020 עבור כל המדדים מלבד Polity V שעבורו הנתונים המאוחרים ביותר שהתפרסמו מתייחסים לממצאי שנת 2018. (דו"חות מדדי V-dem ו-FitW המכונים בכותרות דו"חות 2021 מתייחסים לממצאי שנת 2020). בכל מקרה, השינויים משנה לשנה עבור כל מדד הם מזעריים: המתאם בין אחוזוני הדירוג בזוגות שנים עוקבות הוא בין 98.5% לבין 99.6% עבור כל ארבעת המדדים.

ממצאי המדדים מספקים אם כן סימוכין כמותיים להשקפה המערבית לפיה משטרי המערב הם דמוקרטיים יותר באופן ניכר מאלה הלא-מערביים. הממצאים הללו יוצרים מתאם בין כלי בעל שאיפות מדעיות-אמפיריות לבין עמדות אידיאולוגיות-נורמטיביות. מחברי המדדים עצמם, לצד שימוש בשפה מדעית-פוזיטיבית, משתמשים לעיתים קרובות בשפה נורמטיבית לתיאור נושאי מחקריהם וממצאיהם. מטרתם המוצהרת של הקריטריונים לפיהם משווים מחברי המדדים בין מדינות היא מדידת התאמתם של המשטרים השונים למאפיינים שמתוארים במונחים כגון "דמוקרטיה" ו-"חופש". מונחים אלו הם מונחים בעלי ערך נורמטיבי באופן מובלע, ועל פי רוב גם באופן מפורש. אותם משטרים שנמצאים כבעלי המאפיינים הנמדדים הללו נתפסים על ידי מחברי המדד ועל ידי קהליהם כטובים יותר מאשר אלו שנמצאים כחסרי המאפיינים או ככאלה שהתאמתם למאפיינים הללו לוקה בחסרון. התמונה שמספקים המדדים, שלפיה משטרי המערב הם דמוקרטיים או חופשיים יותר מאלו הלא-מערביים אינה לפיכך ממצא פוזיטיבי בלבד - מדובר בתמונה כמותית, ובמשתמע מדובר בתמונה מדעית, של יתרון נורמטיבי של המערב על פני הלא-מערבי.

מעבר להסכמה באשר ליתרון הדמוקרטי של מדינות המערב, ממצא כמותי בולט נוסף של הניתוח הסטטיסטי לעיל היא ההתאמה הרבה שבין ממצאי המדדים השונים לבין עצמם. ממצאי ארבעת המדדים הם תוצאותיהם של ארבעה הליכי מדידה מורכבים שהגדרתם ויישומם כרוכים במספר עצום של פרטים ושיש ביניהם להלכה הבדלים מתודולוגיים משמעותיים - בהמשגות המונח הנמדד, במספר המציינים בהם נעשה שימוש ובהגדרותיהם של המציינים, במספר המומחים המכמתים כל מציון, בדרכי גיוס המומחים, ובהליכי שקלול המציינים. העובדה שלמרות כל ההבדלים הללו תוצאות הליכי המדידה מגיעות לכדי הסכמה כה קרובה - לא רק לגבי עצם היתרון המערבי אלא גם על עוצמתו הכמותית - היא תופעה מרשימה. בחינה סטטיסטית נוספת של דירוגי המדדים של מראה כי ההתאמה בין המדדים לבין עצמם אינה מצטמצמת לעניין ההבדל שבין מדינות המערב לבין מדינות לא מערביות בלבד. למעשה, משטרי המדינות השונות מדורגים באופן דומה מאד על פי כל ארבעת המדדים גם בתוך כל אחת משתי קבוצות אלו. מקדמי המתאם בין מדרגי ארבעת המדדים השונים (Spearman rank correlation) הם גבוהים מאד (ראה תרשים 8 וטבלה 2). מקדמי מתאם גבוהים אלו מראים כי ההבדלים המתודולוגיים הניכרים בין המדדים השונים משפיעים באופן מוגבל ביותר על התוצאות המתקבלות. היעדר ההשפעה של המתודולוגיה על הממצאים מעלה את השאלה באיזו מידה מדובר בהליך מדידה אמפירי ממשי ולא באשרור, או בכסות מדעית, של תפיסות קיימות.

תרשים 8. תרשימי פיזור של מדרגי המדדים בזוגות.

EIU	91.6%	95.7%	86.9%
	V-dem	95.2%	87.9%
		FitW	89.7%
			Polity V

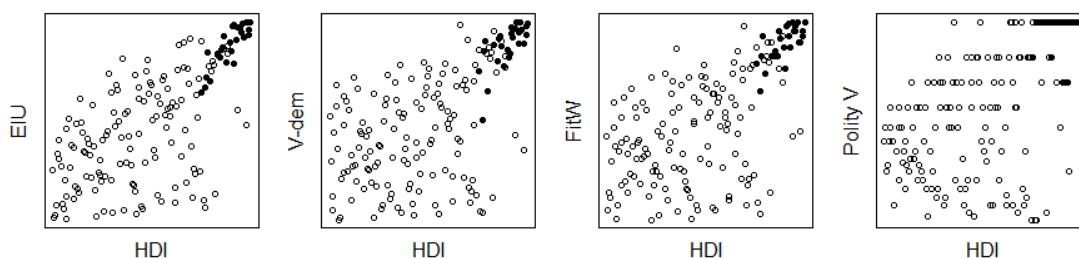
טבלה 2. מקדמי מתאם (Spearman rank correlation) בין מדרגי המדדים.

לצורך הערכת עקביותה ובהירותה של תמונת היתרון המערבי ניתן להשוות את התמונה הזו לתמונה חלופית העולה מממצאי מדדי הדמוקרטיה - תמונת הקשר שבין התפתחות חברתית-כלכלית לבין דמוקרטיה. על פי תיאורית המודרניזציה, דמוקרטיה היא תולדה של התפתחות חברתית-כלכלית הטיפוסית למודרניזציה של מדינה. התפתחות חברתית-כלכלית, המתבטאת בעליית התוצר לנפש, עליית שיעורי האוריינות וההשכלה ומדדים חברתיים-כלכליים נוספים, היא, על פי התיאוריה, תנאי מקדים, הכרחי ואו מספיק, לדמוקרטיזציה של החברה. הוויכוח בדבר תקפותה של תיאוריה זו ניטש מזה עשורים, ועמדות סותרות בדבר קיומו של קשר כזה, לגבי עוצמתו ולגבי המנגנונים הסיבתיים הכרוכים בו מיוצגות בספרות מדעית עדכנית (Acemoglu and Robinson 2018, Treisman 2020). ההשוואה שנערכת כאן בין תמונת היתרון המערבי לבין תמונת המודרניזציה היא בהכרח שטחית ורחוקה מלהיכנס לעומקו

של הדיון בתיאורית המודרניזציה ושל הניתוח האמפירי של המשתנים הקשורים בה. עם זאת, גם השוואה שטחית מספקת קנה מידה לתמונת היתרון המערבי הממחיש את מרכזיותה.

לצורך כימות ההתפתחות החברתית-כלכלית של המדינות נעשה כאן שימוש במדד Human Development Index (HDI) של האו"ם. מדד זה פותח על ידי הכלכלן מחבוב אול חאק ואומץ על ידי האו"ם כמדד התפתחות. האו"ם מפרסם את דו"חות מדד ה-HDI מאז 1990. המדד משקלל שלושה מרכיבים: מרכיב כלכלי, המבוסס על תוצר לאומי לנפש, מרכיב השכלתי, המבוסס על מספר שנות ההשכלה הממוצע, ומרכיב בריאותי, המבוסס על תוחלת החיים הממוצעת. הניתוח כאן עושה שימוש בנתונים שמופיעים בעדכון האחרון של המידע שנעשה בשנת 2020 ומכיל מידע המתייחס לשנת 2019 (United Nations Development Programme 2021).

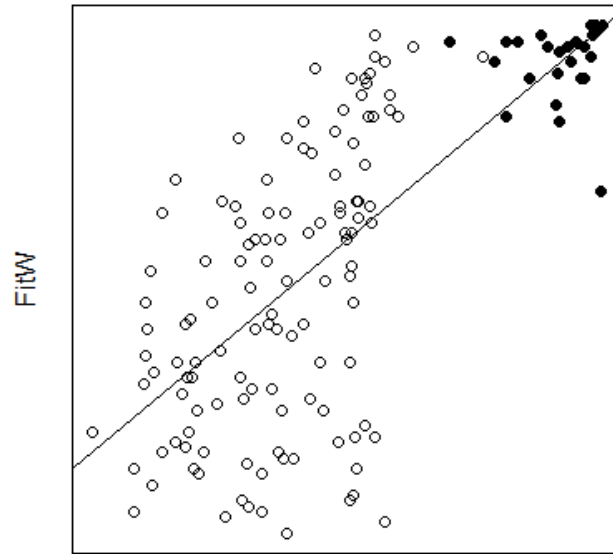
תרשים 9 מראה באופן גרפי את היחס שבין אחוזוני מדד ה-HDI לבין אחוזוני מדדי הדמוקרטיה.

תרשים 9. היחס בין דירוג מדדי הדמוקרטיה לבין דירוג מדד ה-HDI.

ככלל, ישנה התאמה בין תמונת המודרניזציה ותמונת היתרון המערבי. הדמיון הזה נובע מכך שמדינות המערב (המסומנות בתרשים 9 בנקודות מלאות), המדורגות גבוה במדדי הדמוקרטיה, הן בעלות דירוג HDI גבוה. ניתוח כמותי מראה כי השוני בין מדינות המערב לבין המדינות הלא-מערביות בשני הצירים הללו מסביר חלק ניכר מהמתאם בין משתנה ה-HDI לבין מדדי הדמוקרטיה (ראה נספח 2).

תרשים 10 וטבלה 3 מציגים את התוצאה של רגרסיה מרובה של דירוג מדד FitW כנגד דירוג ה-HDI, משתנה הדמה מערביותאי-מערביות ושלושה משתנים נוספים המופיעים בספרות העוסקת במשתנים הקשורים בדמוקרטיה. המשתנים הנוספים הם סחר והשקעות חוץ כאחוז מהתוצר הלאומי, משתנים הקשורים במידת האינטגרציה של המדינה במערכת הכלכלית-פוליטית הגלובלית, ומשתנה דמה המציין מעורבות בסכסוך מזויין. (תיאור מפורט של המשתנים ושל הליך הרגרסיה מופיע בפרק 3.) משתנה הדמה מערביותאי-מערביות נמצא כבעל מקדם חיובי באופן מובהק.

סחר + השקעות + סכסוך מזויין + HDI + מערביות

תרשים 10. רגרסיה של דירוג מדד ה-FitW אל מול מספר משתנים מסבירים.

משתנה תלוי	
דירוג מדד Freedom in the World 2021	
WEST	28.8*** (5.42)
HDI	51.6*** (14.7)
TRADE	0.195 (0.166)
INVEST	-0.0572* (0.0317)
CONFLICT	-15.4*** (4.01)
קבוע	24.2** (11.0)
תצפיות	148
סימון	p<0.01*** p<0.05** p<0.1*

טבלה 3. רגרסיה של דירוג מדד ה-FitW אל מול מספר משתנים מסבירים.

מן האמור עולה כי תמונת היתרון המערבי היא מאפיין מרכזי של ממצאי ארבעת מדדי הדמוקרטיה הנבחנים. עקביותה ובהירותה של התמונה הזו מעלה את שאלת המנגנון הסיבתי הגורם להיווצרותה. על פי המודל הפוליטיביסטי של מדדי הדמוקרטיה, מקורה הסיבתי של התמונה הזו הם הבדלים שיטתיים בהתרחשויות ובמצב הפוליטי בין מדינות מערביות לבין מדינות לא מערביות. הבדלים אלו עשויים להיות מוסברים באמצעות תיאוריית המודרניזציה, לפיה דמוקרטיה היא תולדה של תנאים כלכליים-חברתיים הנפוצים במערב ונדירים מחוצה לו. אך לאור הממצאים לעיל הסבר זה אינו מספק משום שהניתוח מראה שמשנתה המערביות מקושר עם דירוג גבוה במדד הדמוקרטיה גם לאחר שנלקחים בחשבון מאפייני המודרניזציה של מדינות המערב. מסתבר, אם כן, שנחוץ הסבר אחר, או לפחות הסבר נוסף, לעוצמתה של תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי כפי שזו עולה מממצאי המדדים.

הסבר אחר לתמונת היתרון המערבי הוא הטענה כי דמוקרטיה היא צורת משטר המאפיינת את התרבות המערבית וזרה במידה רבה לתרבויות אחרות (Huntington 1997). הסבר זה סותר את תפיסת הדמוקרטיה כרעיון כלל-אנושי, חוצה תרבויות. במידה שזהו המצב, ניתן לתמוה מה ערכו של פרויקט הערכת מידת הדמוקרטיה של מדינות העולם בכללו. אין שום סיבה לצפות, נדמה, שבמדינות שתבויותיהן אינן רואות בחיוב את ערכי הדמוקרטיה תתפתח צורת משטר דמוקרטי. מדוע, אם כן, להשוות את מידת הדמוקרטיה של משטרים בתרבות המעלה על נס את ערכי הדמוקרטיה למידת הדמוקרטיה במשטרים שמשקפים ערכים לא דמוקרטיים?

תת-הפרקים הבאים בוחנים את הטקסט המתלווה לממצאים הכמותיים של המדדים במטרה להעריך את מידת תקפותה של תיאוריה חלופית – התיאוריה האידיאולוגית – כמנגנון סיבתי המסביר את עוצמתה של תמונת היתרון המערבי. על פי התיאוריה האידיאולוגית של המדדים, מרכזיותה של תמונת היתרון המערבי בממצאי המדדים נובעת מהשפעתן של תפיסות אידיאולוגיות אתנוצנטריות מערביות על הממצאים. תפיסות אלו גורמות למציאות דומה - התרחשויות ומצב פוליטי דומה - להתפרש בצורה שונה בהקשר מערבי מאשר בהקשר לא-מערבי. הפרשנות השונה הזו היא זו שמייצרת, או לפחות מעצימה, את תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי.

4.2 מבחן הדירות האופרציונליזציה

תת-פרק זה עוסק בהערכת מידת ההדירות של האופרציונליזציה של מדדי הדמוקרטיה הנבחנים ובניתוח השפעת הבחירות המתודולוגיות שנעשו בידי מחברי המדדים על הדירותן של תוצאות המדדים. ממצאי ניתוח זה משמשים כראיות לטובת או כנגד שני המודלים המוצעים כמסבירים את תהליך ייצור מדדי הדמוקרטיה: המודל הפוליטיביסטי והמודל האידיאולוגי.

יוקרתו וסמכותו של מחקר מדעי, ובפרט של מחקר מדעי כמותי, נשענות בצורה מכרעת על הטענה להדירות - להיותם של הממצאים מתחייבים מן האופרציונליזציה ובלתי תלויים בהקשר שבו מופעלת האופרציונליזציה - זהות החוקרים וההקשר החברתי-פוליטי שבו הם שרויים (Porter 1996). המטרה המוצהרת של מדדי הדמוקרטיה היא הפקתם של ממצאים מדעיים, אובייקטיביים, בלתי אידיאולוגיים. הדירות האופרציונליזציה שבה נעשה שימוש היא בעלת השפעה ניכרת על היכולת של המדדים להשיג את המטרה המוצהרת הזו ולהשיג את היוקרה והסמכות שלה שואף מחקר מדעי. בהיעדר שיקולים סותרים ניתן אם כן לצפות כי בעת קביעת האופרציונליזציה של המדדים, מחברי המדדים יבצעו בחירות מתודולוגיות המגדילות את הדירותם. לפיכך, בחירות מתודולוגיות המקטינות את הדירות הממצאים בהשוואה לבחירות אלטרנטיביות צריכות להיות מוסברות כשגיאות מתודולוגיות מצד החוקרים או כנובעות משיקולים הסותרים את השאיפות המדעיות של המחברים.

האפשרות שהחלטות מתודולוגיות בסיסיות, המשפיעות באופן משמעותי על הדירות האופרציונליזציה, הן תולדה של שגיאה, חוסר הבנה או חוסר תשומת לב מספקת מצד החוקרים אינה סבירה בהקשר של מאמצי מחקר עתירי משאבים והון אנושי כגון אלו הנחוצים לצורך הפקתם של מדדי הדמוקרטיה. ניתן לצפות כי הבחירות המתודולוגיות שנעשות בהקשר של מאמצי מחקר כאלה, המונחים על ידי צוות היגוי מנוסה, והנחשפים לתשומת לב וביקורת מצד עמיתים, לא ייעשו בקלות דעת ולפיכך לא יכילו שגיאות משמעותיות.

הבחירות המתודולוגיות של מדדי הדמוקרטיה צריכות להיות מוסברות, לפיכך, כנובעות משיקולים מחקריים המניעים את החוקרים. בפרט בחירות המקטינות את הדירות המתודולוגיה צריכות לנבוע משיקולים הסותרים את השאיפה המדעית הכללית להגברתה. על פי המודל הפוזיטיביסטי של המדדים, שיקולים סותרים כאלה יכולים להיות שיקולים מעשיים, כגון שיקולי עלות, התובעים פשרות מתודולוגיות אל מול השאיפה להדירות מקסימלית. על פי מודל זה, הצורך להשתמש באופרציונליזציה בעלת הדירות נמוכה ייתפס כבעייתי וככזה המצריך הסבר מפורש ומפורט. מאידך, על פי המודל האידיאולוגי, בחירות מתודולוגיות המחלישות את הדירות המדדים אינן נובעות בעיקרן מאילוצים מעשיים. על פי מודל זה בחירות כאלה צפויות להתבצע כאשר הדירות נמוכה יותר מאפשרת את השפעתן של תפיסות אידיאולוגיות על הממצאים. שיקולים שכאלה לא יובלטו או יוצגו באופן מפורש אלא יובלעו בהנחות העבודה של מקבלי ההחלטות. לפיכך, בחירות מתודולוגיות מגבירות הדירות ודיון נרחב באילוצים המובילים לבחירות מתודולוגיות שתוצאתן היא אופרציונליזציה בעלת הדירות נמוכה עולים בקנה אחד עם המודל הפוזיטיביסטי ואילו על פי המודל האידיאולוגי ניתן לצפות לבחירות מתודולוגיות שתוצאתן היא הדירות נמוכה יותר ודיון מצומצם יותר בסיבות לבחירות אלו.

הערכת מידת ההדירות של מדדי הדמוקרטיה כנגזרת של הבחירות המתודולוגיות של מחבריהם מתמקדת כאן בשני מאפיינים של האופרציונליזציה המשותפים במידה רבה להליכי כל ארבעת המדדים הנסקרים: (א) ההסתמכות של המדדים על מציינים מבוססי הערכה ו-(ב) היעדר פירוט בהגדרת הליך קידוד המציינים ותיעוד מוגבל של תוצרי הביניים של תהליך הקידוד.

הסתמכות על מציינים מבוססי הערכה

את המציינים שמהם ניתן לשקלל מדד דמוקרטיה ניתן לסווג לפי שייכות לאחת משלוש קטגוריות (Beetham 1994, Erkkilä et al. 2016, Coppedge et al. 2018, Fariss and Lo 2020):

(1) מציינים פורמליים: מציינים המתארים תכונות פורמליות או רשמיות של המערכת הפוליטית, כגון קיומו של הליך בחירות שבו ישנה אפשרות בחירה פורמלית בין מפלגות שונות או שיעור בעלי זכות ההצבעה מתוך התושבים הבוגרים,

(2) מציינים סטטיסטיים: מציינים המבוססים על סטטיסטיקה לגבי התנהגותם או דעותיהם של אזרחים, כגון שיעור המצביעים בבחירות או שיעור האזרחים הסבורים שהמשטר שבו הם חיים הוא דמוקרטי,

(3) מציינים מבוססי הערכה: מציינים שקביעת ערכם דורשת שימוש בדעת מומחים, כגון המידה שבה ישנו חופש הבעה ומגוון דעות בכלי התקשורת ההמוניים, או מידת קיומו של חופש ההתאספות וההפגנה.

כמו כל סוג של כימות של מאפיין חברתי, כל אחד מהסוגים הללו של המציינים נושא עימו אוסף של בעיות מתודולוגיות פוטנציאליות העשויות להקטין את הדירותו - כלומר לגרום לכך שיוערך באופן שונה על ידי חוקרים שונים. קביעת ערכם של מציינים פורמליים עשויה להיות תלויה בפרשנות של ניסוחים של חוקים. מציינים סטטיסטיים עשויים להיות מוטים על ידי ניסוחן של שאלות ועל ידי הליכי דגימה. הן מציינים פורמליים והן מציינים סטטיסטיים עשויים להיות תלויים במהימנותם של נתונים רשמיים (Merry 2011, Merry 2016).

עם זאת, מציינים מבוססי הערכה הם בעייתיים במיוחד מבחינת הדירותם משום שהם תלויים באופן עקרוני ומפורש בדעות של מומחים. התלות המתודולוגית של מציינים אלו בשיקול דעתם של מומחים עומדת בסתירה ישירה של העיקרון המגדיר אובייקטיביות של הליך מדעי: הליך הוא אובייקטיבי אם ממצאי ההליך אינם תלויים בזהותם של מבצעיו (Porter 1996). מאחר שכך, מצייין מבוסס הערכה יכול להיחשב כאובייקטיבי רק באמצעות שימוש בהנחה לפיה מדובר בהערכה טכנית, כלומר בהערכה שנגזרת ישירות משיקולים טכניים שאינם מוטלים בספק. לפי הנחה זו כל "מומחה", כלומר כל מי שניחן בכישורים טכניים מסויימים, יגיע בהכרח, בהינתן מציאות נתונה ותצפיות נתונות, לידי אותן מסקנות

בקירוב, וזאת כתוצאה משיקולים טכניים שאינם משתנים ממומחה למומחה. תפיסה שכזו לגבי הליך ההערכה, גם כאשר היא מכירה בקיומם של קשיים בלתי מבוטלים בתהליך ההערכה, נשענת על הרעיון כי ניתן לבצע "רציונליזציה" תהליך זה. כלומר, שתחת כללים מעשיים ראויים, ההערכה חדלה להיות סובייקטיבית והופכת להיות "אינטר-סובייקטיבית", מעוגנת בעובדות ובסיבות ידועות ובת הצדקה בפני ביקורת. כאשר ההערכה מבוססת על "מומחיות אמיתית" הבדלים בין מומחים שונים עשויים להיווצר ב"אזורים האפורים" וליצור עמימות, או שונות, הדורשת שימוש במנגנוני איזון ומיצוע לצורך הפקת הכימות המשוקלל, אך הם אינם נתפסים כמקור להטייה שיטתית משמעותית בגודל המכומת (Schedler 2012).

הנחה שכזו לגבי הטכניות של הליך ההערכה - ולכן לגבי ההסכמה המקורבת בקרב המומחים לגבי הממצאים - מובלעת במידה רבה בצורה המספרית שבה מדווחים ממצאי מדדי הדמוקרטיה. סיכום מספרי שכזה מטבעו נותן תמונה חד משמעית ובעלת גוון טכני. החלקים המילוליים של דו"חות המדדים נותנים גם הם תמונות מסוכמות (בין אם ברמת המדינה ובין אם ברמה על-מדינתית) הדוברות בקול בודד ואינן מכילות דעות סותרות או טיעוני נגד. ברוב הדו"חות מדינות רבות אינן מוזכרות ואלו המוזכרות מתוארות על פי רוב במשפט או שניים המתארים באופן גורף את המצב במדינה שלמה. כך לדוגמה נכתב בדו"ח מדד V-dem : "In Serbia [there] was declining electoral integrity alongside deteriorating academic, civil society, and media freedoms that among other things contributed to the backsliding into authoritarianism by 2013. The quality of elections has been deteriorating since then and further worsened in 2020, when many opposition parties boycotted the parliamentary elections held amidst the pandemic" (Alizada et al. 2021). הקביעה הגורפת כי התרחשה בסרביה התדרדרות בחופש האקדמי, בחופש של החברה האזרחית ובחופש התקשורת, ו"בתחומים נוספים", היא בלתי מסוייגת ואינה מגובה בפירוט עובדתי.

האופי המסכם והחד משמעי של המלל בולט גם בדו"ח המפורט ביותר, זה של Freedom House. כך לדוגמה בפרק על בלגיה בדו"ח זה הוערך מציין C1 בציון המלא (4 נקודות מתוך 4), והמלל הנלווה לציון מנמק זאת במשפט אחד בקביעה כי "Elected officials generally adopt and implement laws and policies without improper interference from unelected entities, though the difficulty of forming majority coalitions has sometimes disrupted governance over the past decade". שאלות כגון מידת השפעתם של גורמי כוח בחברה או של שדולות פוליטיות אינן מוזכרות כלל. מנגד, עבור אותו מציין נקבע בפרק העוסק בלבנון כי "When the government is able to develop policies, they tend to be

the result of negotiation among the country's dominant political figures, regardless of formal titles and positions; meanwhile, the legislature generally facilitates these policies rather than "serving as an independent institutional check on the government". הסיטואציה שבה ישנה השפעה פוליטית של דמויות "דומיננטיות" שאינן נבחרות מוצגת כעובדה מוגמרת ומחלטת וככזו שסותרת באופן חד משמעי את המנהל הראוי, ללא ניסיון לאמוד את חשיבותה או את הלגיטימיות שלה.

גם כאשר ישנו דיון מתודולוגי בהבדלי הערכות בין מומחים שונים וכאשר התוצאות המספריות המדווחות כוללות כימות של טווח ההערכות שנתנו מומחים שונים (דיון ודיווח כזה קיימים רק במדד V-dem), ההתייחסות להבדלי דעות בין מומחים היא כאל שונות שיש להקטין באמצעות עיבוד סטטיסטי ולא כאל מקור פוטנציאלי של הטייה (Coppedge et al. 2018, p. 32-33, Alizada et al. 2021, p. 49).

עובדת קיומה של שונות כזו בין הערכות מומחים מראה כי ההנחה לגבי הגזירה הטכנית הישירה של מסקנות כמותיות ממצייאות נתונה אינה מוצדקת. בהיעדר גזירה ישירה שכזו, האפשרות כי מומחים - לא כפרטים אלא כקבוצה - ייצרו הערכות התלויות בגורמים חברתיים-פוליטיים-אידיאולוגיים, גורמים המשותפים במידה רבה לכל המומחים שגויסו לצורך ייצור המדדים, היא אפשרות המערערת מיסודה את התפיסה של מציינים מבוססי הערכה ככלי מדידה הדיר. מאחר שאפשרות זו קיימת, זהותם החברתית-פוליטית-אידיאולוגית של המומחים שעל הערכותיהם מתבססים המדדים הופכת להיות מרכיב בעל השפעה ניכרת על ערכי המציינים בניגוד ישיר להגדרתה של מדידה הדירה.

עבור רוב המדדים, התייעוד של המתודולוגיה של המדד מגלה מעט מאד באשר לדרך שבה גויסו המומחים לצוות ההערכה של המדד. מדד EIU מופק בידי מומחים המועסקים על ידי ה-Economist Intelligence Unit, ארגון המסחרי העוסק באספקת מידע לארגונים אחרים. הצורה שבה מגויסים המומחים לארגון זה ובפרט מגויסים להערכת ערכי המציינים של המדד אינה נידונה בדו"ח של מדד זה (EIU 2021). התייעוד של מדד Polity V מציין כי בתחילת דרכו של מדד זה ההערכות לגבי כל המדינות נעשו בידי אדם אחד, שנראה (על פי שם המשפחה) שנבחר על פי קרבתו אל מנהל הפרוייקט. הדו"ח מציין כי לאחר מכן הועסקו במלאכה ארבעה חוקרים ואחר כך מספר גדול יותר, אך לא מציין כיצד אלו נבחרו (Marshall and Gurr 2020, pp. 5-6). גם הפרק המתודולוגי של דו"ח FitW מתאר תהליך שבמהלכו הצוות המבצע את הערכות המציינים הורחב באופן הדרגתי מצוות בן אדם אחד לצוות גדול יותר – תחילה באמצעות גיוסם של עובדים בארגון Freedom House ולאחר מכן על ידי הוספתם של מומחים מן החוץ. גם כאן הדו"ח אינו מפרט את הדרך או את הקריטריונים שבאמצעותם מגויסים המומחים (Freedom House 2021a).

בניגוד לטיפול הקצרצר (או החסר לחלוטין) בנושא גיוס המומחים בתיעוד שלושת המדדים הללו, התיעוד המתודולוגי של מדד V-dem מקדיש ארבעה עמודים לנושא גיוס המומחים המעריכים את מציני המדד (Coppedge et al. 2018, pp. 19-23). על פי התיעוד, בשלב הראשון מיוצרת רשימת מועמדים בת אלפי שמות המתבססת על היכרויות אישיות של חוקרים בצוות המדד ושל "מנהלים אזוריים" ו-"מתאמי מדינה", וכן על "readily available information drawn from the internet". המנהלים האזוריים הם "בדרך כלל" "חוקרים בולטים" החיים באזור שבו הם עוסקים. מתאמי המדינה הם חוקרים אשר הם "כמעט תמיד" אזרחים ותושבים של המדינה שאת הערכתה הם מתאמים. המומחים נבחרים לפי מספר קריטריונים שהראשון בהם הוא "מומחיות", הנמדדת לפי תואר אקדמי מתקדם, פרסומים, או מעמד ארגוני מתאים – כגון זה של עיתונאי או שופט בכיר "מוערכים". קריטריון נוסף הוא שייכות למדינה שאותה יעריכו: לפחות 3 מתוך חמשת המעריכים צריכים להיות אזרחים או תושבים קבועים של המדינה ("מלבד במקרים יוצאי דופן"). התיעוד מציין כי תפקידו של קריטריון זה הוא לסייע במניעתה של "הטייה מערבית או צפונית". קריטריון שלישי הוא היותם של המומחים "בלתי-מוטים". על פי קריטריון זה נפסלים מי שהם מחוייבים ל"שחקנים רבי כוח", דוברים של מפלגות או של "זרמים אידאולוגיים", מי שיש או היתה לו קרבה רבה למפלגות, לנושאי תפקידים בכירים בממשלה, ולמוסדות משוייכים פוליטית. לבסוף, ישנו ניסיון לבחור מומחים ממגוון של רקעים מקצועיים.

התיאור המפורט הזה מתייחס במפורש, אם כי בקצרה, לאפשרות שהמומחים מהווים גוף שלו ישנה הטייה קבוצתית המתבססת על שיוכם החברתי-פוליטי-אידיאולוגי. עם זאת, הטענה כי גיוסם של מומחים שהם אזרחי או תושבי כל מדינה על מנת להעריך את המציינים בהקשר שלה כ"מסייע" למנוע הטייה היא בעייתית. ניתן לצפות כי בכל מדינה יהיה מגוון של עמדות ואלו ישתקפו גם בקרב המומחים במדינה. השימוש בקשרים אישיים ובקריטריונים כגון "בולטות", "הערכה" מותרתה מקום רב לגיוסם של מומחים בעלי מאפיינים מסויימים והדרתם של אחרים. בפרט, קריטריון "היעדר ההטייה" יכול להתפרש ככזה הפוסל מומחים בלתי-מערביים הנתפסים כידידותיים לשלטון.

בשל הפוטנציאל הבלתי נמנע שהמומחים המעריכים את המציינים מבטאים בהערכותיהם תפיסות אידיאולוגיות הרווחות במעגלים החברתיים שבתוכם הם שרויים, החלטה מתודולוגית להשתמש באופן נרחב במציינים מבוססי הערכה כמרכיבים של מדד דמוקרטיה היא בלתי צפויה מבחינת המודל הפוזיטיביסטי של המדדים משום שהיא מחלישה את הדירותו של המדד וכך פועלת כנגד סמכותו ויוקרתו המדעית של המדד. מנגד החלטה שכזו עולה בקנה אחד עם התפיסה האידיאולוגית של המדדים, מאחר שמדדים מבוססי הערכה מהווים מכשיר שבאמצעותו יכולות תפיסותיהם האידיאולוגיות של מפיקי המדדים להשפיע על ממצאיהם.

בפועל, ארבעת המדדים הנבחנים כאן נשענים באופן מכריע על מציינים מבוססי הערכה. עבור מדד FitW, כל 25 המציינים בהם נעשה שימוש הם מבוססי הערכה והם מכמתים תשובות לשאלות רחבות ידיים כגון "Are the people's political choices free from domination by forces that are external to the political sphere or by political forces that employ extrapolitical means, and independent media?" (Freedom House 2021a).

במדד Polity V ובמדד V-dem נעשה שילוב בין מציינים פורמליים ומציינים מבוססי הערכה. עבור שני המדדים, דירוג גבוה ברשימת המדד דורש הערכות גבוהות בשני סוגי המציינים.

כך, לדוגמה, במדד V-dem, הערכה גבוהה של איכות הדמוקרטיה מחייבת הערכה גבוהה של המציינים v2xel_elec ו-v2xel_freair. מצייין זה הוא שקלול של מספר מציינים פורמליים ומכמת את המידה שבה נעשה שימוש בהליך פורמלי של בחירות על מנת למנות את בית המחוקקים ואת ראש הזרוע המבצעת. אך, מעבר לכך, נדרשת לצורך הערכה גבוהה של איכות הדמוקרטיה גם הערכה גבוהה של המציינים v2xel_freair המחושב על ידי שקלול של מספר מציינים מבוססי הערכה המכמת את התשובה לשאלה "באיזו מידה הבחירות חופשיות והוגנות?" (Coppedge et al. 2021).

מדד EIU דומה למדדי Polity V ו-V-dem בכך שנעשה בו שימוש במציינים פורמליים ובמציינים מבוססי הערכה, אך הוא מבדל עצמו בכך שהוא משלב, בנוסף לאלו, גם מציינים סטטיסטיים. רוב המציינים הסטטיסטיים מתבססים על תוצאות סקרים בינלאומיים - World Values Survey, Eurobarometer, Gallup polls ואחרים - וסקרים לאומיים. המדד עושה שימוש בסקרים אלו על מנת לייצר מציינים המכמתים השתתפות פוליטית ותרבות פוליטית ומציינים העוסקים בחירויות אזרחיות ובתפקוד הממשלה. בסך הכל 13 מציינים מתוך 60 המציינים שבהם נעשה שימוש במדד ה-EIU הם מבוססי סקרים. שלושה מציינים סטטיסטיים נוספים מתבססים נתונים רשמיים כגון שיעורי הצבעה בבחירות. מתוך 44 המציינים הנותרים, שני מציינים הם פורמליים (זכות הצבעה לכל ושיעור הנשים בבית המחוקקים) והשאר - 42 - הם מציינים מבוססי הערכה.

דוגמה למצייין מבוסס סקרים במדד EIU הוא מצייין מס' 24 שמכמת את המידה שבה "Popular perceptions of the extent to which citizens have free choice and control over their lives". לעומתו, מצייין מס' 1 הוא מצייין מבוסס הערכה: "Are elections for the national legislature and head of government free? Consider whether elections are competitive in that electors are free to vote and are offered a range of choices".

למרות הבעייתיות הגלומה בהחלטה המתודולוגית להישען באופן מכריע על מציינים מבוססי הערכה, הדיונים המתודולוגיים שמתלווים למדדים אינם מקדישים תשומת לב רבה להחלטה זו. אין בדיונים אלו כמעט כל עיסוק מפורש בנימוקים להחלטה לתת מקום מרכזי במדד למציינים מבוססי הערכה, באפשרות לשימוש באופרציונליזציה שאינה נשענת על מציינים כאלה, ובהשלכות אפשריות של ההחלטה זו. כמפורט להלן, נושא הליך ייצור וכימות הערכות המומחים מטופל בדרך כלל בקצרה תוך תיאור כללי של המומחים המעורבים והשתייכויותיהם המוסדיות ותיאור דרכים פורמליות או בלתי פורמליות לטיפול בשונות בין מומחים שונים. המשפט הבא הוא ההתייחסות היחידה לנושא האובייקטיביות וההדירות של

האופרציונליזציה בדו"ח FitW: "Although an element of subjectivity is unavoidable in such an enterprise, the ratings process emphasizes methodological consistency, intellectual rigor, and balanced and unbiased judgments." (Freedom House 2021a, p. 2). דו"ח Polity V מסתפק באיזכור

שינויים שנערכו במהלך השנים באופרציונליזציה של המדד, מתוך מטרה להיפטר ממציינים שהיו "סובייקטיביים מאוד" (Marshall and Gurr 2020, p. 4). דו"ח EIU מדגיש את חשיבות השימוש במציינים סטטיסטיים "בנוסף לשימוש בהערכות מומחים", אך אינו מרחיב את הדיון מעבר לכך (EIU 2021, p. 58).

הדיון המתודולוגי של מדד V-dem הוא הנרחב ביותר ומשתרע על גבי שני מסמכים בני כ- 50 עמודים כל אחד (Coppedge et al. 2015, Coppedge et al. 2018). בדיון הזה מוקדשים עמודים רבים לתיאור צורת הגיוס של המומחים המכמתים את המציינים, הצורה שבה כל אחד מהמומחים רושם את הערכותיו הכמותיות והצורה שבה נעשה שקלול של הערכותיהם של מומחים שונים לגבי מצוין נתון. הדיון בשימוש במציינים מבוססי הערכה ובאלטרנטיבות אפשריות הוא קצר יחסית. מוזכרת העובדה כי מדד EIU עושה שימוש במציינים מבוססי סקרים אך טוען כי אלו הם בעייתיים משום שזמינותם של נתונים סקריים רלוונטיים היא מוגבלת (Coppedge et al. 2015, p. 11). הנימוק לשימוש במציינים מבוססי הערכה מתמצה במספר משפטים:

"All indices rely (at least in part or indirectly) on subjective coding by country experts or trained coders. Such measurement practices have been criticized because reliability problems are likely to arise owing to random and systematic measurement errors introduced as raters interpret the sources differently. However, some properties of democracy are very difficult to capture with objective indicators, justifying the use of subjective questions" (Coppedge et al. 2015, p. 12).

כלומר, בעייתיותם של מציינים מבוססי הערכה מוזכרת כאן אך השימוש במציינים כאלה מוצדק בכך שהם מאפשרים למדוד "תכונות מסוימות" של דמוקרטיה ש"קשה מאד" למדוד אותן באמצעות מציינים שאינם מבוססי הערכה – פורמליים או סטטיסטיים. עם זאת, הדיון לא מציע פירוט של התכונות של הדמוקרטיה שאותן לא ניתן לאמוד באופן אובייקטיבי ולא עוסק בבעייתיות הטמונה בעצם הכימות של "דמוקרטיה" שהיא אוסף של תכונות שרבות מהן הן "קשות מאד" למדידה אובייקטיבית. כמו כן, למרות שהאפשרות שמציינים מבוססי הערכה יגררו הטייה שיטתית של התוצאות מוזכרת כאן בחטף, אין בהמשך הדיון כל התייחסות להשלכותיה האפשריות של הטייה כזו על תקפותם המדעית של ממצאי המדדים.

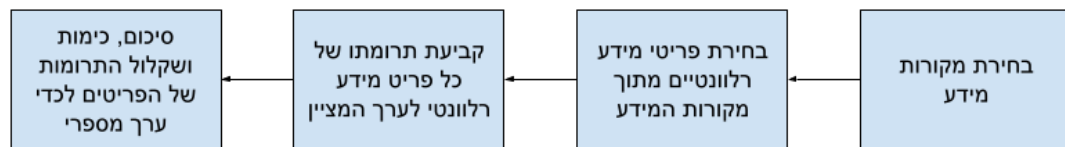
מן האמור לעיל עולה אם כן כי החלטות המתודולוגיות של מחברי כל ארבעת המדדים להישען באופן מכריע על מציינים מבוססי הערכה נתפסות בידי מחברי המדדים (או לכל הפחות מוצגות לקהל שאליו מופנים המדדים) כברורות מאליהן במידה כזו שאין צורך לנמקן כלל, או שניתן למצות את הנימוק להחלטה בסיסית ומשמעותית זו במספר משפטים כלליים. גם השלכותיהן של החלטות אלו לגבי הדירות המדדים אינן נתפסות כבעייתיות במידה המצדיקה דיון נרחב בהשלכות אלו ובפוטנציאל להטייה שיטתית בממצאים שעלולה להיגרם כתוצאה מהן.

תפיסות מובלעות אלו חותרות תחת היומרות המדעיות של מחברי המדדים. אופרציונליזציה שבמרכזה מציינים מבוססי הערכה אינה בלתי נמנעת. מציינים סטטיסטיים מהווים בסיס אלטרנטיבי אפשרי לבניית מדדי דמוקרטיה, וכפי שמעיד השימוש במציינים סטטיסטיים כחלק ממדד ה-EIU, אפשרות זו אינה רק תיאורטית. אין מניעה א-פריורית לצמצם באופן משמעותי את השימוש במציינים מבוססי הערכה ולהרחיב את השימוש במציינים סטטיסטיים או אף לייצר אופרציונליזציה של מדד הנשענת באופן בלבדי על מציינים פורמליים וסטטיסטיים. מאחר שכך, אם אכן הדירות האופרציונליזציה עומדת במרכז שיקוליהם המתודולוגיים של מחברי המדדים, כפי שעולה מהמודל הפוזיטיביסטי של המדדים, אזי שקילת אופרציונליזציות אלטרנטיביות ונימוק מפורש של החלטה לדחותן לטובת אופרציונליזציה בעלת הדירות נמוכה שבמרכזה מציינים מבוססי הערכה היתה צפויה לתפוס מקום מרכזי בדיונים המתודולוגיים של המדדים.

ההחלטות של מחברי ארבעת המדדים להשתמש במציינים מבוססי הערכה כמרכיב העיקרי של המדד תוך הימנעות מדיון נרחב בנימוקים להחלטות אלו ובהשלכותיהן האפשריות על הדירות הממצאים אינן עולות בקנה אחד, אם כן, עם המודל הפוזיטיביסטי של המדדים כפעילות שהיא מדעית בעיקרה. לעומת זאת המודל האידיאולוגי של המדדים, לפיו המדדים הללו הם כלי שתפקידו המדעי כפוף לתפקידו האידיאולוגי-אתנוצנטרי, תואם את העובדות הללו. על פי המודל האידיאולוגי, התפיסה הגיאו-פוליטית האתנוצנטרית

המערבית משמשת כרקע הרעיוני של מדדי הדמוקרטיה. על רקע רעיוני זה, תקפותה של אופרציונליזציה המאפשרת למומחים המחברים את המדדים, מומחים הפועלים בתוך החברה המערבית ומפנימים את האידיאולוגיה של חברה זו, להביע את השקפותיהם לגבי הדמוקרטיה של המשטרים בעולם אינה מוטלת בספק. עוצמתה האידיאולוגית של תפיסה כזו מסביר הן את השימוש במציינים מבוססי הערכה כבסיס האופרטיבי של המדדים והן את העדרו של דיון מתודולוגי רחב בהחלטות אלו ובהשלכותיהן.

הגדרה מוגבלת של הליך הקידוד ותיעוד מוגבל של תוצרי הביניים בהינתן הגדרתו של מצייין מבוסס הערכה, ניתן לתאר את הליך הפקת ערכו של המצייין עבור כל מדינה באמצעות התרשים הבא:

כל אחד מארבעת השלבים בהליך כולל פעולות עיבוד תוכן שתוצאותיהן מהוות תוצרי ביניים של תהליך קידוד הממד ומשמשות כנקודת המוצא לשלב הבא בהליך. בזמן קביעת האופרציונליזציה של הממד, על מתכנני האופרציונליזציה לקבוע את מידת הפירוט שבה יוגדר כל אחד משלבי ההליך וכן לקבוע את מידת התיעוד של תוצרי הביניים של ההליך המצופה מהמומחים המיישמים את ההליך בפועל. ככל ששלב הליך מתוארים באופן מפורט יותר וככל שתיעוד תוצרי הביניים נעשה באופן שיטתי ומפורט יותר, כך גוברת הדירות ההליך. בהיעדר הוראות מפורשות וחד משמעיות באשר לביצוע כל אחד מהצעדים הללו, מהווה כל אחד מהצעדים נקודה שבה מפעילים המומחים שיקול דעת. שיקול דעת שכזה היא נקודת החלטה שתוצאותיה עשויות להשתנות ממומחה למומחה ובכך לגרור תוצאות שונות עבור תהליך הקידוד כולו - כלומר לפגום בהדירות התהליך.

עם זאת, גם בהיעדר תיאור מפורש וחד משמעי מראש של ההליך שעל המומחים לבצע, תיעוד מפורט בדיעבד של תוצאות כל אחד משלבי הביניים של הקידוד - פירוט של מקורות המידע שנבחרו, פריטי המידע שנבחרו, תרומת כל פריט לערך המצייין - יכול לתרום תרומה ניכרת להדירות תהליך הקידוד. העמימות באשר לדרך שבה יוצר ערכו של מצייין מסויים יכולה להיות מופחתת באופן משמעותי אם בנוסף לערכו המספרי של המצייין עומדים לרשות קוראי הממד רשימה של מקורות מידע, פריטי מידע ותיאור הצורה שבה פריטים אלו תרמו ליצירת הערך המספרי. בהינתן תיעוד שכזה, הופך הערך המספרי של המצייין

לתוצאה של הליך גלוי - לפחות באופן חלקי - ואינו בגדר פלט של "קופסה שחורה" שאת המתרחש בתוכה ניתן רק לנחש.

הגדרה מפורשת וחד משמעית מראש של שלבי הקידוד ודרישה של תיעוד מפורט בדיעבד של תוצרי הביניים של הקידוד הם אם כן כלים משלימים העומדים לרשות מגדירי הליך הקידוד על מנת להגביר את הדירות ההליך. הבחירה של מידת הפירוט של התיעוד המופק והמתפרסם של מקורות המידע, פריטי המידע ותרומתם של פריטי המידע השונים לערך המספרי של המציינים היא נקודת החלטה מתודולוגית העומדת בפני מגדירי האופרציונליזציה של המדדים. ככל שהגדרות הליכי איסוף ועיבוד המידע מפורטות יותר וככל שתיעוד ביצוע הליכים אלו הוא מפורט ושיטתי יותר כך מוגברת הדירות המתודולוגיה וככל שההגדרות והתיעוד מפורטים פחות ושיטתיים פחות כך פוחתת ההדירות.

כך, מתוך שאיפה להגברת הדירות הליך ייצור המדדים עומדת לרשות מתכנני ההליך האפשרות להגדיר באופן מפורט את פעולות עיבוד המידע באמצעותן:

1. נבחרים מקורות המידע שבהם נעשה שימוש,
2. נבררים פריטי מידע (התרחשויות, תיאורי מצב) מתוך המקורות,
3. מומרים פריטי המידע לידי הערכות מסכמות, מילוליות או כמותיות.

בנוסף, ועל מנת להבהיר כיצד הפעולות המתוארות מיושמות בפועל, ניתן להגדיר כי על מבצעי ההליך לתעד את תוצרי הביניים של השלבים בצורות הבאות:

1. רשימת מקורות המידע שנבחרו,
2. רשימת פריטי המידע שנדלו מכל מקור,
3. מכלול תוצרי עיבוד המידע המילוליים והכמותיים.

בפועל, הגדרות, תיאורים מפורטים או דיונים נרחבים בהליכי בחירת מקורות המידע שבהם נעשה שימוש והליכי ברירת פריטי מידע מתוך מקורות אלו אינם קיימים עבור אף אחד מארבעת המדדים הנבחרים.

בתיאור המתודולוגי של מדד Polity V מצויין רק כי בשלב ראשון "multiple historical sources were used for each country, along with reference to a variety of standard sources" וכי אחר כך "the dataset [was recoded and extended] using a wide variety of historical and contemporary source materials" (Marshall and Gurr 2020, p. 5). בדומה, התיאור המתודולוגי של הליך בחירת המקורות ועיבודם בדו"ח מדד FitW מתמצה באמירה כי "the analysts, who prepare the draft reports and

scores, use a broad range of sources, including news articles, academic analyses, reports from "nongovernmental organizations, individual professional contacts, and on-the-ground research (Freedom House 2021a, p. 2). הדו"ח של מדד EIU אינו מזכיר כלל את מקורות המידע שבהם נעשה שימוש, מלבד מקורות המידע של המציינים הסטטיסטיים. גם המסמכים המתודולוגיים הנרחבים של מדד V-dem אינם מתייחסים כלל לצורה שבה מומחים אמורים לבחור מקורות מידע או לברור פריטי מידע מתוכם.

בדומה, גם הגדרת הליך המרת פריטי מידע לידי הערכה מסכמת - מילולית וואו כמותית - היא מוגבלת ביותר. מדד FitW מספק כחלק מהגדרת כל מצייני כ-5 עד 10 שאלות משנה שממשות כהנחיות כלליות למומחים בעת הקידוד. לדוגמה, אחת השאלות המנחות עבור מצייני D1, "Are there free and independent media? Are journalists subject to pressure or surveillance aimed at identifying their sources?" (Freedom House 2021a, p. 9). שלושת המדדים האחרים מספקים קריטריונים מילוליים עבור כל ערך של המצייני. כך לדוגמה, במדד Polity V, עבור המצייני PARREG הערך Restricted מוגדר כך: "Some organized political participation is permitted without intense factionalism but significant groups, issues, and/or types of conventional participation are regularly excluded from the political process." (Marshall and Gur 2020, p. 26).

שאלות מנחות כלליות וקריטריונים מופשטים כאלה רחוקים מלהגדיר באופן חד משמעי את הדרך שבה שלל פריטי מידע שנידלו ממקורות מידע רבים ומגוונים יכולים להיות מתורגמים לידי הערכת מצייני. הדיונים המתודולוגיים של מדדי FitW ו-Polity V אינם מטפלים כלל בעמימות זו ובהשלכותיה האפשריות. דו"ח EIU מזכיר את השונות בהערכות כנימוק לשימוש שנעשה בדו"ח זה במציינים בני שתיים או שלוש דרגות (EIU 2021, p. 57). שלושת המדדים האלו מספקים את ממצאיהם הכמותיים כתוצאות מסוכמות ללא ציון של שונות במגוון הדעות שהובילו לכדי סיכום זה.

בניגוד למדדים אלו, הנתונים של מדד V-dem כוללים עבור כל מצייני כימות של מידת השונות של הערכות המומחים לגבי ערכו של המצייני. כמו כן מוקדש בדיון מתודולוגי של מדד זה מקום לעניין השוניות הללו. עמדתם של מחברי הדיון המתודולוגי המצורף למדד V-dem לגבי חד משמעותם של הקריטריונים לקידוד של המציינים אינה עקבית. מצד אחד נטען כי "[d]etailed coding criteria, careful training, and the use of multiple coders may be used to counter the potential problems of subjective assessments" (Coppedge et al. 2015, p. 12). מצד שני במסמך מתודולוגי אחר מתריעים המחברים במפורש כי גם בהינתן אופרציונליזציה הכוללת את כל הצעדים הללו אין זה מציאותי לצפות שהליך

We fully expect " that any question requiring judgment will elicit a range of answers, even when all coders are highly knowledgeable about a subject (Coppedge et al. 2018, p. 40). האפשרות של שימוש בהגדרות פורמליות של הליך ההערכה ותיעודו על מנת להגביר את הדירותו אינה נידונה.

באשר לתיעוד תוצרי הביניים של הליך הקידוד, ישנו הבדל ניכר בין המדדים השונים ברמת הפירוט של התיעוד המתלווה לתוצרים המספריים. מדד Polity V אינו מספק כל תיעוד של תהליך הקידוד - ממצאי מדד זה מדווחים באופן מספרי בלבד. כתוצאה מכך לא מתאפשרים הבנה או שיחזור אמינים של הצורה שבה נקבעים ערכי מציינים מבוססי הערכה והדירות הממצאים היא נמוכה ביותר. גם התיעוד המתלווה למדדי V-dem ו-EIU הוא מצומצם ביותר. דו"חות מדדים אלו כוללים מאמרי סיכום שאורכם הוא מספר עשרות עמודים. מאמרים אלו מוקדשים בחלקם לסקירה של ממצאי המדדים ברמה העולמית או ברמה אזורית אך ללא פירוט ברמת המדינות הבודדות. מאמרים אלו מספקים תיעוד חטוף וחלקי מאד של מקורות מידע וצורות של עיבוד וסיכום מידע שבהם נעשה שימוש על ידי יוצרי המדדים.

המדד המספק את רמת התיעוד המפורטת ביותר של הליך הכימות הוא מדד ה-FitW. בדו"ח השנתי של מדד זה מוקדש פרק מילולי לתיאור הממצאים הנוגעים לכל מדינה. אורך הפרק משתנה בין כ- 2,200 מילים (הפרק המוקדש לאורגוואי) לבין כ- 12,000 מילים (הפרק המוקדש לארה"ב), ובסה"כ מדובר בדו"ח בן כ- 750,000 מילים. דו"ח עשיר זה מאפשר הבנה עמוקה בהרבה של תהליך ייצור הממצאים מאשר מתאפשר במדדים האחרים. הדו"ח מזכיר מקורות מידע שבהם נעשה שימוש בהקשר של כל מדינה ומאזכר פריטי מידע ספציפיים שנתפסים על ידי מחברי הדו"ח כמעידים על טבעו של המשטר במדינה. לעיתים מצויינים במפורש פריטי מידע מסויימים כסיבה לשינוי ערכו של מציינין בהשוואה לערכו בשנה הקודמת. לדוגמה, בפרק המתייחס לארה"ב בדו"ח לשנת 2021, בסופו של תת הפרק המתייחס למציינין D1,

The score "Are there free and independent media?" מצויינין כי " The score declined from 4 to 3 due to a dramatic increase in arrests of and physical assaults on journalists Freedom) "across the country during the year, with most cases linked to coverage of protests (House 2021b, United States, D1)².

² דו"ח FitW לשנת 2021 לא התפרסם כמסמך רציף אלא כאוסף של עמודים מקוונים – אחד עבור כל מדינה. ההפניות לדו"ח נעשית כאן תחת התווית Freedom House 2021b. כל עמוד בדו"ח מתייחס למדינה מסויימת ומחולק לקטעים המתייחסים למציינים השונים של המדד. כל אחד ממציינים אלו מזוהה באמצעות צירוף של אות

למרות רוחבו היחסי של התיעוד שמצורף למדד ה-FitW, מידת ההדירות שהתיעוד מוסיף להליך הערכת המציינים היא מוגבלת וזאת בשל אופיו הבלתי שיטתי של התיעוד. ראשית, מניין מקורות המידע שבהם נעשה שימוש ומניין פריטי המידע הנחשבים כרלוונטיים הוא חלקי ביותר. עובדה זו עולה בבירור מכך שרובן הגדול של הטענות העובדתיות המופיעות בתיעוד אינן מיוחסות למקורות מידע כלשהם. לדוגמה, בפרק המתייחס לרוסיה בדו"ח לשנת 2021, בתת הפרק המתייחס למצייני A1, נאמר, ללא ציון מקור, כי "President Putin's 2018 reelection campaign benefited from advantages including preferential media treatment, numerous abuses of incumbency, and procedural irregularities during the vote count" (Freedom House 2021b, Russia, A1).

מעבר לכך, חלק ניכר מהטענות העובדתיות המופיעות בטקסט הן טענות מסכמות, כגון, "France's electoral laws and framework are fair and implemented impartially" (מצייני A3). ברוב הגדול של המקרים פריטי המידע שטענות אלו מסכמות והצורה שבה מופקות טענות מסכמות אלו מפריטי המידע אינם מתועדים. לבסוף, ברובם הגדול של המקרים, הליך תרגומן של טענות עובדתיות, מפורטות או מסכמות, לכדי ערכיהם המספריים של המציינים אינו מתועד. גם כאשר, כמוזכר לעיל, ישנה התייחסות לפריטי מידע מסויים בהקשר לקביעת ערכו של מצייני מסויים, ההתייחסות אינה לערכו המוחלט של המצייני אלא לשינוי ערכו של המצייני ביחס לערכו בשנה הקודמת, כך שההחלטה לקבוע ערך מסויים בשנה נתונה מתועדת למעשה באופן חלקי ומוסברת בחלקה הניכר על ידי ערכו בשנה הקודמת. מתודולוגיה זו מייצרת נטייה א-פריורית לקיבוע לאורך זמן של הערכות ציוניהן של המדינות על פי תפיסה כללית של המצב במדינה מבלי צורך לנמק את הציונים הללו על פי התצפיות של השנה הנידונה, כפי שהיה נדרש לו הציונים של כל שנה היו נקבעים באופן עצמאי ושלא מתוך נקודת מוצא של הציונים הנתונים של השנה הקודמת.

היעדרו המוחלט, או המוחלט כמעט, של תיעוד תוצרי תהליך הקידוד בדו"חות מדדי Polity V, EIU ו-V-dem אינו נידון בפרקים המתודולוגיים של מדדים אלו וההחלטה שלא לספק תיעוד כזה אינה מנומקת כלל. היעדרם של נימוקים להיעדר תיעוד בולט במיוחד בהקשר של מדד V-dem מאחר שהדיון המתודולוגי של מדד זה מצייני בחיוב את התיעוד המפורט המתלווה למדד FitW וקובע כי תיעוד זה

לטינית (G עד A) וספרה. בהיעדר מספרי עמודים, מראי המקום אל תוך קטע מסויים מתוך דו"ח FitW נעשים באמצעות ציון המדינה המדוברת בליווי זיהוי המצייני שאליו מתייחס הקטע.

"helps to bridge the gap between assigned scores and complex realities on the ground"

(Coppedge et al. 2015, p. 19).

ואמנם התייעוד הרחב יחסית שמצורף למדד FitW מספק לו שקיפות שחסרה לחלוטין (או כמעט לחלוטין) למדדים האחרים. השקיפות הזו מספקת למדד מידה כלשהי של הדירות, אך בשל היעדר שיטתיות בתייעוד ובשל העובדה שמדובר בתייעוד בדיעבד ולא בהגדרה מראש של הליך ההערכה, נותרת הדירותו של המדד נמוכה. הדיון המתודולוגי של מדד FitW אינו עוסק בצורתו של התייעוד ואינו מנמק את ההחלטה להסתפק בתייעוד חלקי ובלתי שיטתי.

כמו ההחלטה להישען באופן מכריע על מציינים מבוססי הערכה, גם באשר לעניין הגדרת ותייעוד הליך ההערכה, ההחלטות המתודולוגיות של מגדירי האופרציונליזציה של המדדים אינן עולות בקנה אחד עם המודל הפוזיטיביסטי של המדדים. ההחלטות של מגדירי האופרציונליזציה שלא לספק הגדרות מפורטות של שלבי הליך ההערכה ושלא לייצר כמעט כל תיעוד של ההליך (בכל המדדים למעט מדד ה-FitW), או לייצר תיעוד חלקי ובלתי שיטתי שלו (במקרה של מדד FitW), הן החלטות שמחלישות באופן ניכר את הדירות תהליך ייצור ממצאי המדדים. הווייתור על הזדמנות לשפר את הדירותו של הליך מדידה - בפרט הליך מדידה המבוסס הערכה אנושית ולפיכך בעייתי מעיקרו - פועל במישרין כנגד המטרה המוצהרת של מחברי המדדים להפיק תוצר מדעי. העדרם של נימוקים להחלטות אלו והיעדר דיון בהשלכותיהן מעיד גם כאן כי הבעייתיות המתודולוגית של הליך ההערכה ומימוש "קופסה שחורה" שפרטי פעולתה נסתרים אינם נתפסים כמשמעותיים בעיני מחברי המדדים. תפיסה כזו סותרת את הצפוי על פי המודל הפוזיטיביסטי של הפקת המדדים שלפיו מדעיות ההליך, ולפיכך הדירותו, עומדת במרכז תשומת הלב של המחברים.

גם בהקשר זה, ההחלטות המתודולוגיות תואמות את הצפוי על פי המודל האידיאולוגי של תהליך ייצור המדדים. החלשת ההדירות של הליך ההערכה באמצעות הפיכתו לקופסה שחורה ששלביה אינם מוגדרים היטב ואינם מתועדים מאפשרת למומחים לבטא בהערכותיהם באופן מובלע את עמדותיהם האידיאולוגיות האתנוצנטריות המערביות. עמדות אידיאולוגיות אלו רווחות בחברה בתוכה פועלים אלו שמקבלים את ההחלטות המתודולוגיות ולכן נתפסות ככאלה שביטויין אינו פוגם בתקפותן של ההערכות ובתקפות ממצאי המדדים. מסיבה זו, כך על פי המודל האידיאולוגי, הדיון המתודולוגי של המדדים אינו נזקק לנימוק ההחלטות המתודולוגיות הללו ולעיסוק בהשלכותיהן, למרות שתוצאתן היא פגיעה משמעותית בהדירות האופרציונליזציה.

4.3. מבחן הטייה המערבית

על פי המודל האתנוצנטרי של ייצור מדדי הדמוקרטיה, ההשפעה האידיאולוגית של ההשקפות האתנוצנטריות המערביות צפויה להתבטא בתפיסתם של משטרי המערב כדמוקרטיים יותר מאשר משטרים בלתי מערביים גם כאשר התופעות הנבחנות במדינות אינן מצדיקות תפיסה כזו. על מנת לאבחן הטייה כזו נעשה כאן שימוש בממצאים מילוליים המתלווים לממצאים המספריים של המדדים. הממצאים המילוליים פותחים חלון להבנת תהליך ייצורם של ממצאי המדדים ובכך מאפשרים לבדוק את אפשרות קיומה של הטייה מערבית בממצאיו.

בחינת הממצאים המילוליים מאפשרת לבדוק אילו מקורות מידע משמשים את מחברי המדדים, אילו פריטים מתוך אלו המדווחים על ידי מקורות המידע שבהם נעשה שימוש נבררים ומאוזכרים בממצאי המדד, כיצד מתפרשים הפריטים המאוזכרים וכיצד מסוכמים הממצאים בפסקאות התרשמות והכללה ובממצאים הכמותיים. כל אחת מהפעולות הללו הכרוכות בייצור ערכים של מציינים מבוססי הערכה מהווה נקודת החלטה שבה יכולה להתבטא הטייה מערבית. דפוס של החלטות שמייצרות ממצאים לפיהם משטרי המערב הם דמוקרטיים יותר ומשטרים לא מערביים הם דמוקרטיים פחות יעיד על השפעתה של הטייה אתנוצנטרית מערבית על עבודתם של מחברי המדדים.

הבחינה מתבצעת להלן לפי ארבעת הקריטריונים שהוגדרו בפרק המתודולוגי:

1. הטייה בבחירת מקורות המידע שבהם נעשה שימוש על מנת לאסוף מידע לגבי המדינות,
2. הטייה בבחירת פריטי המידע הנתפסים כמשמעותיים בהשפעתם או כמעידים על מידת הדמוקרטיה של המשטר,
3. הטייה בפירוש פריטי המידע המאוזכרים מבחינת הקשר בינם לבין איכות הדמוקרטיה,
4. הטייה בהערכת הממצאים בפסקאות סיכום, התרשמות או הכללה ובתרגומם לממצאים מספריים.

כמצויין בתת-הפרק הקודם, ישנם הבדלים ניכרים ברמת התיעוד של תוצרי הביניים של תהליך ייצור המדד המתלווה למדדים השונים. מדד Polity V מדווח ממצאים מספריים בלבד ואינו מספק כל תיעוד של תוצרי הביניים תהליך הקידוד. דו"חות מדדי V-dem ו-EIU כוללים מאמרי סיכום שסוקרים בקצרה את ממצאי המדדים. מאמרים אלו מספקים תיעוד חטוף ומקוטע של מקורות מידע וצורות של עיבוד וסיכום מידע שבהם נעשה שימוש על ידי יוצרי המדדים. מדד FitW מספק תיעוד מפורט בהרבה של תוצרי הביניים של תהליך ההערכה. הדו"ח השנתי של מדד זה כולל פרק עבור כל מדינה שבו ישנו הסבר לגבי

ערכו של כל מציין עבור אותה מדינה. ההסבר הוא לעיתים בן משפט בודד אך עשוי גם להשתרע על פני מספר פסקאות.

תת-הפרקים הבאים מציגים בחינה אמפירית של דו"ח המדד המתייחס לשנת 2020 עבור כל אחד משלושת המדדים המספקים תיעוד כלשהו של תהליך ייצורם - EIU, V-dem ו-FitW. הפעולות המתבצעות בכל שלב של תהליך ייצור ממצאי המדדים - בחירת מקורות המידע, בחירת פריטים מתוך מקורות המידע, פרשנותם של הפריטים, וסיכום הפרשנות באופן מילולי וכמותי - נבחנות באופן המשווה בין הצורה שבה הן מתבצעות בהקשר של מדינות מערביות ובהקשר של מדינות לא מערביות במטרה לעמוד על הדמיון וההבדלים שישנם בביצוע הפעולות בהקשרים הללו. בשל ההבדלים הניכרים ברוחב התיעוד המתלווה לכל דו"ח, עומק הניתוח של כל דו"ח משתנה באופן משמעותי. מאחר שמדד ה-FitW מתועד באופן נרחב יותר בצורה משמעותית מכל שאר המדדים, הניתוח של הדו"ח של מדד זה מספק את העושר הרב ביותר של מידע ובו ניתן לבדוק בצורה המדוקדקת ביותר את מידת השפעתה של הטייה מערבית. ראוי להדגיש כי עובדה זו אינה מצביעה על כך שדו"ח זה הוא מוטה יותר או בעייתי יותר מן הדו"חות האחרים. נהפוך הוא - העובדה כי ניתן לנתח את דו"ח ה-FitW לעומקו מצביעה על כך שהמתודולוגיה של דו"ח זה היא שקופה והדירה יותר מזו של מדדים אחרים שנוקטים למעשה במתודולוגיה של "קופסה שחורה" שבה הממצאים המספריים לגבי המדינות הבודדות הם תולדה של תהליך שהוא אטום בעיקרו ושהיכולת להבין את פרטיו - כולל את האפשרות שהוא מושפע על ידי הטיית - מוגבלת מאד מלכתחילה.

EIU 4.3.1

במרכז דו"ח ה-EIU לשנת 2020 (EIU 2021), כל המובאות וההפניות בחלק זה הן מתוך מסמך זה) עומדות תגובותיהן של ממשלות ברחבי העולם למגפת הקורונה וחלק ניכר מפריטי המידע ומהקביעות המסכמות בדו"ח עוסק בנושא זה בצורה כזו או אחרת. הדו"ח אינו מכיל מידע שיטתי ברמת המדינה הבודדת אך הוא מכיל התייחסות מקוטעת וחלקית למדינות שונות באופן בלתי שיטתי. מלבד מקרים בודדים, פריטי מידע המוזכרים אינם מיוחסים למקורות מידע ספציפיים, כך שלא ניתן לנתח את דפוסי בחירת מקורות המידע. רוב הקביעות העובדתיות בדו"ח הן בלתי מפורטות ובעלות אופי מסכם מבלי שהן נגזרות מפריטי מידע המצויינים בדו"ח, כדוגמת הקביעה הבאה :

"The pandemic led to a tightening of controls over the media and more restraints on civil liberties in China, including via greater online censorship and the expansion of population surveillance methods to control the spread of the coronavirus" (p. 29).

הן פריטי המידע והן הקביעות המסכמות משמשים בדו"ח כמסבירים של שינויים בערכי המדד ובערכי מציינים ביחס לשנה הקודמת ולא כמסבירים את הערכים המוחלטים של המציינים או של המדד.

הדו"ח שוזר לכל אורכו קביעות עובדתיות עם פרשנות. בהתאם למתודולוגיה המתוארת לעיל, הטיפול כאן שואף לטפל בנפרד באמירות העובדתיות ופרשנותן. מובן שהפרדה כזו אינה יכולה להיות מושלמת, במיוחד לאור העובדה שהקביעות העובדתיות בדו"ח הן בדרך כלל כלליות. בקביעות שכאלה עצם פעולת ההכללה מערבת פרשנות באופן בלתי נמנע. לדוגמה, הטענה הכללית כי מידת הכפייה שהופעלה במהלך סגרים היתה גבוהה יותר במדינות עניות מאשר במדינות עשירות יותר (עמ' 15) היא טענה שמטבעה מכילה הן מרכיבים עובדתיים והן מרכיבים פרשניים.

בחירת פריטים מתוך מקורות המידע

פרק המבוא מציג תיאור כללי של השתלשלות מגיפת הקורונה והצעדים שננקטו במדינות השונות בעקבותיה. הסגרים שהוטלו בסין בתגובה להתפרצות הראשונית של המגפה מתוארים בפירוט יחסי כולל מניין של מספר התושבים שהושפעו מהסגר ואורכו של הסגר. בדו"ח נטען כי בשלב מסויים למעלה מחצי מתושבי סין היו תחת סגר (עמ' 14). הדו"ח מתאר את התגובות במדינות אחרות כ- "following the Chinese template of lockdowns, albeit without employing the same repressive techniques as social distancing and lockdowns became the standard approach to dealing with the public health emergency across the developed world" (עמ' 15). מצויין כי למרות התנגדות ציבורית במדינות שונות, במיוחד בארה"ב, "shorter (but more coercive) and social distancing less restrictive" (עמ' 15). מלבד בהקשר של סין לא מופיע בדו"ח פירוט של מספר או חלקם באוכלוסייה של התושבים תחת סגר, או של אורכו של הסגר. התיאור העובדתי שמציע הדו"ח לגבי הטיפול במגפה הוא גורף במידה רבה ומתאר תופעות כלל עולמיות ללא הבדלה בין העולם המערבי לבין שאר מדינות העולם:

"Most people accepted their governments' decisions to take away their rights and freedoms, even if they did not like it and suffered greatly as a consequence" (p. 15).

"The eagerness with which politicians and media in democracies, not to mention authoritarian states, sought to stifle debate and censor critics of lockdown policies was disturbing. Calls for more policing of social media to banish such sceptics were legion" (p. 16).

"In many countries, including developed Western democracies, the normal system of checks and balances was cast aside at the start of the crisis as governments rushed through emergency legislation to give themselves extraordinary powers to regulate and police society [...] Opposition parties often failed to hold governments to account" (p. 18).

"[I]n emerging-market regions and authoritarian states, there were numerous protests against pandemic-related repressive measures and in response to other economic and political issues" (p. 19).

"[Democratic] governments made little serious effort to involve the public in a national discussion of how to deal with the pandemic, despite it being a public health emergency. Instead, the approach was a top-down imposition of extraordinary measures, justified on the basis of "the science" (p. 20).

למרות שהתיאור של ההתרחשויות במערב ובמדינות לא מערביות הוא דומה, הוספו לו, הן בפיסקאות לעיל והן בהמשך הדו"ח העוסק בהתפתחויות באזורים שונים בעולם, מספר קביעות שמתארות את המתרחש במדינות לא מערביות בשונה מהמתרחש במדינות מערביות ויוצרות תמונה לפיה המאורעות במדינות לא מערביות מעידים על פגמים עמוקים יותר מבחינת איכות הדמוקרטיה. מתוך קביעות אלו ישנן כאלה שהן מכלילות באופיין ומסיבה זו, ובהיעדר פירוט של ההתרחשויות שעליהן הן מתבססות, קשה לאבחן אם הן מתייחסות לשוני אמיתי במתרחש במדינות לא מערביות בהשוואה למדינות המערב או שמדובר בהטייה בניסוח ובאופן הגשת המידע:

- הקביעה שהסגרים במדינות מתפתחות היו "בעלי אופי כפייתי יותר" ("more coercive") מאשר במדינות אחרות,
- הטענה כי סין, סינגפור ודרום קוריאה - "הלכו הרבה יותר רחוק משאר העולם בשימוש במעקב, שיטור וסגר של אזרחיהן" ("China, Singapore, South Korea and others went much further than the rest of the world in tracking and policing their citizens and locking them down") (עמ' 28),
- הטענה כי במדינות באפריקה הגבלות על פעילות פוליטית יושמו במיוחד לגבי האופוזיציה (עמ' 47).

לעומת זאת לגבי ציון עובדות אחרות, ממוקדות יותר, ניתן לומר כי עובדות דומות תקפות לגבי מדינות במערב ולפיכך הבחירה לציין אותן לגבי מדינות לא מערביות אך לא לציין אותן לגבי מדינות מערביות, וכן ההבדל במונחים שבהם נעשה שימוש, הם עדות להטייה:

- פירוט מספר ושיעור הסינים שהושמו תחת סגר והיעדר מניין כזה עבור מדינות מערביות. שיעור הסינים תחת סגר לא היה יוצא דופן. במדינות רבות באירופה הוטל סגר כללי, כלומר סגר עבור 100% מהתושבים (Dunford et al. 2020). איזכור מספר ושיעור הסינים שהושמו תחת סגר נותן את הרושם המוטעה שמדובר היה במדיניות דראקונית שהיתה שונה מזו שננקטה במדינות אחרות, ובפרט במדינות מערביות. בפרט, השימוש במספרים מוחלטים של תושבים תחת סגר, מספרים שבשל גודלה של סין נוטים מטבעם להיות גדולים, מייצר גם הוא רושם מוטה באשר לאופייה של המדיניות הסינית.
- דיווח על "כובד ידה" של המשטרה ("heavy-handedness") במדינות באפריקה באכיפת הסגרים ובפרט דיווח על מותם של אזרחים מידי המשטרה בעת הסגרים בניגריה (עמ' 47), ודיווח על "התפרעויות" ("riots") באפריקה בשל ההגבלות, בניגוד למקומות אחרים שם הדיווח הוא על "הפגנות" ("protests") (עמ' 47). התנגשויות עם המשטרה סביב מחאות בנושא מגיפת הקורונה התרחשו גם בארצות שונות במערב, ובכללן כאלו שבהן נגרמו מקרי מוות של אזרחים (Deutsche Welle 2020, du Roy and Simbille 2020, McEvoy 2020). איזכורם של מקרי מוות בהקשר של מדינות לא מערביות ואיזכורם בהקשר של מדינות מערביות וכן שימוש במונחים שונים בהקשרים אלו יוצר רושם של שוני איכותי מבחינת מדיניות הממשלה, רושם שאינו עולה בביורר מהעובדות. לגבי השימוש במונחים שונים לתיאור התכנסויות מחאה – riots או protests – ראה Kilgo and Mourão 2021, Reid and Craig 2021.

פרשנותם של פריטים

בשעה שהדיווח על האמצעים שנקטו ממשלות כנגד הקורונה - סגרים, ריחוק חברתי - היה ברובו ככאלה שהיו משותפים בעיקרם לכל המדינות בעולם, הפרשנות של מחברי הדו"ח לצעדים הללו היא בעלת טון שונה מאד בהקשר של מדינות המערב מאשר בהקשר של מדינות אחרות. על פי הדו"ח, במדינות המערב היתה לממשלות רתיעה מנקיטת צעדים המצמצמים את חופש האזרחים, אך הן נאלצו לעשות בשל הנסיבות. בניגוד לכך, במדינות לא מערביות השימוש באמצעים כאלה היה חסר מעצורים, בלתי מידתי, ואף בעל כוונות נסתרות, כדרך לדיכוי פוליטי של האזרחים ושל האופוזיציה.

"It is hard to say whether the recent democratic backsliding recorded in eastern Europe and Latin America would have continued without the coronavirus pandemic. What is certain is that the public health emergency provided cover for abuses of power that have become familiar in recent years. [...] The deterioration in both regions in 2020 revealed the fragility of democracy in times of crisis and the willingness of governments to sacrifice civil liberties and exercise unchecked authority in an emergency situation" (p. 8).

"The Chinese regime, which routinely enforces obedience and curbs on individual freedoms, had no qualms about exercising absolute control over its population. By contrast, established democracies in Europe, Latin America and North America, whose political systems are based on the principles of government by consent, individual freedom and civil liberties, had serious misgivings about embracing such a draconian approach to combating the coronavirus" (p. 14).

"Many democratic politicians were stunned by how easy it was to take away people's liberty in 2020. The UK prime minister, Boris Johnson, remarked upon the willingness of the population to surrender the "rights of freeborn Englishmen" without protest" (p. 15).

"[I]n 2020 the biggest regressions occurred in the most authoritarian countries in the world. These regimes took advantage of the global health emergency caused by the coronavirus pandemic to persecute and crack down on dissenters and political opponents" (p. 27).

"In Venezuela, quarantine measures served as cover, and an excuse, for cracking down on members of the opposition and critics of the president, Nicolás Maduro. Curfews were used to curb social unrest, which has dogged the Maduro regime in recent years" (p. 38).

הבדל נוסף בפרשנות של העובדות היה באשר למניעים של האוכלוסייה להתנגד לצעדי המאבק בקורונה. ההתנגדות במערב מתפרשת כנובעת ממניעים עקרוניים המעידים על תרבות דמוקרטית - החשד בכוח

השלטון והדבקות בחירויות האזרח. לעומת זאת, ההתנגדות במדינות לא מערביות מתפרשת כנובעת ממניעים מעשיים - צרכי קיום ופרנסה - שאינם מעידים על תרבות דמוקרטית.

"Political and cultural differences [...] led some democracies to resist the policy of lockdowns. In the US in particular, a strong culture of anti-statism and commitment to individual rights resulted in high levels of popular resistance to the public health measures taken by state authorities to contain the spread of the coronavirus" (p. 15)

"[In Africa, t]he measures stripped citizens of their freedom to assemble and travel, causing severe interruption to livelihoods. The harshness of the restrictions led people to disregard them" (p. 50).

ניתוח המובאות המופיעות לעיל מעיד שהקביעות העובדתיות בדו"ח - הן המפורטות והן המכלילות - נוטות להיות הרבה פחות מבדילות בין המערבי ללא מערבי מאשר הפרשנות המתלווה אליהן. מכך עולה כי הפרשנות השונה מיסודה של הנעשה במערב מאשר של הנעשה במדינות לא מערביות אינה מבוססת על הבדלים בפריטי המידע המעובדים בלבד. ההבדלים הפרשניים הללו מבטאים אם כן את קיומן של מסגרות שיח אתנוצנטריות הממסגרות את ההבנה של עובדות נתונות בצורה שונה כאשר מדובר במדינות מערביות מאשר כאשר מדובר במדינות לא מערביות. על פי מסגרות שיח אלה, בממשלות המערב ישנה מחויבות עקרונית למשטר תקין ודמוקרטי ואזרחי המערב עסוקים בשימור חירויותיהם האזרחיות. במדינות לא מערביות, לעומת זאת, הממשלות נוטות לדיכוי האזרחים במידת האפשר ואילו אלה מצידם עסוקים בצרכיהם החומריים המיידיים ולא ברעיונות דמוקרטיים.

סיכום מילולי וכמותי

על פי הדו"ח, איכות הדמוקרטיה התדרדרה בכל רחבי העולם ב-2020, בעקבות צעדי הממשלות כנגד מגפת הקורונה.

"The unprecedented suspension of individual freedoms, at least in countries where liberty prevailed before the pandemic, accounts for the sharp democratic regression recorded in the 2020 Democracy Index. Government restrictions on citizens' civil liberties led to scoring downgrades for several Democracy Index questions for almost every country in the world" (p. 17).

על פי תיאור זה, ניתן לצפות שהירידה הרבה ביותר בערכי המדד תהיה "במדינות בהן חירות היתה קיימת קודם למגיפה" ("in countries where liberty prevailed before the pandemic") - כלומר כאלה שמדורגות גבוה במדד ה-EIU, היינו מדינות המערב. ואמנם, הדו"ח דן במציינים מסויימים שערכם ירד בחלק גדול יותר של המדינות המסווגות כדמוקרטיות מאשר של המדינות המסווגות כלא דמוקרטיות (עמ' 17-18). ברם, בניגוד לציפייה הנוצרת על פי התיאור לעיל, ובניגוד למגמה באותם מציינים הנידונים בהבלטה בדו"ח, בעת הדיון במגמות אזוריות הדו"ח מדגיש כי הירידה הניכרת ביותר בערכי המדד התרחשה דווקא "באזורים סמכותניים": באפריקה ובמזרח התיכון (עמ' 27).

ישנו כאן אם כן ביטוי נוסף של הטייה מערבית: תופעות בעייתיות המתוארות ככלל עולמיות, ואף ככאלה שהן פחות צפויות ופחות מאפיינות את המצב הקיים במדינות המערב, ולפיכך ככאלה המעידות על שינוי משמעותי יותר במדינות אלו, מתורגמות בסופו של דבר להערכה כמותית הפוכה לפיה ההתדרדרות באיכות הדמוקרטיה היא משמעותית יותר בארצות לא מערביות ומשמעותית פחות במדינות מערביות. נקודה נוספת הראוייה לציון היא העובדה שמידת ההצלחה של הממשלות השונות להתמודד עם מגיפת הקורונה - כפי שזו נמדדת על ידי מספר הנדבקים או מספר הנפטרים - אינה מוצגת בדו"ח כעניין המעיד באופן ישיר על טיבו של המשטר כמשטר דמוקרטי. התוצאות העגומות של מדיניות מערכת הבריאות בארה"ב ובמדינות רבות באירופה - במיוחד בהשוואה לאלו של מדינות מסויימות באסיה - עשויות היו להיחשב כמעידות על חוסר יכולתה של המדינה לייצג את האזרחים וכמעידות על אי-תפקוד משמעותי של המדינה. בפרט, מציין אחד של המדד - האפקטיביות של השירות הציבורי ביישום המדיניות הממשלתית (מציין מס' 23) - עשוי היה להיחשב ככזה שצריך לשקף את הצלחת מדיניות ההתמודדות עם המגיפה. למעשה, תפיסה כזו מובעת בפתחו של הדו"ח (גם אם ללא התייחסות ישירה למספר הנפגעים מהנגיף):

"[The] Asia region has, so far, handled the pandemic much better than virtually any other [...]. By contrast, European governments were slow to act, some health systems came close to collapse and public trust in government declined. Europe's handling of the pandemic was not a good advert for democracy, something that authoritarian China did not fail to point out" (p. 6).

עם זאת, בהמשך הדו"ח אין כלל התייחסות למספר הנפגעים מהקורונה כמדד לטיב המשטר, ומסיומת הפסקה לעיל נראה כי התפיסה הזו מוצגת כתעמולה של אויבי הדמוקרטיה יותר מאשר היא תפיסה לגיטימית של המצב. ההתעלמות המוחלטת כמעט מכישלון של רוב מדינות המערב בהתמודדות עם

המגיפה מבחינת השלכותיה על בריאות הציבור מעידה גם היא על דפוס שיח הנוטה א-פריורית לראות את המדינה המערבית כמודל של משטר תקין ולפענח את התצפיות בהתאם לתפיסה מוקדמת זו.

V-dem 4.3.2

המתודולוגיה של מדד V-dem היא כזו שאינה מספקת למעשה תיעוד כלשהו של הצורה שבה נוצרים הערכים של המציינים של מדד זה. המומחים המעורבים ביצירת הערכים מתבקשים להקליד ערכים מספריים בלבד לתוך ממשק של תוכנה מקוונת וערכים אלו משמשים כקלט לאלגוריתם המשקלל אותם ומחשב את ערכי המציינים. החלק המילולי של דו"ח V-dem אינו קשור אם כן באופן ישיר לערכי המדד ולערכי המציינים. החלק המילולי מחובר על ידי מספר מצומצם של מומחים החברים בצוות המארגן של המדד. אלו אינם יודעים מהם מקורות המידע שעשו בהם שימוש המומחים המשערכים, מהם פריטי המידע שעליהם אלו הסתמכו, כיצד התפרשו פריטים אלו וכיצד הם שוקללו לידי ערכים מספריים. הדו"ח מדווח על הערכים המספריים של המדד ועל שינויים בערכים אלו, ומוסיף לעיתים פרשנות באשר לסיבות שעשויות להסביר את הערכים הללו, או, לעיתים קרובות יותר, שינויים בערכים הללו. כך לדוגמה, נכתב בדו"ח כי

"[t]he sharp decline in the indicator for quality of elections in 2019 [in Mauritius] is likely related to widespread allegations of electoral fraud in the November 2019 parliamentary elections" (Alizada et al. 2021, p. 22).

החלק המילולי של הדו"ח יכול לפיכך לשמש באופן ישיר כתיעוד של דפוסי העבודה של מחבריו - מומחים שהם, כאמור, חברים בצוות המארגן של המדד. צוות זה קובע לא רק את המשגה ואת האופרציונליזציה של המדד אלא הוא גם זה שמנהל את גיוסם של המומחים המשערכים את ערכי המציינים. במידה שדפוסי עבודה של הצוות המארגן מאפיינים את הקבוצה הגדולה בהרבה של המומחים המגוייסיים על ידו, אזי הדו"ח משמש בעקיפין כתיעוד של הליכי הקידוד של אלו. בכל מקרה, בשל האופי המצומצם והבלתי-שיטתי של פריטי המידע המופיעים בדו"ח, ניתוח השוואתי של הצורה שבה פריטים נבחרים, מתפרשים ומסוכמים בדו"ח אינו בר ביצוע. הדו"ח מטפל בהרחבה יחסית רק במדינה אחת (הודו) ומזכיר בחטף כ-30 מדינות, מתוכן 3 מדינות מערביות. הניתוח כאן לפיכך עוסק רק במקורות המידע אליהם מתייחס הדו"ח.

דו"ח V-dem לשנת 2021 (Alizada et al. 2021) מכיל 77 הערות שוליים (64 ברשימה הראשית ועוד 13 במאמר ממוסגר בנושא הודו). הערות השוליים הללו מכילות 64 הפניות למקורות - דיווחי עיתונות, דו"חות של ארגונים ופרסומים ממשלתיים. מתוך 64 הפניות אלו, 54 הן הפניות למקורות מערביים (לדוגמא, The New York Times, BBC, Reuters, Amnesty, Human Rights Watch), 6 הפניות הן למקורות לא מערביים (פרסומים רשמיים של ממשלות אלבניה, הודו וברזיל, India Times, Himalayan Times, ו-The Daily Maverick [עיתון דרום אפריקאי]), ו-4 ההפניות הנוותרות הן לדו"חות של האו"ם. הפניות למקורות מערביים מהוות אם כן כ- 84% מתוך ההפניות בדו"ח, בשעה שהפניות למקורות לא מערביים מהוות פחות מ- 10%.

מעבר לכך, כל ההפניות למקורות מידע לא מערביים מתייחסות למידע על מדינות לא מערביות (ב-5 מתוך 6 מקרים מדובר במידע על המדינות שמקור המידע הוא מקומי להן - הממשלה המקומית או עיתון מקומי). לעומת זאת, במקרים רבים ההפניות למקורות המידע המערביים הן לצורך דיווחים על המתרחש במדינות לא מערביות.

ההסתמכות על מקורות מערביים היא אם כן לא רק בלתי-פרופורציונאלית מבחינה כמותית אלא גם מוטה מבחינה מתודולוגית. המקורות המערביים משמשים כמכשיר המידע העיקרי שבו נעשה שימוש לצרכי דיווח על המצב והאירועים בעולם כולו. מקורות מידע לא מערביים משמשים כהשלמה בלבד לצרכי דיווח על עניינים הנוגעים למדינות לא מערביות.

Freedom in the World 4.3.3

כאמור, החלק המילולי של דו"ח מדד ה-FitW שונה באופן איכותי מהדו"חות של המדדים האחרים (Freedom House 2021b). בדו"ח זה ישנו פרק כנגד כל מדינה המדורגת על ידי המדד. כל פרק מכיל 25 תת-פרקים ובהם מופיעים נימוקים מילוליים לגבי ערכיהם של 25 המציינים עבור כל מדינה. בנוסף לתת-פרקים אלו מופיעה בראש כל פרק סקירת "התפתחויות עיקריות" במדינה בשנה אליה מתייחס הדו"ח. עם זאת, למרות רוחבו המרשים של חלק מילולי זה (כ- 750,000 מילים או כ- 2,500 עמודים), הנימוקים המילוליים המסופקים סובלים מפגמים מתודולוגיים משמעותיים. ראשית, רובן הניכר של הקביעות העובדתיות המופיעות בדו"ח אינן מגובות במקור מידע כלשהו. לעיתים מוזכרים מקורות מידע ללא זיהוי מדויק, כגון "ארגוני זכויות אדם", "מומחים אקדמיים" או "משקיפים". שנית, הנימוקים אינם בנויים לפי תבנית שיטתית אלא מנוסחים באופן המשתנה ממדינה למדינה. נימוק לגבי ערכו של מציינ מסויים עבור מדינה מסויימת יעסוק בנושא מסויים שלא יופיע בנימוק לגבי ערכו של אותו מציינ לגבי מדינות

אחרות. שלישית, חלק ניכר מן הקביעות המסכמות בדו"ח אינן נגזרות באופן כלשהו מפרטי מידע המופיעים בדו"ח ומהוות למעשה הערכה כללית שביסוסה היחידי הוא סמכותם של המומחים המעריכים את המציינים.

כל המאפיינים הללו של החלק המילולי של דו"ח ה-FitW הופכים ניתוח שיטתי של הנימוקים שמטרתו למצוא דפוסי שיח הקשורים למערביות או אי-מערביות של מדינות לבעייתי. העובדה שמקורות מידע מוזכרים רק לעיתים נדירות מקשה על איבחונה של הטייה בבחירת מקורות המידע. במישור העובדתי, איזכורו של נושא מסויים בהקשר של מדינות לא מערביות בלבד עשוי לשקף את העובדה שנושא זה אכן מאפיין משטרים במדינות לא מערביות אך אינו מאפיין משטרים במדינות מערביות. מצד שני, היעדר איזכורו של הנושא בהקשר של המדינות המערביות עשוי לשקף הטייה מצד מחברי הדו"ח הגורמת לכך שמציאות דומה במדינות מערביות ולא-מערביות מוצגת באופן שונה. אי היכולת להבחין בין שוני במציאות במדינות השונות לבין הטייה של המחברים היא חמורה עוד יותר בהקשר של הקביעות המסכמות בשל היותן של אלו בלתי מעוגנות בפרטי מידע או במקורות מידע. הקביעות "במדינה X העיתונות חופשית" ו-"במדינה Y ישנן מגבלות משמעותיות על הפעילות העיתונאית" עשויות לשקף הבדל בחופש שנהנים ממנו עיתונאים במדינות השונות אך עשויות גם לנבוע מדפוסי שיח קיימים של מחברי הקביעות הללו. אין למעשה כל אפשרות להבחין בין שתי אפשרויות אלו כאשר מדובר בהצהרות כלליות כאלה מבלי להשלים את הפערים בהגדרת האופרציונליזציה של המדד ולבצע מחדש באופן בלתי-תלוי את עבודתם של מחברי הדו"ח.

הניתוח שנעשה כאן הוא לפיכך, בהכרח, אנקדוטלי. בפרט, בשל רוחבו של דו"ח ה-FitW ניתוח מפורט של כל הדו"ח אינו מעשי במסגרת עבודה זו. הגישה הננקטת כאן היא מדגמית-השוואתית. הניתוח עוסק בפרקים המתייחסים לארבע מדינות -- שתיים מערביות: בלגיה וקנדה, ושתיים לא מערביות: לבנון וגמביה -- שנבחרו כמקרים טיפוסיים של מדינות מערביות ולא מערביות על פי ערכיהם של משתני הרקע המשמשים כמשתנים המסבירים של המודל המוצג בחלק הראשון של פרק זה (ראה פירוט המשתנים בפרק 3) ועל פי ערכי מדד FitW עבור מדינות אלה. המדינות המנותחות הן כאלה שערכי משתני הרקע וערך המדד עבורם הם קרובים לערכים החציוניים של משתנים אלו בקבוצת המדינות (מערביות או לא-מערביות) אליה הן משתייכות (Beach and Pedersen 2019, Ch. 4). אופיו המפורט יחסית של הדו"ח מאפשר ניתוח נרחב בהרבה של הליך הקידוד של מדד ה-FitW, ובחינה של כל אחד מארבעת השלבים של הליך הקידוד: בחירת מקורות המידע, בחירת פריטי מידע, פרשנותם של הפריטים, וסיכום הפרשנות באופן מילולי וכמותי.

בחירת מקורות המידע

בכל ארבעת הפרקים הנבחרים, ציון מקורות המידע הוא מצומצם מאד ומתייחס רק לחלק קטן מתוך הטענות העובדתיות המוזכרות בכל פרק. הפרק המתייחס לבלגיה מזכיר חמישה מקורות מידע:

- "חוקרים באוניברסיטת אוקספורד" (Freedom House 2021b, Belgium, Introduction),
- ארגון של ה-EU הנקרא Group of States against Corruption (Freedom House 2021b, Belgium, C2),
- דו"ח של מחלקת המדינה האמריקאית בנוגע לחופש הדת (Freedom House 2021b, Belgium, D2),
- "מומחי האו"ם" (Freedom House 2021b, Belgium, F4),
- וסוכנות של הממשלה הפדרלית הבלגית הנקראת Interfederal Centre for Equal Opportunities (Freedom House 2021b, Belgium, F4).

הפרק המתייחס לקנדה מזכיר 14 מקורות:

- Freedom House) The Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) (2021b, Canada, A2),
- האו"ם (Freedom House 2021b, Canada, G3),
- ארבעה גופים רשמיים ונושאי תפקידים בממשלה הקנדית (Freedom House 2021b, Canada, C3, F3, F4),
- Yellowstone Institute - מוסד מחקר קנדי (Freedom House 2021b, Canada, F4),
- שני איזכורים של מפלגות ופוליטיקאים קנדים (Freedom House 2021b, Canada, A2, C2),
- "Foreign civil liberties watchdogs" (Freedom House 2021b, Canada, D4),
- ארבעה איזכורים כלליים של מבקרים (critics), פעילים, ואינטלקטואלים, ככל הנראה קנדיים, ללא ציון זהויותיהם (Freedom House 2021b, Canada, A3, D4, E1, F3).

הפרק המתייחס ללבנון אינו מזכיר כל מקור מידע.

הפרק המתייחס לגמביה מזכיר שלושה מקורות מידע:

- "משקיפי בחירות" (בלי לציין את השתייכותם) (Freedom House 2021b, The Gambia, A3),
- Malagen – ארגון חדשות מקומי (Freedom House 2021b, The Gambia, C2),

- ודו"ח של מחלקת המדינה האמריקאית בנוגע לסחר בבני אדם (The Freedom House 2021b, Gambia, G4).

בסך הכל הוזכרו בכל ארבעת הפרקים יחדיו 22 מקורות. מתוך המקורות הללו שניים קשורים לאו"ם, חמישה הם מקורות של הממשלה המקומית ושניים הם מקורות פוליטיים – מפלגות ופוליטיקאים, כולם במדינות מערביות, ארבעה הם גופים מערביים בינלאומיים (שניים הקשורים ב-EU, שניים הקשורים לממשל האמריקאי), מקור אקדמי מערבי אחד, שישה ארגונים או דוברים מקומיים לא ממשלתיים, מתוכם 5 מערביים, ושני מקורות שהשתייכותם אינה ברורה.

ישנו אם כן דפוס בולט של ייצוג יתר של מקורות מערביים (17) ביחס למקורות לא מערביים (אחד בלבד). מעבר להבדל הכמותי הניכר, גם אופיים של המקורות וצורת השימוש בהם הם שונים. המקור הלא מערבי היחיד שמוזכר הוא מקור בלתי ממשלתי. השימוש שנעשה במקור זה הוא לצורך דיווח על התרחשות במדינה שבה הוא ממוקם (ארגון חדשות בגמביה המדווח על מקרה שחיתות בגמביה). לעומת זאת, רוב המקורות המערביים הם מקורות רשמיים השייכים לממשלות או לארגונים בין-ממשלתיים. המקורות המערביים הללו משמשים הן לצורך דיווח על הנעשה במדינות מערביות והן לצורך הנעשה במדינות לא מערביות. השימוש בדו"חות של ממשלת ארה"ב נראה בעייתי במיוחד. התפיסה המשתמעת מהשימוש בדו"חות הללו - ללא כל סייג או הסבר להסתמכות עליו - היא כי דו"חות המופקים על ידי ממשלת ארה"ב יכולים להיחשב כמקור מידע מוסמך ובלתי מוטעה לגבי איכות המשטרים במדינות ברחבי העולם. התייחסות כזו למקור הממשלתי האמריקאי, והשימוש הבלתי ביקורתי במקורות מערביים ממשלתיים באופן כללי, תואמת יותר את יישומה של תפיסה אתנוצנטרית לפיה מדינות המערב מהוות מודל לחברה דמוקרטית ולממשל תקין ולפיכך מהוות מקור מידע אמין מאשר את יישומה של מתודולוגיה מדעית-פוליטית המטילה ספק א-פריורי בטענות של גופים פוליטיים.

בחירת פריטים מתוך מקורות המידע

את הקביעות העובדתיות המופיעות בפרקים הנבחרים ניתן לחלק לשני סוגים: קביעות כלליות המהוות למעשה הערכה מסכמת לגבי עניין מסוים, וקביעות מפורטות המתארות התרחשות ספציפית או עובדה ספציפית.

קביעות כלליות

הפרקים הנבחרים מכילים שלל קביעות עובדתיות כלליות שאינן מלוות בהפניות למקורות מידע או בהצגת פריטי מידע מפורטים המגבים את הקביעות. תקפותן של קביעות אלו צריכה לפיכך להתקבל על ידי

הקורא רק על פי סמכותם של המחברים. הדפוס המתקיים לגבי הקביעות הכלליות הללו הוא כי הקביעות נוטות להיות בעלות אופי חיובי ושאנן כשהן נוגעות למדינות המערביות אך בעלות אופי שלילי או ביקורתי כשהן נוגעות למדינות הלא-מערביות. הדפוס מודגם להלן בנוגע לשלושה תחומים: שחיתות, השפעתם של גורמים בלתי-פוליטיים על המערכת הפוליטית, ועצמאות המערכת המשפטית.

שחיתות

התמונה לפיה במדינות המערב מידת השחיתות היא נמוכה ואילו במדינות לא מערביות רבות השחיתות פושה בכל היא חלק חשוב בתמונת היתרון המערבי (Atkinson 2011). הקביעות הכלליות שמספק מדד FitW לגבי המדינות הנבחנות כאן – בלגיה, קנדה, גמביה ולבנון – תואמות לתמונה זו. ההערכות עבור מדינות המערב הן חיוביות:

Public officials can face heavy fines and up to 10 years' imprisonment for corruption-related offenses, and enforcement of anticorruption legislation is generally adequate (Freedom House 2021b, Belgium, C2).

Canada has a reputation for clean government and a record of vigorous prosecution of corruption cases (Freedom House 2021b, Canada, C2).

ואילו ההערכות עבור המדינות הלא מערביות הן שליליות:

The Barrow government has undertaken limited initiatives to reduce corruption, which remains a serious problem (Freedom House 2021b, The Gambia, C2).

Corruption is endemic. Political and bureaucratic corruption is widespread, businesses routinely pay bribes and cultivate ties with politicians to win contracts or avoid unfavorable state actions, anticorruption laws are loosely enforced, and patronage networks generally operate unchecked (Freedom House 2021b, Lebanon, C2).

ההערכות הקוטביות הללו לגבי מידת השחיתות במדינות אלו משתקפות גם בהערכה הכמותית של המצוין C2 המודד את נפיצות השחיתות במדינה: קנדה זוכה למלוא ארבע הנקודות, בלגיה ל-3, גמביה לנקודה אחת ולבנון לאפס נקודות. מעבר לכך, בפרקים הנוגעים לגמביה ולבנון שחיתות מוזכרת כגורם בעייתי במספר תת-פרקים בנוסף לתת-הפרק העוסק בשחיתות, כגון אלו העוסקים בשקיפות פעולות השלטון ובשוויון הזדמנויות. בפרקים הנוגעים לקנדה ובלגיה, לעומת זאת, בעיית השחיתות מוזכרת רק בתת-

הפרק C2 העוסק בשחיתות. (בהקשר של קנדה, מוזכרת הגנה על חשיפת מקרה של שחיתות כעדות לעצמאותה של המערכת המשפטית.)

ההבדל החריף בהערכת מידת השחיתות בארבע המדינות אינו משקף את העובדות המפורטות המצויינות בדו"ח עצמו. הדו"ח מאזכר, הן בקנדה והן בבלגיה, מקרי שחיתות, חשד לשחיתות וניגוד אינטרסים בדרגי ממשל גבוהים :

The governing Liberal Party faced accusations of corruption in August 2020, related to a government contract given to a charity to which Prime Minister Trudeau's family has financial connections. Conservative Party ministers accused the Liberals of intentionally ending the August parliamentary session to avoid an inquiry into the scandal (Freedom House 2021b, Canada, C2).

[R]ecent corruption scandals have drawn attention to abuses involving politicians who hold multiple positions on the boards of public and private entities, with some officials holding more than a dozen paid positions (Freedom House 2021b, Belgium, C2).

מנגד, למרות ההצהרות הגורפות והחוזרות לגבי היותה של השחיתות בגמביה בלבנון פושה בכל, הדו"ח מספק פרטים מעטים מאד לגבי מקרי שחיתות ספציפיים. בפרק על לבנון לא מוזכר אף מקרה ספציפי של שחיתות, ובהקשר של גמביה מוזכר מקרה אחד של חשד לשחיתות (Freedom House 2021b, The Gambia, C2).

מעבר לכך שהקביעות לגבי העדר שחיתות בקנדה ובבלגיה עומדות בסתירה לפירוט העובדתי בדו"ח עצמו, ומעבר לכך שמקרי שחיתות דומים לאלו המפורטים בדו"ח הם דבר שבשגרה במדינות אלו (ובמדינות נוספות במערב), ההערכה שבמדינות אלו מידת השחיתות היא נמוכה עומדת בסתירה לתפיסת המצב של הציבור הרחב במדינות אלו עצמן. בסקרי דעת קהל נמצא שרוב גדול בציבור בקנדה ובבלגיה רואה את המערכת הפוליטית ככזו הנגועה בשחיתות ובקנדה, לפחות, אף ככזו שאינה ניתנת לתיקון באמצעות המנגנון הפוליטי-אלקטורלי (Atkinson 2011, Cockcroft and Wegener 2016, Kukutschka 2021).

Atkinson 2011 עוסק בשחיתות בקנדה ובסתירה שבין התיאור המקובל במדדי השחיתות של קנדה כמערכת נטולת שחיתות לבין תפיסת המערכת כמושחתת בידי הציבור, ומספק הסבר אפשרי לתופעה. ההסבר המוצע הוא כי מחברי המדדים מתמקדים בשחיתות "זעירה" (petty), כלומר כזו המתרחשת כאשר אזרח נדרש לשלם סכום קטן כאשר הוא בא במגע עם עובד ציבור, ואילו הציבור בקנדה מוטרד באשר לשחיתות "בקנה מידה גדול" (grand), כלומר הצורה שבה אינטרסים צרים משפיעים על עיצוב

המדיניות הציבורית. הסבר זה עולה בקנה אחד עם התיאור של המצב בדו"ח FitW. על פי הסבר זה מקרי השחיתות המפורטים בדו"ח בקנדה ובבלגיה נתפסים בעיני המחברים כבעייתיים פחות מאשר השחיתות ה"זעירה" בלבנון ובגמביה (בהנחה שאכן ישנה כזו, הנחה שהדו"ח לא מספק לה עדות ישירה). התפיסה המתמקדת בשחיתות זעירה וממעיטה בחשיבותה של שחיתות בקנה מידה גדול היא כזו המעלימה או מנרמלת בעיות ממשל הרווחות במערב ומעמידה במרכז בעיות הרווחות במדינות לא מערביות.

השפעתם של גורמים בלתי פוליטיים על המערכת הפוליטית

מציין B3 מוגדר כתשובה לשאלה :

Are the people's political choices free from domination by forces that are external to the political sphere, or by political forces that employ extrapolitical means? (Freedom House 2021a).

התשובות לשאלה לגבי בלגיה וקנדה מתמצות במשפט אחד לגבי כל מדינה :

The political choices of [Belgian] voters and candidates are generally free from undue interference (Freedom House 2021b, Belgium, B3).

People's political choices are generally free from domination by actors that are not democratically accountable (Freedom House 2021b, Canada, B3).

מנגד לגבי לבנון וגמביה נאמר :

A variety of forces that are not democratically accountable—including entrenched patronage networks, religious institutions, armed nonstate actors such as Hezbollah, and competing foreign powers—use a combination of financial incentives and intimidation to exert influence on Lebanese voters and political figures (Freedom House 2021b, Lebanon, B3).

While Gambians' political choices are freer from the undue dominance of unelected groups since Jammeh's 22-year rule ended, military forces and foreign powers remain influential in Gambian politics (Freedom House 2021b, The Gambia, B3).

משתמע, אם כן, מן הכתוב לגבי המדינות הלא מערביות – וממה שאינו כתוב לגבי המדינות המערביות, כי בבלגיה ובקנדה אין השפעה על המערכת הפוליטית של שום "גורמים שאינם עומדים במבחן הדמוקרטי". לא מופיעות בדו"ח כל קביעות מפורטות התומכות בטענה משתמעת זו, וקשה להבין כיצד ניתן יהיה לתקף

טענה גורפת שכזו. אך מעבר לכך, בחברות מערביות שבהן ישנם ארגונים מסחריים רבי עוצמה המפעילים שדולות מדיניות, וכן אמצעי התקשורת רבי תפוצה המונעים משיקולים עסקיים, הטענה כי לגורמים אלה לא תהיה השפעה על המערכת הפוליטית נראית בלתי סבירה בעליל (McChesney and Scott 2004, Freedman 2015, Langille 2016, Chalmers and Macedo 2021). הדו"ח מגלם לפיכך מסגרת שיח לפיה השפעות על המערכת הפוליטית מן הסוג הנפוץ במערב הן שקופות ומתקבלות במובלע ככאלה שהן לגיטימיות ועולות בקנה אחד עם דמוקרטיה תקינה, ואילו השפעות של גורמים שכוחם במערב חלש יותר – כגון הצבא וארגונים דתיים – הן בלתי ראויות ומעידות על פגמים במערכת הפוליטית.

עצמאות המערכת המשפטית

מצוין F1 מוגדר כעונה לשאלה:

Is there an independent judiciary? (Freedom House 2021a)

גם כאן התשובות לשאלה זו לגבי בלגיה וקנדה הן תמציתיות וחיוניות, ללא פירוט עובדתי העשוי לספק תימוכין להערכה הכללית:

The judiciary is independent by law and in practice, and court rulings are duly enforced by other state entities (Freedom House 2021b, Belgium, F1).

Canada's judiciary is generally independent (Freedom House 2021b, Canada, F1).

גם לגבי לבנון הדו"ח מספק תשובה תמציתית בלבד, אך במקרה זה ההערכה היא שלילית:

Lebanon's judiciary is not independent. Political leaders exercise significant influence over judicial appointments, jurisdiction, processes, and decisions, which are also affected by corruption and the undue influence of other prominent people (Freedom House 2021b, Lebanon, C1).

התיאור בתת פרק F1 בפרק העוסק בגמביה מכיל מספר קביעות מפורטות, המתארות שינויים במערכת המשפט והתרחשויות שנוגעות למערכת זו. קביעות אלו הן בעלות אופי חיובי:

The government also reconstituted the Judicial Service Commission, which appoints lower-court magistrates and advises the president on higher-level appointments, court efficiency, and operations. [...] The Supreme Court showed independence of the Barrow government when it

ruled against its efforts to appoint a National Assembly member in January 2020 (Freedom House 2021b, The Gambia, F1).

קביעות מפורטות אלו מופיעות לצד הקביעה הכללית לפיה למרות השינויים לחיוב מערכת המשפט אינה עצמאית, בלא פירוט של העובדות עליהן מסתמכת קביעה זו :

The Barrow government has taken steps to improve the judiciary, which was hampered by Jammeh-era corruption and inefficiency. [...] Nonetheless, the executive still dominates judicial appointments (Freedom House 2021b, The Gambia, F1).

דפוס ההבדלים בין טבען של הקביעות הכלליות באשר למדינות המערביות ולמדינות הלא מערביות עשוי לשקף שוני בפועל באופיים של המשטרים במדינות אלו, אך הנכונות של המחברים להשתמש בקביעות כאלה בלא גיבוי באמצעות פריטי מידע ממוקדים ובלא הפנייה למקורות מידע מפורטים תומכת באפשרות שדפוס השוני מבוסס במידה לא מבוטלת על תפיסת מציאות שונה מצד מחברי הדו"ח לגבי טיבם של המשטרים בשתי המדינות, תפיסה מוקדמת הנובעת מפעולתן של מסגרות שיח מערביות מקובלות שעל פיהן הקביעות הכלליות הללו - החיוביות לגבי מדינות המערב והספקניות או שליליות לגבי מדינות לא מערביות - תהיינה מובנות מאליהן לכל משקיף בר דעת ואינן דורשות תיקוף מפורט.

קביעות מפורטות

בשעה שהשוני בטון המתבטא בקביעות כלליות כגון אלו המצוטטות לעיל אינו יכול להיות מאומת או מופרך בהיעדר מידע מפורט ובלא הערכתו של מידע לפי קריטריונים שאינם מופיעים בדו"ח, קביעות מפורטות יותר, שמטבען הן בנות השוואה באופן ישיר יותר, מראות גם הן דפוס של הטייה לפיו נקודות המוזכרות כבעייתיות בהקשרן של המדינות לא מערביות אינן מוזכרות כלל בהקשר של המדינות המערביות. להלן מספר דוגמאות :

- בפרק העוסק בלבנון, תת הפרק A3 נפתח בקביעה כי

Lebanon does not have an independent electoral commission; instead, the Interior Ministry oversees elections (Freedom House 2021b, Lebanon, A3).

אך נושא עצמאותה של ועדת הבחירות אינו מוזכר כלל בהקשר של בלגיה, שבה ניהול הבחירות הוא בידי משרד הפנים, ובהקשר של גמביה שבה פועלת ועדת בחירות עצמאית (The Gambia 1997, Service public fédéral Intérieur 2016).

- הן בפרק העוסק בלבנון והן בפרק העוסק בגמביה, מוזכרות מכשלות טכניות לרישום מפלגות:

The [Lebanese 2017 elections] law sharply raised registration fees for candidates (Freedom House 2021b, Lebanon, A3).

To register a new party, organizers must pay a 1 million dalasi (\$19,000) registration fee and garner the signatures of 10,000 registered voters, with at least 1,000 from each of the country's regions (Freedom House 2021b, The Gambia B1).

נושא זה אינו מוזכר כלל בהקשר של בלגיה וקנדה.

- הפרק העוסק בלבנון מזכיר שלוש פעמים את יתרון של מפלגות מבוססות על פני מפלגות חדשות במערכת האלקטורלית הלבנונית (Freedom House 2021b, Lebanon, A3, B1, B2). עניין זה אינו מוזכר בהקשר של בלגיה וקנדה למרות שבעייתיותם של נושאים אלו היא בלתי נמנעת בכל מערכת אלקטורלית. לא זו בלבד שמפלגות מבוססות זוכות ליתרון בכל מערכת אלקטורלית, ובפרט במערכות המתבססות על שיטה רובנית, אלא שמועלה בספרות הטענה שקיומם של מחסומי כניסה למערכת האלקטורלית הוא תכונה חיובית של המערכת. על פי טיעון זה, בהיעדר מחסומי כניסה מפלגות מאבדות את המניע לרצות את הבוחרים - היעלמותן מהזירה אינה כרוכה בעלות עבורן מאחר שהגורמים מאחוריהם יכולים להקים בלא עלות מפלגה חדשה (Przeworski et al. 1999, p. 49, Bischoff 2006). הדו"ח אינו טוען במפורש או מציג עדות לכך שמחסומי הכניסה למערכת הלבנונית גבוהים יותר מאשר במדינות אחרות או שטווח האפשרויות האלקטורליות בלבנון מצומצם יותר מאשר במדינות אחרות.

- בדומה, הפרק העוסק בלבנון מבקר את חוק הבחירות על כך שהועלו במסגרתו סכומי המקסימום של מימון מערכות בחירות (Freedom House 2021b, Lebanon, A3), ומנגד, נושא חוקי מימון מפלגות אינם מוזכרים בהקשר של בלגיה וקנדה. נושא מימון מפלגות בכלל ורגולציה של קביעת סכומי מקסימום להוצאה במערכות בחירות הוא נושא מורכב שאין לו פתרון ברור ומוסכם. בפרט אין הסכמה בספרות באשר להשפעה של רגולציה של כזו על מידת התחרות האלקטורלית ואיכות הדמוקרטיה (Pastine and Pastine 2012, Fourinaies 2018). הדו"ח אינו

מספק צידוק לאיזכור נושא זה בהקשר הלבנוני ואיזכורו בהקשר של מדינות המערב מאחר שלא מוצגת בדו"ח כל ראייה לכך (או קריטריון כלשהו המאפשר לקבוע) שהרגולציה האלקטורלית בבליגיה ובקנדה מספקת פתרון טוב יותר לנושא המורכב של מימון מפלגות מאשר החקיקה בלבנון.

- דוגמה נוספת נוגעת למציין D1 העוסק בעצמאות העיתונות. בכל ארבעת תת-הפרקים המנמקים את ערכו של מציין זה עבור המדינות הנבחרות ישנו דיון בניסיונות מצד הרשויות להשפיע על העיתונות בדרכים שונות וכן באיומים על עיתונאים והטרדתם. אך בהקשר הלבנוני מוספת הביקורת הבאה:

While the country's media are among the most open and diverse in the region, nearly all outlets depend on the patronage of political parties, wealthy individuals, or foreign powers, and consequently practice some degree of self-censorship.

מועלה כאן אם כן השאלה אם אמצעי התקשורת סובלים ממגבלות בלתי רשמיות הנובעות מקשריהם המוסדיים, המסחריים והפוליטיים, גם כאשר קשרים אלו הם קשרים עם ארגוני חברה אזרחית ולא קשרים עם המדינה. שאלה זו, שהיא רלוונטית בהקשר של כל מערכת תקשורת, אינה מועלה בדו"ח בהקשר של שתי מדינות המערב שנבחרות, ולפיכך, במשתמע, מציגה את המצב שם ככזה שבו מגבלות בלתי רשמיות כאלה אינן קיימות (McChesney and Scott 2004, Freedman) (2015).

פרשנותם של פריטים

מעבר לדפוסי ההבדלים בתיאורים העובדתיים - הן הכלליים והן המפורטים יותר - כמתואר לעיל, ניכר דפוס של שוני בין הפרקים הנוגעים לבליגיה וקנדה לבין הפרקים הנוגעים ללבנון ולגמביה בפירוש מצבים או התרחשויות גם כאשר אלו מתוארים באופן דומה מבחינה עובדתית.

תחום אחד שבו ישנו ביטוי חוזר ונשנה לפרשנות שונה של מצב העניינים בהיעדר תיאור עובדתי המבסס את הפרשנות הזו הוא עניין ייצוגן של קבוצות קהילתיות במערכת הפוליטית. הפרקים העוסקים בקנדה ובגמביה, שבהן אין ביטוי רשמי ומפלגתי לקבוצות קהילתיות במערכת הפוליטית, מקדישים לעניין מקום מועט יחסית. עם זאת, ההבנה העולה מהמשפטים המועטים הללו של המצב בשתי המדינות הוא הפוך. בהקשר הקנדי נעשה שימוש בלשון מתונה שנימתה חיובית או כזו המביעה ביקורת נקודתית המצביעה על

נושאים הראויים לתיקון אך אינם מעידים על בעיה מערכתית עמוקה ועל עימות בין קבוצות או דיכוי של קבוצה אחת בידי קבוצה אחרת. כך בתת הפרק העוסק בזכויותיהן הפוליטיות של קבוצות באוכלוסייה :

Members of religious minorities and Indigenous people are seated in the parliament [...]
However, the political interests of many groups are not always well represented. For example, critical issues facing Indigenous peoples, including clean drinking water, mental health and addiction services, and compensation for Indigenous children who were taken from their homes, received minimal attention during the 2019 electoral campaign (Freedom House 2021b, Canada, B4).

הבעיות המדווחות של המיעוט הילידי מוצגות ככאלה ש"מתמשכות" למרות מאמצי הממשלה "הגוברים" לתקן אותן :

The government has made increasing efforts to enforce equal rights and opportunities for minority groups, although some problems persist. First Nations people remain subject to widespread discrimination, struggle with food insecurity, and unequal access to education, health care, public services, and employment. (Freedom House 2021b, Canada, F4).

בהקשר של גמביה, לעומת זאת, מובע "חשש" כי מתחת לפני השטח החלוקה הקהילתית-אתנית היא בעלת השפעה מכרעת על הפוליטיקה. הרמיזה היא אם כן על מצב של יריבות אתנית עזה כבושה שסכנות בצידה. הסימוכין היחידים לחשש המובע הם דבריו של הנשיא היוצא של המדינה ארבע שנים קודם לכן :

There is concern that Gambian politics are being defined by ethnic divisions. Ethnic tensions escalated toward the end of the Jammeh regime [in 2017], with the former president criticizing members of the plurality Mandinka ethnic group before leaving office. Members of the Jola ethnic group were subsequently perceived as supporting the APRC, while Mandinkas were perceived as supporting the UDP (Freedom House 2021b, The Gambia, B4).

בניגוד להבנת המצב בקנדה, לפיה קשייהם של הילידים הם מצב המתמשך למרות מאמצי הממשלה, קשייהם של נכים בגמביה מוצגים כנובעים מאדישות הממשלה שאינה מחזקת או אוכפת את זכויותיהם :

Several groups encounter serious difficulties in exercising their human rights. Legal protections for disabled persons require strengthening and enforcement (Freedom House 2021b, The Gambia, F4).

הפרקים העוסקים בבלגיה ובלבנון, שבהן המערכות השלטוניות והמפלגתיות מייצגות את החלוקות הקהילתיות במדינות אלו באופן מפורש, מתייחסים שוב ושוב ובהרחבה לנושא השפעת האופי הקהילתי הזה של המערכות על טיבן. גם כאן, הפרשנות המוצעת למצב היא הפוכה.

הפרק העוסק בבלגיה מכיל תיאור נרחב של המערכת השלטונית והמפלגתית המבוססת על חלוקה בין דוברי צרפתית, דוברי פלמית ומיעוט דובר גרמנית ושל הקואליציות השבריריות שמתבססות על מפלגות אלו. תיאורים אלו הם עובדתיים בלבד ואינם נוקטים עמדה חיובית או שלילית לגבי מצב העניינים. הרושם המתקבל הוא של מערכת שמורכבותה מאפשרת לה להתמודד בהצלחה עם החלוקה הקהילתית. רושם זה מובע במפורש במשפטים הבאים:

Despite the complexity of the political system, the electoral laws and framework [in Belgium] are generally fair and impartially implemented (Freedom House 2021b, Belgium, A3).

The party system [in Belgium] is robust but highly fragmented, with separate Flemish and Francophone political parties representing various positions on the left-right spectrum (Freedom House 2021b, Belgium, B1).

מנגד, ההבנה המוצעת בדו"ח של העובדה שהחלוקה הקהילתית של החברה הלבנונית משתקפת במערכת הפוליטית אינה של מורכבות והצלחה, אלא של בעייתיות ופילוג עמוק. הבנה זו מודגשת שוב ושוב לאורך הפרק העוסק בלבנון. כך לדוגמה במשפטים הבאים:

Lebanon's political system ensures representation for its officially recognized religious communities, but limits competition and impedes the rise of cross-communal or civic parties (Freedom House 2021b, Lebanon, Overview).

The electoral framework is inclusive and supports pluralism, but it is the product of bargaining among established leaders and tends to entrench the existing sectarian and communalist political system (Freedom House 2021b, Lebanon, A3).

While parties do rise and fall based on their performance and voters' preferences, most of Lebanon's political parties are vehicles for an established set of communal leaders who benefit from patronage networks, greater access to financing, and other advantages of incumbency (Freedom House 2021b, Lebanon, B1).

Individuals who are not, or do not wish to be, affiliated with the recognized groups are effectively excluded (Freedom House 2021b, Lebanon, B4).

[R]eligious and other nonstate entities do seek to reinforce communal identities and perspectives (Freedom House 2021b, Lebanon, D3).

השוני בפרשנות הקהילתיות בפוליטיקה מתבטא גם בשוני מינוחי. המערכת הלבנונית מתוארת באמצעות שימוש בשני מושגים - "קהילות" ("communities") ו-"פלגים" ("sects"). בהקשר הבלגי לא נעשה שימוש במונח "פלגים" ושם מדובר על "קהילות" בלבד. המונח "פלג" מרמז על יחס של עוינות או ניגודיות בין קבוצות, בשעה שהמונח "קהילה" מדגיש את היחסים הפנימיים ההדוקים בתוך הקבוצה.

דוגמא נוספת לפרשנות שונה למצב עניינים דומה היא באשר לחשיפת שחיתות ממשלתית בידי התקשורת. בפרק העוסק בקנדה מוקדש רובו של תת-הפרק D1, המטפל בעצמאותה של התקשורת, לפסיקה של בית המשפט העליון כי חשיפה עיתונאית של שחיתות ממשלתית זכאית להגנה על מקורותיה. מנגד, בפרק העוסק בגמביה, בתת-הפרק C2, העוסק בשחיתות ממשלתית, נכתב כי:

In October 2020, news outlet Malagen reported that the Fisheries Ministry's permanent secretary, Bamba Banja, accepted bribes from Chinese fishing companies over a three-year period. Banja was suspended from his post, and a police investigation remained open as of December (Freedom House 2021b, The Gambia, C2).

כלומר, העובדה שהתקשורת דיווחה על פרשת שחיתות משמשת בהקשר הקנדי על מנת להדגים את עצמאותה של התקשורת ואת ההגנה על עצמאות זאת בבתי המשפט. טיבעה של השחיתות שנחשפה לא מתואר והיא אינה מוזכרת בתת-הפרק העוסק בשחיתות. בהקשר של גמביה הפרשנות של חשיפתה של שחיתות על ידי התקשורת היא הפוכה: היא מוזכרת בתת-הפרק העוסק בשחיתות ומשמשת שם כעדות לכך שהמערכת הפוליטית מושחתת, תוך פירוט של המעשים והדגשת העובדה שהשחיתות התרחשה לאורך מספר שנים, אך אינה מוזכרת כעדות לעצמאות התקשורת בגמביה בתת-הפרק המטפל בנושא זה.

סיכום הפרשנות באופן מילולי וכמותי

תרגומם של ממצאי הדו"ח, המפורטים והכלליים, ושל הפרשנות המתלווה להם לכדי הערכות מסכמות, מילוליות וכמותיות, מהווה נקודת שיקול דעת נוספת שבה עשויות מסגרות שיח מושרשות להשפיע על דירוגן של מדינות. השוואת הטקסט וההערכות הכמותיות של מספר מציינים מעידה על הבדלים שיטתיים

בצורה שבה מתורגמים ממצאים לכדי הערכות מסכמות בין הפרקים העוסקים בבלגיה וקנדה לבין אלה העוסקים בלבנון וגמביה.

דוגמא טיפוסית לתבנית ההבדלים הזו מתקיימת עבור מציינים A1 ו-A2. מציינים אלו מכמתים את המידה שבה הראשות המחוקקת וראש הראשות המבצעת נבחרו כתוצאה של "בחירות חופשיות והוגנות". המצב כפשוטו, כפי שהוא מתואר בדו"ח עצמו, הוא כי בכל ארבע המדינות בית המחוקקים נבחר בהליך בחירות מרובות מפלגות שתוצאותיהן משקפות במידה רבה את רצון המצביעים, וכי ראש הרשות המבצעת נבחר גם הוא בצורה זו (במערכת הנשיאותית של גמביה) או שנתמנה כתוצאה של הליך בחירה בבית המחוקקים (במערכת הפרלמנטריות שבשלוש המדינות האחרות). עם זאת, מציאות דומה זו מתורגמת לממצאים כמותיים שונים מאד: עבור בלגיה וקנדה כל אחד משני המציינים הללו מוערכים בציון מלא - 4 מתוך 4, כלומר בסה"כ 8 נקודות. לעומת זאת, הן לבנון והן גמביה מקבלות ציונים חלקיים עבור כל אחד משני המציינים, וצוברות בסה"כ 5 ו-3 נקודות בהתאמה. התיאורים המילוליים המתלווים לציונים הללו עוסקים בגיבושן ובהתפרקותן של קואליציות, ובמקרה של גמביה בניצחונן של הנשיא הנוכחי במערכת הבחירות שהתרחשה ב-2016. עבור כל שלוש המערכות הפרלמנטריות מתוארת אי יציבות לא מבוטלת ובמקרה של גמביה נצחונן של הנשיא הנוכחי התלווה באי ודאות לגבי נכונותו של הנשיא הקודם לוותר על כסאו. התיאורים אינם מאפשרים להבין כיצד נגזרו מהם ההערכות הכמותיות הללו ובפרט מדוע ההערכות של המציינים במקרה של שתי המדינות הלא מערביות נמוכות באופן משמעותי מאלו של המדינות המערביות.

השוואה של הערכות המציינים D2 העוסק באפליה דתית מגלה גם היא דפוס של הטייה. בפרק העוסק בבלגיה מתאר תת הפרק D2 את התחזקותן של מפלגות הימין הקיצוני ובעקבותיהן התגברות השימוש ברטוריקה פוליטית אנטי-מוסלמית, חקיקה האוסרת כיסוי פנים הנתפסת ככזו שמטרתה היא הגבלתן של מנהגים מוסלמים, וכן תקריות אנטי-מוסלמיות ואנטישמיות במדינה, ובכללן מצעד רשמי של עיר בלגית הכולל דמויות המציגות סטראוטיפים אנטישמיים. כמו כן מוזכרים דו"חות של האו"ם ושל ממשלת ארה"ב המתריעים על תופעות אלו. העובדות הללו מסוכמות במשפט "Freedom of religion is generally protected, but members of minority religious groups have complained of discrimination and harassment" (Freedom House 2021b, Belgium, D2), והמציינים מוערך ב-3 נקודות מתוך 4.

גם עבור קנדה מוערך המציינים D2 ב-3 נקודות. הטקסט קובע בתחילתו כי "The Canadian constitution and other legislation protect religious freedom" (Freedom House 2021b, Canada, D2.) אך מוקדש ברובו לקיומו של חוק במחוז קוויבק האוסר על עובדי מדינה מסויימים להציג סמלים דתיים.

ציון זהה מוענק ללבנון ומנומק במשפטים הבאים :

The constitution protects freedom of conscience, and the state does not typically interfere with the practice or expression of religious faith or nonbelief. While blasphemy is a criminal offense, enforcement varies and is generally lax. Individuals may face societal pressure to express faith or allegiance to a confessional community. Leaders and members of different communities discourage proselytizing by other groups (Freedom House 2021b, Lebanon, D2).

עבור גמביה המציין מוערך ב- 2 נקודות בלבד. בתת הפרק נכתב :

The Barrow government has maintained that The Gambia is a secular society in which all faiths can practice freely. In practice, non-Sunni Islamic groups experience discrimination (Freedom House 2021b, The Gambia, D2).

הדוגמה היחידה המסופקת של אפליה היא של המוסלמים האחמדים שהוכרזו על ידי המועצה המוסלמית, שהוא, על פי הטקסט, גוף ממשלתי-למחצה, כלא מוסלמים וככאלה שאינם יכולים להיקבר לפי טקס מוסלמי.

השוואה בין הנימוקים והציונים הנגזרים מהם עבור מצייני D2 מראה, אם כן, כי למרות שבשתי המדינות האירופאיות מדווח חוקים המגבילים את חופש הפולחן, ואשר משפיעים בפרט על מינוטים, ולמרות שבאחת מן המדינות, בלגיה, מדווח על פשעי שנאה וביטויי שנאה, כולל ממקורות רשמיים ומצד פוליטיקאים בולטים, מדינות אלו מקבלות הערכה טובה יותר מזו של גמביה, שבה לא מדווח על חקיקה ועל התרחשויות כאלה, והערכה זהה לזו של לבנון, למרות שהתיאור של המצב בלבנון אינו מכיל למעשה דיווח כלשהו על אפליה והדיווח היחיד בתיאור שהוא בעל גוון שלילי עוסק בלחץ חברתי בתוך קהילות לגלות מחוייבות לקהילה.

סיכום ניתוח פרקים נבחרים מתוך דו"ח FitW

הניתוח שהוצג של פרקי דו"ח FitW העוסקים בגמביה, לבנון, בלגיה וקנדה מגלה דפוס עקבי של הטייה מערבית המתקיים בכל שלבי ההערכה של המציינים עבור מדינות אלו.

- מקורות המידע המוזכרים בפרקים מוטים בכבדות לכיוון מקורות מערביים. מקור המידע היחיד הלא מערבי משמש לצורך דיווח על המתרחש במדינה בה הוא ממוקם. לעומת זאת, 17 מקורות המידע המערביים המוזכרים משמשים הן לדיווח על המתרחש במדינות מערביות והן לדיווח על המתרחש במדינות לא מערביות.

- מבחינת הקביעות העובדתיות בדו"ח, ההטייה מתבטאת בשתי צורות. ראשית, הדו"ח מכיל קביעות כלליות שאינן מגובות במידע מפורט או בהפנייה למקורות - קביעות אלו נוטות להיות שליליות לגבי גמביה ולבנון וחיוניות לגבי בלגיה וקנדה. שנית, פרטי מידע ספציפיים מוזכרים בהקשר של גמביה ולבנון כמעידים על בעייתיות במערכת הפוליטית במדינות אלו, אך פרטים אלו אינם מוזכרים כלל בהקשר של בלגיה וקנדה, גם כאשר המצב במדינות אלו דומה (כגון, יתרונות עבור מפלגות מבוססות, או אי קיומה של ועדת בחירות עצמאית).
 - דפוס נוסף של הטייה הוא בפרשנות של עובדות. עובדות דומות, כגון חשיפתן של שחיתויות על ידי התקשורת מתפרשות כחולשה (קיומה של שחיתות) בהקשר הלא-מערבי, או כחוזקה (עצמאותה של התקשורת) בהקשר המערבי. דוגמה בולטת לדפוס זה הוא הטיפול בהשתקפותן של קהילות במבנה השלטוני והמפלגתי. זו נתפסת כבעיה חמורה בהקשר הלא מערבי אך אינה מעוררת דאגה בהקשר המערבי.
 - לבסוף, פרטי מידע ופרשנותם מתורגמים לידי הערכות כמותיות בצורה נדיבה יותר בהקשר המערבי מאשר בהקשר הלא מערבי.
- בכל השלבים הללו של תהליך הקידוד מתבטאות מסגרות שיח התואמות לתפיסה מערבית אתנוצנטרית לפיה המשטר בבלגיה ובקנדה - באופן טיפוסי למשטר מערבי - הוא דמוקרטי במהותו, גם כאשר פרט כזה או אחר הוא בעייתי, ואילו המשטר בלבנון ובגמביה - באופן טיפוסי למשטר לא מערבי - הוא בלתי דמוקרטי במהותו, גם כאשר המוסדות הפוליטיים שבו וצורות התנהלותם דומים לאלו המקובלים במשטרי המערב. מסגרות שיח אלו משפיעות על ממצאי הדו"ח לגבי ארבע מדינות אלו ותורמים באופן ניכר לכך שבלגיה וקנדה זוכות לציון מושלם כמעט בדו"ח FitW ואילו לבנון וגמביה מוערכת באופן שלילי למדי.

5. סיכום, מסקנות וכיווני מחקר עתידיים

מטרתה המרכזית של עבודה זו היא הקפדה של ההבנה המוסכמתית של מדדי הדמוקרטיה כמפעל מדעי שממצאיו משקפים מציאות כפשוטה והצגת טיעונים לטובת הבנה אלטרנטיבית של המדדים כתוצר חברתי-תרבותי-פוליטי מערבי המגלם בתוכו הנחות אידיאולוגיות אתנוצנטריות רווחות במערב ושממצאיו משקפים באופן בלתי נמנע הנחות אלו. הטיעונים שהוצגו לעיל כנגד ההבנה המוסכמתית ולטובת ההבנה האלטרנטיבית פועלים בשני מישורים: מישור תיאורטי ומישור אמפירי. בסיסו של הטיעון התיאורטי הוא כי יש להבין את מדדי הדמוקרטיה כפעולה שמתקיימת בהקשר חברתי. בפרט, ההקשר החברתי המערבי הוא כזה שבו ישנן השקפות אידיאולוגיות אתנוצנטריות מושרשות לגבי טיבן של המערכות הפוליטיות במערב, לגבי טיבן של מערכות פוליטיות מחוץ למערב, ולגבי ההבדלים הפוזיטיביים והנורמטיביים בין אלו לאלו (Fukuyama 1989, Huntington 1997, Gamble 2009, Petri 2018, Borrell 2022). העובדה שממצאי מדדי הדמוקרטיה תואמים באופן נאמן את התפיסות האתנוצנטריות הללו מעלה תמיהה באשר לסיבות להתאמה זו. ההבנה המקובלת לפיה ההתאמה הזו משקפת לא יותר מאשר מציאות אובייקטיבית שנגזרת באופן בלתי נמנע מתצפיות מונגדת לספקנות שבה מטפל המדע בשלל טענות אתנוצנטריות מצד תרבויות רבות בנות זמננו ולאורך ההיסטוריה (Cauthen 2004, Kinder and Kam 2010, Petri 2018, Bizumic et al. 2021).

ההבנה האלטרנטיבית המוצעת לגבי מהותם של מדדי הדמוקרטיה נשענת על מודל מקובל לגבי התופעה האתנוצנטרית. על פי מודל זה נטייה אתנוצנטרית אוניברסלית קיימת כחלק מן המורשת הביולוגית-גנטית הפרה-היסטורית של המין האנושי ומוטמעת בכל אדם ובכל חברה. אך ביטוייה השונים והייחודיים של נטייה זו נקבעים על ידי פעולות הפעלה (activation) הנעשות על ידי קבוצות אליטה בכל חברה, קבוצות המתפקדות כזמות אתניות. פעולות אלו מגדירות את קבוצת "האנחנו" (ingroup) וקבוצות "ההם" (outgroups) ומעצבות את התפיסה העצמית הקבוצתית של חברי קבוצת האנחנו ואת התפיסה של חברי קבוצת האנחנו לגבי קבוצות ההם ולגבי היחסים שבין האנחנו לבין ההם (Lanternari 1980, du Toit 1983, Kinder and Kam 2010). את מדדי הדמוקרטיה, נטען כאן, יש להבין כחלק מפעולות ההפעלה שנוקטות קבוצות אקדמיות במערב. פעולות אלו מהוות את תרומתן של קבוצות אלו לשיח האתנוצנטרי המערבי. ההבנה המוסכמתית המתייחסת אל מדדי הדמוקרטיה במנותק ממקומם בשיח האתנוצנטרי היא לפיכך במקרה הטוב הבנה חלקית. משקלו של החלק שנשאר מחוץ לתמונה - המדדים כמכשיר אתנוצנטרי - עשוי להיות רב יותר מאשר משקלו של החלק שבו מתמקדת ההבנה המוסכמתית - המדדים ככלי מדעי להבנת מושג הדמוקרטיה וביטוייו במדינות השונות.

במישור האמפירי, הוצע בעבודה זו מודל המסביר כיצד משפיעות תפיסות אתנוצנטריות על כל שלביו של תהליך ייצור מדדי הדמוקרטיה. ראשית, כפי שנטען כבר על ידי מספר חוקרים, התפיסות האתנוצנטריות מעצבות את ההמשגה של מושג הדמוקרטיה שבה נעשה שימוש במדדים (Koelble and Lipuma 2008, Logan and Mattes 2012, Doorenspleet 2015). אך מעבר לכך, על פי הטיעון המוצג כאן התפיסות האתנוצנטריות משפיעות באופן מכריע על האופרציונליזציה של המדדים בכך שהן מנחות את מחברי המדדים לבצע בחירות מתודולוגיות הגוררות אופרציונליזציה בת הדירות נמוכה שבה נעשה שימוש מכריע במציינים מבוססי הערכה ושהן רמת הפירוט של הליך קידוד המציינים ורמת התיעוד של ההליך הן נמוכות. אופרציונליזציה שכזו מאפשרת, ולמעשה מחייבת, את המקודדים להישען על תפיסות אידיאולוגיות מוקדמות בעת שהם מבצעים את הקידוד. המודל של הליך ייצור המדדים מיושם על מנת לבצע בחינה ביקורתית של האופרציונליזציה ושל יישומה במסגרתם של ארבעה מדדי דמוקרטיה בולטים. בדיקה מפורטת של הפרקים המילוליים של המדדים עומדת על הצורה שבה ההדירות הנמוכה של האופרציונליזציה מתורגמת בפועל להטייה אתנוצנטרית מערבית. ההטייה מתבטאת בבחירה מוטה של מקורות המידע שבהם נעשה שימוש, בבחירת פריטי המידע מתוך מקורות המידע, בפרשנות הניתנת לפריטי המידע המאוזכרים ובסיכומם של הממצאים לכדי הצהרות מכלילות ולכדי ממצאים מספריים. בכל שלבי הקידוד הללו מופעל שיקול דעת שמטה באופן שיטתי את הממצאים ותורם להיווצרותה של תמונת היתרון הדמוקרטי המערבי.

מספר מסקנות וכיווני מחקר עתידיים נובעים מהטיעונים שהוצגו. מסקנה ישירה מן ההבנה של מדדי הדמוקרטיה בצורתם הקיימת כמגלמים תפיסות אתנוצנטריות מערביות היא הצורך להתייחס לממצאיהם בהתאם. מתודולוגיה שגורה בענפים מסויימים של המחקר הכמותי במדעי המדינה היא שימוש בממצאים הכמותיים של המדדים כמשקפים ישירים של המציאות הפוליטית ברחבי העולם. חוקרים נשענים על ממצאי המדדים על מנת להצביע על קיומן של מגמות עתיות בנוגע לדמוקרטיה בעולם או באזורים שונים בעולם. בדומה, המחקר משתמש בממצאי המדדים על מנת לגלות, לכאורה, מתאמים שבין מידת הדמוקרטיה בארצות שונות לבין מדדים חברתיים, היסטוריים, פוליטיים או אידיאולוגיים וגוזרים מכך השערות לגבי מנגנונים סיבתיים בין המשתנים הללו (Diamond 2015, Bush 2016). שימוש בלתי ביקורתי שכזה בממצאי המדדים מזניח את ההשפעה של ההקשר החברתי שבו מיוצרים המדדים על ממצאיהם. מגמות עתיות בממצאי המדדים עשויות לשקף שינויים לאורך זמן באותו הקשר חברתי בה במידה שבה הן עשויות לשקף שינויים במדינות אליהם מתייחסים הממצאים. בדומה, מתאמים בין ממצאי המדדים לבין משתנים אחרים אינם בהכרח תופעה אובייקטיבית שנמדדת בדיעבד. מתאמים כאלה עשויים להיות מתווכים על ידי מנגנונים אידיאולוגיים מערביים המתרגמים את המשתנים לכדי שינויים מתואמים

בממצאי המדדים. מודלים כמותיים העושים שימוש בממצאי המדדים אשר אינם מתייחסים למנגנונים אלו לוקים בתיאור חלקי של התופעה המכומתת, וככאלה עלולים להביא לכדי אומדנים מוטים לגבי עוצמתם של אותם מנגנונים הנכללים במודל.

מעבר לצורך להתייחס אל ממצאי המדדים, כפי שהם מיוצרים במתודולוגיה הקיימת, באופן המתאים להקשר שבו הם מיוצרים, הניתוח המוצג במאמר מצביע על צורך בשיפור המתודולוגיה של מדדי הדמוקרטיה על מנת שאלו יוכלו לעמוד בסטנדרטים מדעיים ולהתקרב אל האידיאל של מדידה אובייקטיבית (Daston 1992, Porter 1996), ומצביע על כיוונים מתודולוגיים אפשריים שעשויים להשיג שיפור שכזה. ראשית, הרחבה וחיזוק של ההגדרות והתיעוד של הליך הערכת המציינים עשויים לשפר במידת מה את הדירות ההליך. הגדרה מפורטת של כל שלבי הליך ייצור ההערכות, ותיעוד מפורט של שלבים אלו יצמצמו במידה לא מבוטלת את מידת שיקול הדעת המופעל על ידי המומחים ויאפשר בחינה בדיעבד של ההליך על מנת להבין את השפעתן של החלטות שנתקבלו במהלכו. ההגדרות והתיעוד יתארו את הצורה בה נבחרים מקורות מידע בהם נעשה שימוש, את הצורה בה מקורות מידע אלה מעובדים במטרה לברור מהם פריטי מידע רלוונטיים, את הצורה שבה מתפרשים פריטי המידע על מנת שישמשו כראיות למצב הדמוקרטיה במדינה אליה הם מתייחסים, וכיצד אוסף הראיות שנבנה מתורגם לידי מסקנות מסכמות ולידי ערך מספרי (Hardwicke et al. 2018, Aguinis and Solarino 2019).

עם זאת, הבעייתיות של ההישענות הנרחבת על מציינים מבוססי הערכה מהווה חולשה בסיסית של המתודולוגיה המקובלת של מדדי הדמוקרטיה. כאמור, פירוט ותיעוד של הליך ההערכה עשויים למתן חולשה זו. מציינים מבוססי הערכה נשענים מעצם טיבם על תובנותיהם האינטואיטיביות של המומחים המפיקים את ההערכות. בשעה שהגדרות הדירות של הצורה שבה נבחרים מקורות מידע ושל הצורה שבה נבחרים פריטי מידע מתוך המקורות הללו הן בגדר האפשרי, נדמה שיצירתן של הגדרות הדירות של צורת פירושם של פריטי המידע ושל עיבודם של פירושים לכדי סיכומים מילוליים וכמותיים תדרוש תיאור מפורט של הליכי החשיבה והתובנה האנושית ומשום כך נשמעת יותר כמשאלת לב מאשר כמטרה בת השגה. מאחר שכך, יקשה לייצר מתודולוגיה הדירה, שאינה תלויה תרבות או הקשר חברתי, ללא שינוי מתודולוגי יסודי שיאפשר את הפסקת השימוש במציינים מבוססי הערכה כחלק מכריע בהליך ייצור המדדים. מכך נובע כיוון מחקר אפשרי נוסף: פיתוחם של מציינים חליפיים, מציינים שאינם מבוססי הערכה, שיהיו בעלי הדירות גבוהה ויספקו תחליף למדדים מבוססי הערכה כבסיס לייצורם של מדדי דמוקרטיה.

כמוזכר לעיל, במדדים כפי שהם מיוצרים כיום נעשה שימוש, גם אם משני, בשני סוגים של מציינים בנוסף על המציינים מבוססי ההערכה: מציינים פורמליים ומציינים סטטיסטיים. הרחבת השימוש במציינים מאחד או משני סוגים אלטרנטיביים אלו והצבתם כבסיס לחישוב מדדי הדמוקרטיה היא הכיוון המתודולוגי שנראה כמספק את האפשרות העיקרית ליצירתו של תחליף למציינים מבוססי הערכה. מציינים פורמליים הם כאלה המקודדים עובדות רשמיות לגבי המשטר או החברה במדינה מסוימת. מציינים כאלה מבטאים עובדות כגון קיומם של חוקים מסויימים, תפקידיהם הרשמיים של מוסדות, או ההרכב האתני, המגדרי והגילאי של גופים נבחרים. שימוש במציינים אלו יכול על נקלה להבדיל בין מערכות שלטוניות שהן שונות במוצהר - כגון זו המערביות מזו הסינית. מציינים אלו יכולים אף לבטא מצב שבו חלקי אוכלוסייה מודרים ממוסדות שלטון רשמיים בפועל. מנגד, מציינים כאלה מעצם טיבם מבטאים תכונות רשמיות, מוצהרות של המערכת הפוליטית ואינם מסוגלים לבטא תכונות בפועל של המערכת שאינם חלק מהגדרתה או ממאפייניה הרשמיים. לעיתים קרובות תכונות רשמיות אינן מתקיימות בפועל. מעבר לכך, תכונות רבות הן מטיבן בלתי רשמיות. לדוגמא, קיומן של בחירות רב מפלגתיות הוא תכונה רשמית של המערכת, אך קיומן של אלטרנטיבות הצבעה שתוצאותיהן הן מגוון בעל משמעות של תוכניות מדיניות חברתית, הינו תכונה בלתי רשמית, וככזה אין אפשרות ריאלית לתאר אותן באמצעות מצוין פורמלי (Coppedge et al. 2018).

מציינים סטטיסטיים מהווים כר נרחב ופורה יותר לתיאור אמין ומלא של חברה ובפרט של המבנה הפוליטי של חברה מאשר מציינים פורמליים. השימוש במשתנים סטטיסטיים הוא כלי סטנדרטי במדעי החברה ובמנהל הציבורי המתבסס על רעיונות וטכניקות מדעיים מובנים היטב ואין עוררין על יכולתם של משתנים אלו לשקף מאפיינים-בפועל חשובים כלשהם של החברה אותה הם מתארים, כגון מאפיינים דמוגרפיים, כלכליים ומאפייני דעת קהל (EIU 2021, Sturgis and Luff 2021). השאלה שצריכה להישאל בהקשר של שימוש במציינים סטטיסטיים כמרכיבים של מדדי דמוקרטיה אינה אם כן האם ישנו מקום לשימוש במציינים כאלה אלא האם ישנה סיבה לסבור כי מושג הדמוקרטיה, בשונה ממושגים חברתיים רבים אחרים, אינו מאפשר כימות סטטיסטי. באופן מפורט יותר, ניתן לשאול אם ישנם היבטים מסויימים של מושג הדמוקרטיה שהם מעצם מהותם אינם פתוחים לכימות באופן סטטיסטי (Coppedge et al. 2018).

מציינים סטטיסטיים רחוקים כמובן מלהיות בלתי-בעייתיים. קשיים בדבר אמינותם של הנתונים קיימים בהקשרים רבים. בפרט, מציינים הנסמכים על סקרים סובלים מקשיים בדבר ההשפעה של ניסוחן של שאלות סקר ושל סדרן של השאלות על הממצאים. בהקשר של סקרים רב-מדינתיים עולות גם שאלות בדבר היכולת להשוות בין התשובות לשאלות בשפות שונות, הנשאלות בתרבויות שונות וכן בדבר היכולת

של המשיבים להביע את דעותיהם הכנות מבלי לחשוש מהתנכלות מצד השלטונות. התמודדות עם קשיים משמעותיים אלו היא משימה מחקרית מורכבת והיא מהווה חלק מעבודתם של חוקרים העוסקים בסקרים בינלאומיים, כגון אלו העורכים את (Alemán and Woods 2016) World Values Survey.

מעבר לשאלות ולקשיים הכלליים הללו, נשאלת כמובן השאלה מהם המציינים הסטטיסטיים שבהם יש להשתמש על מנת לכמת את אותם היבטים של הדמוקרטיה שבהם כימות שכזה נראה כאפשרי. בשל העמימות המושגית הניכרת סביב הגדרת הדמוקרטיה אין לשאלה זו תשובות חד משמעיות במסגרת התיאוריה הדמוקרטית הקיימת. עם זאת, כיוון אפשרי אחד, פשוט מבחינה רעיונית, הוא שימור תוכן של השאלות עליהן נבנים המציינים מבוססי ההערכה בהם נעשה שימוש כיום, ושימוש בשאלות אלו בסקר דעת קהל. שקלול תשובותיהם של המשיבים לסקר יחליף על פי הצעה זו את שקלול דעות המומחים המשמש לייצור ערכי המציינים במתודולוגיה הנוכחית (Doorenspleet 2015). כך לדוגמה, אם כיום מדידת חופש המידע והעיתונות מתבססת על תשובותיהם של מומחים לשאלה "האם ישנה תקשורת חופשייה ועצמאית?" (מציין D1 במדד FitW, Freedom House 2021a), במתודולוגיה המוצעת, מאפיין זה של המערכת יימדד באמצעות איסוף ושקלול התשובות של מדגם סטטיסטי של האוכלוסייה לשאלה "האם נגישים לך מגוון מקורות תקשורת המספקים מידע באופן חופשי ועצמאי?".

מובן שהצעה זו אינה אלא נקודת מוצא והיא זקוקה לבחינה תיאורטית והשוואה לגישות אלטרנטיביות לבנייתם של מציינים סטטיסטיים. ניתן גם להציע, כגישה אלטרנטיבית או משלימה, שימוש בסקרים על מנת לשקף את דעת הקהל באשר לטיב המשטר בכללו ("האם לדעתך המשטר במדינה הוא דמוקרטי?", "האם המדיניות הממשלתית משקפת את רצון הציבור?", "מהי שביעות דעתך מהצורה שבה מתנהל המשטר במדינה?"). היחס שבין שאלות מכלילות שכאלה לבין שאלות ממוקדות יותר העוסקות בהיבטים מסויימים של השיטה הוא נושא מתודולוגי מעניין וחשוב אך הוא גם בעל היבטים תיאורטיים משמעותיים. הצורך לפתח ולהצדיק המשגה ואופרציונליזציה של מושג הדמוקרטיה המתבססת על מציינים סטטיסטיים מהווה הזדמנות לייצר סדר יום מחקרי פורה עבור מחקר הדמוקרטיה. מחקר שכזה ייגע הן בהיבטים תיאורטיים-פילוסופיים בסיסיים של מדע המדינה והן בהיבטים אמפיריים שלו. הגברת ההדירות של המתודולוגיה של מדדי הדמוקרטיה תגרור בעקבותיה הבהרה מושגית, וזו בתורה תסייע להגביר את הדירות המחקר האמפירי. כך יכולה חשיבה מחדש בנוגע למתודולוגיה של מדדי הדמוקרטיה ליצור הפריה הדדית של המחקר התיאורטי והאמפירי בשאלות יסודיות של מדע המדינה.

- Acemoglu, Daron, and James Robinson. "Beyond Modernization Theory." *Annals of Comparative Democratization* 16, no. 3 (2018): 26–31.
- Aguinis, Herman, and Angelo M. Solarino. "Transparency and Replicability in Qualitative Research: The Case of Interviews with Elite Informants." *Strategic Management Journal* 40, no. 8 (2019): 1291–1315. <https://doi.org/10.1002/smj.3015>.
- Alemán, José, and Dwayne Woods. "Value Orientations From the World Values Survey: How Comparable Are They Cross-Nationally?" *Comparative Political Studies* 49, no. 8 (July 1, 2016): 1039–67. <https://doi.org/10.1177/0010414015600458>.
- Alizada, Nazifa, Rowan Cole, Lisa Gastaldi, Sandra Grahn, Sebastian Hellmeier, Palina Kolvani, Jean Lachapelle, et al. "V-Dem Democracy Report 2021." V-Dem Institute, University of Gothenburg, 2021. https://www.v-dem.net/media/filer_public/74/8c/748c68ad-f224-4cd7-87f9-8794add5c60f/dr_2021_updated.pdf.
- Arnab, Raghunath. "Chapter 7 - Stratified Sampling." In *Survey Sampling Theory and Applications*, 213–56. Academic Press, 2017. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-811848-1.00007-8>.
- Atkinson, Michael. "Discrepancies in Perceptions of Corruption, or Why Is Canada So Corrupt?" *Political Science Quarterly* 126, no. 3 (2011): 445–64.
- Bachelet, Michelle. "Crisis and Fragility of Democracy in the World." OHCHR, August 3, 2022. <https://www.ohchr.org/en/statements-and-speeches/2022/08/crisis-and-fragility-democracy-world>.
- Beetham, David, ed. *Defining and Measuring Democracy*. SAGE, 1994.
- Bennett, Andrew, and Jeffrey T. Checkel, eds. *Process Tracing: From Metaphor to Analytic Tool*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2015.
- Biden, Joseph. "Remarks By President Biden At The Summit For Democracy Opening Session." The White House, December 9, 2021. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches->

[remarks/2021/12/09/remarks-by-president-biden-at-the-summit-for-democracy-opening-session/](#).

Biryukov, Nikolai, and Viktor Sergeyev. “The Idea of Democracy in the West and in the East.” In *Defining and Measuring Democracy*, edited by David Beetham, 182–98. SAGE, 1994.

Bischoff, Carina. “Political Competition and Contestability: A Study of the Barriers to Entry in 21 Democracies.” Ph.D. diss., European University Institute, 2006.

Bizumic, Boris. “Theories of Ethnocentrism and Their Implications for Peacebuilding.” In *Peace Psychology in the Balkans: Dealing with a Violent Past While Building Peace*, 35–56, 2012. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-1948-8_3.

———. “Who Coined the Concept of Ethnocentrism? A Brief Report.” *Journal of Social and Political Psychology* 2, no. 1 (2014): 3–10. <https://doi.org/10.5964/jspp.v2i1.264>.

Bizumic, Boris, Conal Monaghan, and Daniel Priest. “The Return of Ethnocentrism.” *Political Psychology* 42, no. 3 (2021). <https://doi.org/10.1111/pops.12710>.

Bogaards, Matthijs. “Measures of Democratization: From Degree to Type to War.” *Political Research Quarterly* 63, no. 2 (2010): 475–88.

Bollen, Kenneth. “Issues in the Comparative Measurement of Political Democracy.” *American Sociological Review* 45 (1980).

Bollen, Kenneth A., ed. “Political Democracy: Conceptual and Measurement Traps.” In *On Measuring Democracy*. Routledge, 1991.

Bonnett, Alastair. *The Idea of the West: Culture, Politics and History*. 2004 edition. Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York: Red Globe Press, 2004.

Borrell, Josep. “European Diplomatic Academy: Opening Remarks by High Representative Josep Borrell at the Inauguration of the Pilot Programme.” EEAS Website, October 13, 2022. https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-diplomatic-academy-opening-remarks-high-representative-josep-borrell-inauguration_en.

- Börzel, Tanja A. “The Noble West and the Dirty Rest: Western Democracy Promoters and Illiberal Regional Powers.” *Democratization* 22, no. 3 (April 16, 2015): 519–35.
<https://doi.org/10.1080/13510347.2014.1000312>.
- Bradley, Christopher. “International Organizations and the Production of Indicators: The Case of Freedom House.” In *The Quiet Power of Indicators: Measuring Governance, Corruption, and Rule of Law*, edited by Sally Merry, Kevin Davis, and Benedict Kingsbury. Cambridge University Press, 2015.
- Broome, André, Alexandra Homolar, and Matthias Kranke. “Bad Science: International Organizations and the Indirect Power of Global Benchmarking.” *European Journal of International Relations* 24, no. 3 (September 1, 2018): 514–39.
<https://doi.org/10.1177/1354066117719320>.
- Broome, André, and Joel Quirk. “Governing the World at a Distance: The Practice of Global Benchmarking.” *Review of International Studies* 41, no. 5 (December 2015): 819–41.
<https://doi.org/10.1017/S0260210515000340>.
- Bush, Sarah Sunn. “The Politics of Rating Freedom: Ideological Affinity, Private Authority, and the Freedom in the World Ratings.” *Perspectives on Politics* 15, no. 3 (September 2017): 711–31. <https://doi.org/10.1017/S1537592717000925>.
- Cauthen, Bruce. “Covenant and Continuity: Ethno-Symbolism and the Myth of Divine Election.” *Nations and Nationalism* 10, no. 1–2 (2004): 19–33. <https://doi.org/10.1111/j.1354-5078.2004.00152.x>.
- Cockcroft, Laurence, and Anne Christine Wegener. *Unmasked: Corruption in the West*. London New York: I.B.Tauris, 2016.
- Colgan, Jeff D. “American Bias in Global Security Studies Data.” *Journal of Global Security Studies* 4, no. 3 (July 1, 2019): 358–71. <https://doi.org/10.1093/jogss/ogz030>.
- Collier, David, and Steven Levitsky. “Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research.” *World Politics* 49, no. 3 (April 1997): 430–51.
<https://doi.org/10.1353/wp.1997.0009>.

- Cooley, Alexander. "The Emerging Politics of International Rankings and Ratings: A Framework for Analysis." In *Ranking the World: Grading States as a Tool of Global Governance*, edited by Alexander Cooley and Jack Snyder, 1–38. Cambridge University Press, 2015. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316161555.002>.
- Coppedge, Michael, John Gerring, David Altman, Michael Bernhard, Steven Fish, Allen Hicken, Matthew Kroenig, et al. "Conceptualizing and Measuring Democracy: A New Approach." *Perspectives on Politics* 9, no. 2 (June 2011): 247–67. <https://doi.org/10.1017/S1537592711000880>.
- Coppedge, Michael, John Gerring, Carl Henrik Knutsen, Staffan I. Lindberg, and Svend-Erik Skaaning. "V-Dem Methodology V8." Varieties of Democracy (V-Dem) Project, 2018.
- Coppedge, Michael, John Gerring, Carl Henrik Knutsen, Staffan I. Lindberg, Jan Teorell, David Altman, Michael Bernhard, et al. "V-Dem Codebook V11." SSRN Scholarly Paper. Rochester, NY: Social Science Research Network, March 11, 2021. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3802627>.
- Coppedge, Michael, John Gerring, Staffan I. Lindberg, Svend-Erik Skaaning, and Jan Teorell. "V-Dem Comparisons and Contrasts with Other Measurement Project." Varieties of Democracy (V-Dem) Project, 2015.
- Coppedge, Michael, and Wolfgang H. Reinicke. "Measuring Polyarchy." *Studies In Comparative International Development* 25, no. 1 (March 1990): 51–72. <https://doi.org/10.1007/BF02716905>.
- Crawford, Neta C. "Democracy and the Preparation and Conduct of War." *Ethics & International Affairs* 35, no. 3 (ed 2021): 353–65. <https://doi.org/10.1017/S0892679421000381>.
- Cutright, Phillips. "National Political Development: Measurement and Analysis." *American Sociological Review* 28, no. 2 (1963): 253–64. <https://doi.org/10.2307/2090612>.
- Daston, Lorraine. "Objectivity and the Escape from Perspective." *Social Studies of Science* 22, no. 4 (1992): 597–618.
- Daston, Lorraine, and Peter Galison. "The Image of Objectivity." *Representations*, no. 40 (1992): 81–128. <https://doi.org/10.2307/2928741>.

- Davis, Kevin E., Benedict Kingsbury, and Sally Engle Merry. "Indicators as a Technology of Global Governance." *Law & Society Review* 46, no. 1 (2012): 71–104.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-5893.2012.00473.x>.
- Dennen, Johan M.G. van der. "Of Badges, Bonds and Boundaries: Ingroup/Outgroup Differentiation Andethnocentrism Revisited." In *In-Group/out-Group Behaviour in Modern Societies. An Evolutionary Perspective*, edited by K Thienpont and R Cliquet, 37–74. Leiden: NJCM Boekerij, 2000. <http://rint.rechten.rug.nl/rth/dennen/ethnocen.htm>.
- Deutsche Welle. "Berlin: Police Call off Protests against Coronavirus Curbs | DW | 29.08.2020." DW.COM, August 29, 2020. <https://www.dw.com/en/berlin-police-call-off-protests-against-coronavirus-curbs/a-54751643>.
- Diamond, Larry. "Elections Without Democracy: Thinking About Hybrid Regimes." *Journal of Democracy* 13, no. 2 (2002): 21–35. <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0025>.
- . "Facing Up to the Democratic Recession." *Journal of Democracy* 26 (2015): 144–55.
- Diamond, Larry, and Marc F. Plattner. *The Global Divergence of Democracies*. Johns Hopkins University Press, 2001.
- Dijk, Teun A. Van. *Elite Discourse and Racism*. SAGE, 1993.
<http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20-%20Elite%20Discourse%20and%20Racism.pdf>.
- . "News, Discourse, and Ideology." In *The Handbook of Journalism Studies*. Routledge, 2008.
- Doorenspleet, Renske. "Where Are the People? A Call for People-Centred Concepts and Measurements of Democracy." *Government and Opposition* 50, no. 3 (July 2015): 469–94.
<https://doi.org/10.1017/gov.2015.10>.
- Dryzek, John S. "Can There Be a Human Right to an Essentially Contested Concept? The Case of Democracy." *The Journal of Politics* 78, no. 2 (April 2016): 357–67.
<https://doi.org/10.1086/684585>.

- Dunford, Daniel et al. 2020. "Coronavirus: The World in Lockdown in Maps and Charts." *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-52103747> (October 30, 2021).
- Dunleavy, Patrick, and Helen Margets. "The Experiential Approach to Auditing Democracy." In *Defining and Measuring Democracy*, edited by David Beetham, 155–81, 1994.
- Dunn, John. *Democracy: A History*. First American Edition. New York: Atlantic Monthly Press, 2005.
- . *Democracy: The Unfinished Journey, 508 BC to AD 1993*. Oxford University Press, 1992.
- Eichengreen, Barry, and David Leblang. "Democracy and Globalization." *Economics & Politics* 20, no. 3 (2008): 289–334. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2007.00329.x>.
- EIU. "Democracy Index 2020." Economist Intelligence Unit, 2021. <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020/>.
- Eller, Jack David. "Ethnicity, Culture, and 'The Past.'" *Michigan Quarterly Review* XXXVI, no. 4 (Fall 1997). <http://hdl.handle.net/2027/spo.act2080.0036.411>.
- Entman, Robert M., Jörg Matthes, and Lynn Pellicano. "Nature, Sources, and Effects of News Framing." In *The Handbook of Journalism Studies*. Routledge, 2008.
- Erkkilä, Tero, B. Guy Peters, and Ossi Piironen. "Politics of Comparative Quantification: The Case of Governance Metrics." *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice* 18, no. 4 (August 7, 2016): 319–28. <https://doi.org/10.1080/13876988.2016.1145871>.
- Fariss, Christopher J, and James Lo. "Innovations in Concepts and Measurement for the Study of Peace and Conflict." *Journal of Peace Research* 57, no. 6 (November 1, 2020): 669–78. <https://doi.org/10.1177/0022343320975200>.
- Ferguson, Adam. *An Essay on the History of Civil Society*. 5th ed. London: T. Cadell, 1782. <https://oll.libertyfund.org/title/ferguson-an-essay-on-the-history-of-civil-society>.
- Fourinaies, Alexander. "How Do Campaign Spending Limits Affect Electoral Competition?: Evidence From Great Britain 1885-2010." SSRN Scholarly Paper. Rochester, NY: Social Science Research Network, September 3, 2018. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3243569>.

Foweraker, Joe, and Roman Krznaric. "Measuring Liberal Democratic Performance: An Empirical and Conceptual Critique." *Political Studies* 48, no. 4 (2000): 759–87.

<https://doi.org/10.1111/1467-9248.00282>.

Freedman, Des. "Paradigms of Media Power." *Communication, Culture and Critique* 8, no. 2 (June 1, 2015): 273–89. <https://doi.org/10.1111/cccr.12081>.

Freedom House. "Freedom in the World 2021: Democracy under Siege." Freedom House, 2021.

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2021/democracy-under-siege>.

———. "Freedom in the World 2021 Methodology," 2021.

<https://freedomhouse.org/reports/freedom-world/freedom-world-research-methodology>.

Fukuyama, Francis. "The End of History?" *The National Interest*, no. 16 (1989): 3–18.

Gallie, W. B. "Essentially Contested Concepts." *Proceedings of the Aristotelian Society* 56 (1955): 167–98.

Gamble, Andrew. "The Western Ideology." *Government and Opposition* 44, no. 1 (2009): 1–19.

<https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2008.01273.x>.

Giannone, Diego. "Political and Ideological Aspects in the Measurement of Democracy: The Freedom House Case." *Democratization* 17, no. 1 (February 1, 2010): 68–97.

<https://doi.org/10.1080/13510340903453716>.

Gunitsky, Seva. "Lost in the Gray Zone: Competing Measures of Democracy in the Former Soviet Republics." In *Ranking the World: Grading States as a Tool of Global Governance*, edited by Alexander Cooley and Jack Snyder, 112–50. Rochester, NY: Cambridge University Press, 2015. <https://papers.ssrn.com/abstract=2506195>.

Hardwicke, Tom, Maya Mathur, Kyle MacDonald, Gustav Nilsson, George Banks, and Mallory Kidwell. "Data Availability, Reusability, and Analytic Reproducibility: Evaluating the Impact of Mandatory Open Data Policy at the Journal Cognition." *Royal Society Open Science* 5, no. 180448 (2018). <http://dx.doi.org/10.1098/rsos.180448>.

- Hegre, Håvard. "Democracy and Armed Conflict." *Journal of Peace Research* 51, no. 2 (March 1, 2014): 159–72. <https://doi.org/10.1177/0022343313512852>.
- Held, David. *Models of Democracy*. Polity, 2006.
- Högström, John. "Classification and Rating of Democracy: A Comparison." *Taiwan Journal of Democracy* 9, no. 2 (2013): 33–54.
- Holbig, Heike. "Inside 'Chinese Democracy': The Official Career of a Contested Concept under Xi Jinping." *Journal of Politics and Law* 15, no. 2 (March 4, 2022): p21. <https://doi.org/10.5539/jpl.v15n2p21>.
- Huntington, Samuel P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Penguin Books, 1997.
- Isakhan, Benjamin, and Stephen Stockwell. *The Secret History of Democracy*. 1st ed. 2011 edition. Palgrave Macmillan, 2011.
- Jackman, Robert W. "Political Democracy and Social Equality: A Comparative Analysis." *American Sociological Review* 39, no. 1 (1974): 29–45. <https://doi.org/10.2307/2094274>.
- Kelley, Judith G., and Beth A. Simmons. "Politics by Number: Indicators as Social Pressure in International Relations." *American Journal of Political Science* 59, no. 1 (2015): 55–70. <https://doi.org/10.1111/ajps.12119>.
- Kilgo, Danielle K., and Rachel R. Mourão. "Protest Coverage Matters: How Media Framing and Visual Communication Affects Support for Black Civil Rights Protests." *Mass Communication and Society* 24, no. 4 (July 4, 2021): 576–96. <https://doi.org/10.1080/15205436.2021.1884724>.
- Kinder, Donald R., and Cindy D. Kam. *Us Against Them*. The University of Chicago Press, 2010. <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/U/bo8273958.html>.
- Knutsen, Carl Henrik. "Measuring Effective Democracy." *International Political Science Review* 31, no. 2 (March 2010): 109–28. <https://doi.org/10.1177/0192512110364736>.

- Koelble, Thomas A., and Edward Lipuma. "Democratizing Democracy: A Postcolonial Critique of Conventional Approaches to the 'Measurement of Democracy.'" *Democratization* 15, no. 1 (February 1, 2008): 1–28. <https://doi.org/10.1080/13510340701768075>.
- Kukutschka, Roberto Martinez. "Glocal Corruption Barometer European Union 2021." Transparency International www.transparency.org, 2021. https://images.transparencycdn.org/images/TI_GCB_EU_2021_web_2021-06-14-151758.pdf.
- Lanternari, Vittorio. "Ethnocentrism and Ideology." *Ethnic and Racial Studies* 3, no. 1 (1980): 52–66.
- Logan, Carolyn, and Robert Mattes. "Democratising the Measurement of Democratic Quality: Public Attitude Data and the Evaluation of African Political Regimes." *European Political Science* 11, no. 4 (December 1, 2012): 469–91. <https://doi.org/10.1057/eps.2011.50>.
- Luckham, Robin, Anne Marie Goetz, and Mary Kaldor. "Democratic Institutions and Democratic Politics." In *Can Democracy Be Designed?*, edited by Sunil Bastian and Robin Luckham, 14–59, 2003.
- Marshall, Monty G., and Ted Robert Gurr. "POLITY5: Political Regime Characteristics and Transitions, 1800-2018. Dataset Users' Manual." Center for SystemicPeace, April 23, 2020.
- McChesney, Robert W., and Ben Scott, eds. *Our Unfree Press: 100 Years of Radical Media Criticism*. Black Stripe on Bottom Fore-Edge edition. New York: The New Press, 2004.
- McEvoy, Jemima. "14 Days Of Protests, 19 Dead." *Forbes*, June 8, 2020. <https://www.forbes.com/sites/jemimamcevoy/2020/06/08/14-days-of-protests-19-dead/>.
- McFaul, Michael. "Democracy Promotion as a World Value." *The Washington Quarterly* 28, no. 1 (December 1, 2004): 147–63. <https://doi.org/10.1162/0163660042518189>.
- Merry, Sally Engle. "Measuring the World: Indicators, Human Rights, and Global Governance: With CA Comment by John M. Conley." *Current Anthropology* 52, no. S3 (April 1, 2011): S83–95. <https://doi.org/10.1086/657241>.

- . *The Seductions of Quantification: Measuring Human Rights, Gender Violence, and Sex Trafficking*. Chicago Series in Law and Society. Chicago, IL: University of Chicago Press, 2016. <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/S/bo23044232.html>.
- Muhlberger, Steven, and Phil Paine. “Democracy’s Place in World History.” *Journal of World History* 4, no. 1 (1993): 23–45.
- Munck, Gerardo L. *Measuring Democracy: A Bridge between Scholarship and Politics*. Johns Hopkins University Press, 2009. <https://muse.jhu.edu/book/3406>.
- Munck, Gerardo L., and Jay Verkuilen. “Conceptualizing and Measuring Democracy. Evaluating Alternative Indices.” *Comparative Political Studies* 35, no. 1 (2002): 5–34.
- Nardo, Michela, Michaela Saisana, Andrea Saltelli, and Stefano Tarantola. “Tools for Composite Indicators Building.” Joint Research Center European Commission, 2005.
- Nersessian, Nancy. *Creating Scientific Concepts*, 2010. <https://mitpress.mit.edu/9780262515078/creating-scientific-concepts/>.
- Norris, Pippa. “Is Western Democracy Backsliding? Diagnosing the Risks.” SSRN Scholarly Paper. Rochester, NY: Social Science Research Network, March 7, 2017. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2933655>.
- Oren, Ido. *Our Enemies and US: America’s Rivalries and the Making of Political Science*. Cornell University Press, 2003.
- Pastine, Ivan, and Tuvana Pastine. “Incumbency Advantage and Political Campaign Spending Limits.” *Journal of Public Economics* 96, no. 1 (February 1, 2012): 20–32. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2011.07.002>.
- Petri, Rolf. *A Short History of Western Ideology: A Critical Account*. London ; New York: Bloomsbury Academic, 2018.
- Pettersson, Therese et al. 2021. “Organized Violence 1989-2020, with a Special Emphasis on Syria.” *Journal of Peace Research* 58(4). Pinar, Mehmet, and Thanasis Stengos. “Democracy in the

- Neighborhood and Foreign Direct Investment.” *Review of Development Economics* 25, no. 1 (2021): 449–77. <https://doi.org/10.1111/rode.12720>.
- Porter, Theodore M. “Measurement, Objectivity, and Trust.” *Measurement: Interdisciplinary Research and Perspectives* 1, no. 4 (October 1, 2003): 241–55. https://doi.org/10.1207/S15366359MEA0104_1.
- . *Trust in Numbers*. Reprint edition. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1996.
- Przeworski, Adam, Stokes Stokes Susan Carol, Susan C. Stokes, and Bernard Manin. *Democracy, Accountability, and Representation*. Cambridge University Press, 1999.
- Reid, Jonathan C., and Miltonette O. Craig. “Is It a Rally or a Riot? Racialized Media Framing of 2020 Protests in the United States.” *Journal of Ethnicity in Criminal Justice* 19, no. 3–4 (October 2, 2021): 291–310. <https://doi.org/10.1080/15377938.2021.1973639>.
- Renshon, Stanley A., and Peter Suedfeld, eds. *The Trump Doctrine and the Emerging International System*. The Evolving American Presidency. Palgrave Macmillan, 2021. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-45050-2>.
- Repucci, Sarah. “A Leaderless Struggle for Democracy. Freedom in the World 2020.” Freedom House, 2020. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2020/leaderless-struggle-democracy>.
- Rieffer, Barbara Ann J., and Kristan Mercer. “US Democracy Promotion: The Clinton and Bush Administrations.” *Global Society* 19, no. 4 (October 1, 2005): 385–408. <https://doi.org/10.1080/13600820500242654>.
- Rorty, Richard. *Objectivity, Relativism, and Truth: Philosophical Papers*. Vol. 1. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173643>.
- Rosenblatt, Paul C. “Origins and Effects of Group Ethnocentrism and Nationalism.” *Journal of Conflict Resolution* 8, no. 2 (June 1, 1964): 131–46. <https://doi.org/10.1177/002200276400800204>.
- Rowden, Rick. “Developing Savages, Spreading Democracy: Popular Conceptions of North-South Relations.” *Berkeley Journal of Sociology* 43 (1998): 149–87.

- Roy, Ivan du, and Ludovic Simbille. “En 2020, 27 décès suite à une intervention des forces de l’ordre, dont 12 pendant le confinement.” *Basta!*, December 18, 2020.
<https://basta.media/recensement-interventions-policieres-letales-27-deces-2020-causes-circonstances-IGPN-IGGN>.
- Saward, Michael. “Democratic Theory and Indices of Democratization.” In *Defining and Measuring Democracy*, edited by David Beetham, 6–24. London, UK: Sage, 1994.
- Schedler, Andreas. “Judgment and Measurement in Political Science.” *Perspectives on Politics* 10, no. 1 (2012): 21–36.
- Service public fédéral Intérieur. “Contrat d’administration Service Public Fédéral Intérieur 2016-2018.” Government of Belgium, 2016.
<https://www.ibz.be/sites/default/files/media/docs/contrat-administration.pdf>.
- Shapin, Steven. “The Politics of Observation: Cerebral Anatomy and Social Interests in the Edinburgh Phrenology Disputes.” *The Sociological Review* 27, no. 1 (1979): 139–78.
- Smith, Anthony D. “Chosen Peoples: Why Ethnic Groups Survive.” *Ethnic and Racial Studies* 15, no. 3 (July 1, 1992): 436–56. <https://doi.org/10.1080/01419870.1992.9993756>.
- . “Ethnic Myths and Ethnic Revivals.” *European Journal of Sociology / Archives Européennes de Sociologie / Europäisches Archiv Für Soziologie* 25, no. 2 (1984): 283–305.
- Steiner, Nils D. “Comparing Freedom House Democracy Scores to Alternative Indices and Testing for Political Bias: Are US Allies Rated as More Democratic by Freedom House?” *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice* 18, no. 4 (August 7, 2016): 329–49.
<https://doi.org/10.1080/13876988.2013.877676>.
- Sturgis, Patrick, and Rebekah Luff. “The Demise of the Survey? A Research Note on Trends in the Use of Survey Data in the Social Sciences, 1939 to 2015.” *International Journal of Social Research Methodology* 24, no. 6 (November 2, 2021): 691–96.
<https://doi.org/10.1080/13645579.2020.1844896>.
- Tannen, Deborah. *Framing in Discourse*. Oxford University Press, 1993.

- The Gambia. “Constitution of the Republic of The Gambia.” Independent Electoral Commission - Gambia, 1997. <https://iec.gm/download/constitution-of-the-republic-of-the-gambia>.
- Toit, André du. “No Chosen People: The Myth of the Calvinist Origins of Afrikaner Nationalism and Racial Ideology.” *The American Historical Review* 88, no. 4 (October 1, 1983): 920–52. <https://doi.org/10.1086/ahr/88.4.920>.
- Treisman, Daniel. “Economic Development and Democracy: Predispositions and Triggers.” *Annual Review of Political Science* 23, no. 1 (2020): 241–57. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050718-043546>.
- Tsygankov, Andrei P., and David Parker. “The Securitization of Democracy: Freedom House Ratings of Russia.” *European Security* 24, no. 1 (January 2, 2015): 77–100. <https://doi.org/10.1080/09662839.2014.968775>.
- United Nations Development Programme. “About Human Development.” Human Development Reports, 2021. <http://hdr.undp.org/en/humandev>.
- Varouxakis, Georgios. “The Godfather of ‘Occidentality’: Auguste Comte and the Idea of ‘The West.’” *Modern Intellectual History* 16, no. 2 (August 2019): 411–41. <https://doi.org/10.1017/S1479244317000415>.
- Wilcox, Rand. *Basic Statistics: Understanding Conventional Methods and Modern Insights*. Oxford University Press, 2009.
- Wolff, Richard. “Marxism and Democracy.” *Rethinking Marxism* 12, no. 1 (March 1, 2000): 112–22. <https://doi.org/10.1080/08935690009358994>.
- Youngs, Richard. *The Puzzle of Non-Western Democracy*. Washington, DC: Carnegie Endowment for Int’l Peace, 2015.
- Zerndt, Emily. “The House That Propaganda Built: Historicizing the Democracy Promotion Efforts and Measurement Tools of Freedom House,” 2016. <https://scholarworks.wmich.edu/dissertations/1940>.

7. נספחים

נספח 1 : רשימת המדינות המערביות לפי Huntington 1997

הרשימה נבנתה לפי המפות שמופיעות ב- Huntington 1997, עמ' 26-27. ברשימה לא נכללו המדינות הבלטיות ופפואה-גיניאה החדשה שמערביותן עשוייה להיות מוטלת בספק.

פינלנד	הולנד	אוסטרליה
צ'כיה	הונגריה	אוסטריה
צרפת	לוקסמבורג	איטליה
קנדה	נורבגיה	איסלנד
קרואטיה	ניו-זילנד	אירלנד
שוודיה	סלובקיה	ארה"ב
שוויצריה	סלובניה	בלגיה
	ספרד	בריטניה
	פולין	גרמניה
	פורטוגל	דנמרק

נספח 2 : השפעת השוני בין מדינות מערביות ללא מערביות על המתאם בין מדד ה-HDI

למדדי הדמוקרטיה

מדדי הדמוקרטיה מתואמים הן עם משתנה המערביות והן עם מדד ה-HDI. מאחר שמשתנה המערביות הוא בינארי (כלומר, בעל שני ערכים - מערבי או לא-מערבי) משמעותו של המתאם שבין מדדי הדמוקרטיה לבין משתנה המערביות היא פשוטה: מדינות מערביות מדורגות במדדי הדמוקרטיה גבוה בהרבה באופן ממוצע מאשר מדורגות בהם מדינות לא מערביות.

לעומת זאת מדד ה-HDI הוא רציף ולפיכך משמעותו של המתאם בינו לבין מדדי הדמוקרטיה בהירה פחות. עם זאת, התבוננות בתיאור הגרפי של הקשר בין מדד ה-HDI לבין מדדי הדמוקרטיה (תרשים 9) מראה כי גם בקשר הזה השוני שבין מדינות מערביות למדינות לא מערביות הוא חלק חשוב מן התמונה. מדינות המערב (המסומנות בתרשים בנקודות מלאות) מדורגות גבוה במדד ה-HDI ודירוג גבוה זה מתואם עם דירוגן הגבוה במדדי הדמוקרטיה. את ההתרשמות המתקבלת מהתבוננות בתרשים ניתן לכמת על ידי שימוש ברגרסיה בין משתני מדדי הדמוקרטיה לבין משתנה מדד ה-HDI וניתוח השונות השיורית כסכום של שונות בתוך קבוצות ושונות בין קבוצות, כמקובל בניתוח של שונות בדגימת שכבות (Stratified sampling) (Arnab 2017).

עבור כל אחד ממדדי הדמוקרטיה, השונות, V , של משתנה המדד הינה סכום של שני ערכים:

1. שונות בין המדינות המערביות והלא מערביות, V_x ,

2. שונות פנימית בקרב שתי הקבוצות הללו, V_i .

בדומה, גם את השונות השיורית, R , של הרגרסיה של מדד הדמוקרטיה ביחס לדירוג ה-HDI, ניתן לחלק למרכיבים אלו: השונות השיורית שבין המדינות המערביות והמדינות הלא מערביות, R_x , והשונות השיורית הפנימית בקרב הקבוצות הללו, R_i . ריבוע המתאם בין מדד ה-HDI לבין מדד הדמוקרטיה הוא היחס:

$$r^2 = (V - R) / V = (V_x + V_i - R_x - R_i) / V.$$

את ההשפעה של ההבדל בין המדינות המערביות ללא מערביות על המתאם בין מדד ה-HDI לבין מדד הדמוקרטיה ניתן לפיכך לכמת על פי היחס בין שני הפרשים:

$$(V_x - R_x) / (V - R).$$

בהגדרתו, ערכו של היחס הזה הוא בין 0% לבין 100%, כאשר ככל שהיחס גבוה יותר חלק גבוה יותר מהשונות המוסברת על ידי מדד ה-HDI נובע מהסבר של השונות שבין מדינות מערביות לבין מדינות לא מערביות. טבלה 4 מציגה את ממצאי הניתוח. הטבלה מראה כי בין 72% ל-97% מהשונות של מדדי הדמוקרטיה המוסברת על ידי משתנה ה-HDI היא שונות שבין המדינות המערביות למדינות הלא מערביות, ואילו 3% עד 28% בלבד מהשונות המוסברת היא שונות בתוך הקבוצות הללו.

החלק מהשונות המוסברת על ידי מדד ה-HDI הנובע מהסבר שונות בין מדינות מערביות ללא מערביות (%)	החלק מהשונות השיורית במדד הנובע משונות בין מדינות מערביות ללא מערביות (%)	ריבוע המתאם בין המדד למדד ה-HDI (%)	החלק מהשונות במדד הנובע משונות בין מדינות מערביות ללא מערביות (%)	מדד הדמוקרטיה
72	7	45	36	EIU
90	10	31	35	V-dem
85	10	36	37	FitW
97	10	25	32	Polity V

טבלה 4. השפעתן של שונות בין מדינות מערביות ללא מערביות על המתאם שבין מדד ה-HDI למדדי הדמוקרטיה.